T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ERGENLİKTE ALGILANAN DUYGUSAL İSTİSMAR VE BAĞLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Şirin ERDEM ÖZYURT

İZMİR
2016

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ERGENLİKTE ALGILANAN DUYGUSAL İSTİSMAR VE BAĞLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Şirin ERDEM ÖZYURT

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Zekavet KABASAKAL

İZMİR
2016

Yemin Metni

Doktora Tezi olarak sunduğum "Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08/06/2016

Şirin ERDEM ÖZYURT

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Zekavet KABASAKAL

Üye : Prof. Dr. Rengin KARACA

Üye : Doç Dr. Zeki YÜNCÜ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ilgın BAŞARAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Zeynep ÇUBUKÇUOĞLU TAŞ

Onay
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

08./06./2016

Prof. Dr. Ali Günay BALIM
Enstitü Müdürü

Yüksek Öğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Formu

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10112509
Yazar Adı / Soyadı	ŞİRİN ERDEM ÖZYURT
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE /
Telefon	
E-Posta	
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Tezin Tercümesi	Examining The Relationship Between Perceived Emotional Abuse and Attachment In Adolescence
Konu	Psikoloji = Psychology
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı
Tez Türü	Doktora
Yılı	2016
Sayfa	108
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. HATİCE ZEKAVET KABASAKAL
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	bağlanma=attachment algılanan duygusal istismar=perceived emotional abuse duygusal istismar=emotional abuse ergenlik=adolescence
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

10.06.2016

İmza:.....

TEŞEKKÜR

Öncelikle araştırmamın her aşamasında bana bilgi ve tecrübesinden yararlanma fırsatı veren ve yardımcı olan danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Zekavet KABASAKALA'a, akademik açıdan beni güçlendiren, yetişmemde emeği geçen değerli hocam Prof. Dr. Rengin KARACA'ya ve tez izleme sürecinde bana destek veren Doç. Dr. Zeki Yüncü'ye katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Tüm lisansüstü eğitim sürecim boyunca desteğini her an hissettiğim, her zaman yanımda olan sevgili eşime teşekkür ederim.

Son olarak da, doktora tez sürecinde bana yardımlarını sunan tüm değerli hocalarıma, meslektaşlarıma ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

İçindekiler

Yemin Metni i
Değerlendirme Kurulu Üyeleri ii
Yüksek Öğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Formu iii
Teşekkür iv
İçindekiler v
Tablo Listesi vii
Şekil Listesi viii
Özet ix
Abstract x
BÖLÜM I GİRİŞ
Problem Durumu 1
Amaç ve Önem 1
Problem Cümlesi 3
Alt Problemler 3
Sayıltılar 4
Sınırlılıklar 4
Tanımlar 4
Kısaltmalar 5
BÖLÜM II İLGİLİ YAYIN ve ARAŞTIRMALAR
Bağlanma Kuramı 6
İçsel Çalışan Modeller 7
Bağlanma Sisteminin Gelişimi ve Erken Çocukluk 8
Çocuklukta Bağlanma 14
Ergenlikte Bağlanma 16
Yetişkinlikte Bağlanma 18
Bağlanma ile İlgili Araştırmalar 22
Duygusal İstismar 24
Duygusal İstismar ile İlgili Araştırmalar 28
Duygusal İstismar ve Bağlanma 31

BÖLÜM III YÖNTEM

Araştırma Modeli 34

Evren ve Örneklem 34

Veri Toplama Araçları 37

Veri Çözümleme Teknikleri 40

BÖLÜM IV BULGULAR ve YORUMLAR

Betimleyici Veriler 41

Araştırma Problemine ve Alt Problemlerine İlişkin Bulgular 42

BÖLÜM V SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç ve Tartışma 52

Öneriler 60

KAYNAKÇA 64

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu 86

Ek 2. Yakın İlişkilerde Yaşlantılar Envanteri-II (YİYE-II) 87

Ek 3. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri - Kısa Formu (EABE) 89

Ek 4. Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (ADİÖ) 91

Ek 5. Araştırma İzni 94

Tablo Listesi

Tablo 1. Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri 35
Tablo 2. Ölçme Araçlarına (ADİÖ, EABE, YİYE-II) İlişkin Betimleyici Veriler 41
Tablo 3.Anne ve Babadan Algılanan Duygusal İstismar Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları 42
Tablo 4. Anne ve Babaya Bağlanma Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları 43
Tablo 5. Arkadaşlık İlişkilerindeki Bağlanma Boyutlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları 44
Tablo 6. Algılanan Duygusal İstismar Alt Boyutları İle Bağlanma Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Değerleri 45
Tablo 7. Anneye Bağlanmanın Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları 46
Tablo 8. Babaya Bağlanmanın Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları 47
Tablo 9. Arkadaşlara İlişkin Bağlanmada Kaygı Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları 48
Tablo 10. Arkadaşlara İlişkin Bağlanmada Kaçınma Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları 50

Şekil Listesi

Şekil 1. Bağlanma ve Keşfetme Dinamikleri 13
Şekil 2. Dört Kategori Modelinde Bağlanma Boyutları ve Kategorileri 19

Özet

Bu çalışmanın amacı, ergenlikte algılanan duygusal istismar ve bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Araştırmada betimsel türde tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini ortaöğretime devam eden öğrenciler oluşturmuştur.

Araştırmada Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (ADİÖ), Yakın İlişkilerde Yaşlantılar Envanteri-II (YİYE-II), Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri - Kısa Formu (EABE) ve demografik değişkenler hakkında bilgi toplanması amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda ergenlerin annelerinden ve babalarından algıladıkları duygusal istismarın cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; ebeveynlere ve arkadaşlara bağlanmanın cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı; bağlanma boyutları ile algılanan duygusal istismar arasında anlamlı ilişkilerin olduğu; arkadaşlara bağlanma boyutlarını yordamada anneye bağlanmanın önemli bir değişken olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: duygusal istismar, bağlanma.

Abstract

The purpose of this study is to examine the relationship between perceived emotional abuse and attachment in adolescence.

In this study, descriptive model is applied. The sample of this research consists of students attending high school.

In this study Perception of Psychological Maltreatment Inventory for Adolescents (POPMIFA), Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R), Short Form of Inventory of Parent and Peer Attachment (IPPA) and Personal Information Form developed by the researcher to collect information about demographic variables were used.

In this study it is found that there were no significant gender differences between perceived emotional abuse from mother and father; there were significant gender differences between attachment to parents and peers; there were significant relationships between attachment dimensions and perceived emotional abuse; attachment to mother was a significant predictor of peer attachment dimensions.

Keywords: emotional abuse, attachment.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem Durumu

Bağlanma kuramı, nesne ilişkileri kuramını takiben psikoloji ve psikiyatri literatüründe oldukça ilgi ile karşılanmış ve çeşitli araştırmalara konu olmuş, birçok değişken açısından incelenmiştir. Duygusal istismar konusu kısmen daha yeni bir çalışma alanıdır.

Bowlby'e göre bağlanma sistemi, tehlike ve tehdit durumlarında bebek ile ona bakım veren kişi (bağlanma figürü) arasında yakınlığı sağlama ve sürdürme amacıyla ortaya çıkar ve gelişir. Özellikle erken çocukluk döneminde şekillenmekle birlikte, etkisi ömür boyu devam eder (Bowlby, 1977:203). Sağlıklı gelişim sırasında bağlanma davranışı, önce çocukla annesi ya da babası, sonra yetişkinle yetişkin arasında duygusal bağların ya da bağlanmaların gelişimini sağlar. Bu davranış biçimleri ve bağlar yaşam döngüsü boyunca mevcut ve aktiftir (Bowlby, 1980:39).

Bağlanma figürü kavramının bağlanma kuramı içerisinde önemli bir anlamı vardır. Bağlanma figürleri, korunma ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında bireylerin yöneldikleri özel kişilerdir. Bebeklik döneminde temel bakım veren kişiler (genellikle ebeveynlerden biri veya ikisi, büyükanne, büyük kardeş, kreş çalışanları) bağlanma işlevlerine hizmet etmektedir. İlerleyen çocukluk döneminde, ergenlikte ve yetişkinlikte ise kardeşler, akrabalar, iş arkadaşları, öğretmenler, yakın arkadaşlar ve romantik arkadaşlar gibi daha geniş bir çeşitlilikte yer alan ilişki kaynakları bağlanma figürü olarak işlev görmeye başlar (Mikulincer ve Shaver, 2007:17).

Yaşla birlikte bağlanma figürlerinin kullanımının azaldığı, akranlarla vakit geçirme isteğinin arttığı görülmektedir (Kerns, Tomich ve Kim, 2006:19). Ancak

bağlanma kuramı kapsamında yapılan birçok araştırmada da vurgulandığı gibi, ebeveynler ile geçirilen zamanda ve kurulan etkileşimlerde azalma olmasına rağmen, ebeveynlere olan bağlanmanın önemi devam etmektedir (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck ve Duckett, 1996:752; Steinberg, 1990:263).

Ergenlikle birlikle bir dönüm noktasına ulaşılır ve bu dönemde bağlanma sistemi artık kapsayıcı bir bağlanma yapısı olarak gelişmiştir; istikrar gösterir; aile içinde ve dışında geleceğe ilişkin davranışları ve işlevselliği belirler (Hesse, 1999'dan akt. Allen, 2008:419).

Ergen birey artık sadece bakım alan değil aynı zamanda akranlarına, kardeşlerine veya romantik partnerlerine bakım veren konumuna geçerek kendine yeten bir yetişkin olma yolunda ilerler (Allen, 2008:419). Diğer bir ifadeyle ergenlik dönemi bireyin pasif bir bakım alıcısı olmaktan çıkıp aynı zamanda kendisinin de bağlanma figürü olduğu bir dönemdir.

Bağlanma literatürü duyarsız, reddedici, aşırı müdahaleci, izole edici, çocuğun bireysel ve duygusal sınırlarının tanınmaması gibi duygusal istismar kategorileri içerisinde yer alan ebeveyn davranışlarını (APSAC, 1996; Glaser, 2002), güvensiz bağlanma örüntülerini oluşturan temel etkenler olarak tanımlamaktadır (Ainsworth, 1985, 1989; Ainsworth ve diğer., 1978; Bowlby, 1969, 1973, 1980, 1988). Duygusal istismar, diğer istismar türlerindeki gibi bireyde fiziksel bir iz bırakmaz ancak çocuk gelişimi ve işlevselliği açısından yıkıcı sonuçları bulunmaktadır (Briere ve Runtz, 1990:361; Egeland, 2009:22).

Dolayısıyla ergenin tüm çocukluğu boyunca anne ve babasına ilişkin olarak algılamış olduğu duygusal istismara maruz kalma düzeyi onun bağlanma sürecini etkilemektedir. Bu sebeple ergenlik döneminde ebeveyn-çocuk ilişkisine bağlanma perspektifinden bakmak önemlidir. Bu noktadan yola çıkarak bu çalışmada, ergenlik dönemindeki bireylerin ebeveynlerine ilişkin algıladıkları duygusal istismar ile bağlanma arasındaki ilişkinin ele alınması araştırma konusunu oluşturmuştur.

Amaç ve Önem

Bu çalışmanın amacı ergenlerin ebeveynlerine ilişkin algılamış oldukları duygusal istismar düzeyi ile bağlanma boyutları arasında ilişki olup olmadığının; var

ise ne yönde olduğunun araştırılmasıdır. Duygusal istismar anne ve babaya ilişkin olarak ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilecektir. Bağlanma, hem ebeveynlere hem de arkadaşlara bağlanma (kaygı ve kaçınma) açısından ele alınarak alt boyutları ile birlikte değerlendirilecektir. Duygusal istismar düzeyi, ebeveynlere bağlanma güvenliği ve yakın ilişkilerdeki bağlanma boyutları ile ilişkilendirilecektir.

Çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde bağlanma davranışlarını inceleyen pek çok çalışma yapılmasına karşın, iki dönem arasındaki geçişi temsil eden ergenlik döneminde bağlanmanın ölçülmesi hakkında görece daha az çalışma bulunmaktadır (Günaydın, Selçuk, Sümer ve Uysal, 2005:14). Bu açıdan, yapılan bu çalışmanın alanyazına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Duygusal istismarın çocuk ve ergen ruh sağlığı ve uyumu açısından son derece önemli bir konu olduğu açıktır. Araştırma sonuçları doğrultusunda çeşitli programların oluşturulması, grup etkinlikleri ve bilgilendirme çalışmalarının planlanması, ilgili yayınların yapılabilmesi mümkün olacaktır. Koruyucu ve önleyici rehberlik çalışmalarında yer alacak temel konulardan biridir.

Problem Cümlesi

Ergenlikte algılanan duygusal istismar ile bağlanma arasında nasıl bir ilişki vardır?

Alt Problemler

Alt problem 1. Anne/babadan algılanan duygusal istismar, anne/babaya bağlanma ve arkadaşlık ilişkilerindeki bağlanma boyutları (kaygı ve kaçınma) cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

- Anne ve babadan algılanan duygusal istismar toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Anne ve babaya bağlanma toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Arkadaşlık ilişkilerindeki bağlanma boyutları (kaygı ve kaçınma) cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Alt problem 2. Algılanan duygusal istismar ile bağlanma boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Alt problem 3. Anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

- Anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anneye bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
- Anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, babaya bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Alt problem 4. Arkadaşlara ilişkin bağlanma boyutlarını, anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanma anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

- Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaygıyı, anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanma anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
- Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaçınmayı, anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanma anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Sayıltılar

Araştırma sırasında öğrencilerin ölçeklerdeki soruları içtenlikle yanıtladıkları varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın çalışma grubu, İzmir ili Konak ilçesindeki resmi ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrenciler arasından seçilen öğrencilerle sınırlıdır.

Tanımlar

Duygusal istismar: Duygusal istismar, çocuğa kendisini değersiz, sevilmeyen, istenmeyen veya sadece başkalarının ihtiyaçlarını karşılaması halinde değerli

olduğunu hissettiren, tekrarlanan davranış tarzlarıdır (Brassard, Hart ve Hardy, 1993:715)

Bağlanma: Bağlanma, belli bir figüre yönelik geliştirilen derin ve kalıcı bir duygusal bağdır (Ainsworth, 1969:970; Ainsworth, 1989:711; Bowlby, 1977:201).

Kısaltmalar

Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (ADİÖ).

Yakın İlişkilerde Yaşlantılar Envanteri-II (YİYE-II).

Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri - Kısa Formu (EABE).

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, bağlanma kuramı ve duygusal istismar kavramı ile ilgili kuramsal açıklamalara ve konuyla ilgili yürütülmüş araştırmalara yer verilmiştir.

Bağlanma Kuramı

Tarihsel olarak bağlanma kuramı, psikanalizdeki nesne ilişkileri geleneğinden geliştirilmiş olup aynı zamanda evrim kuramı, etoloji, kontrol kuramı ve bilişsel psikolojinin kavramlarından da yararlanmıştır (Bowlby, 1988:119).

Bağlanma kuramı, yeni doğan bebekte mevcut olan ve yetişkinlik hayatında da yaşlılığa kadar devam eden, insan doğasının ana bir parçası olarak belli bireylere yakın duygusal bağlar kurma eğilimi ile ilgilidir (Bowlby, 1988:120). Bağlanma kuramına göre insanlar, belirli diğer kişilere yönelik güçlü duygusal bağlar kurma eğilimindedir (Bowlby, 1977:201).

Bowlby'e göre bağlanma sistemi, tehlike ve tehdit durumlarında bebek ile ona bakım veren kişi (bağlanma figürü) arasında yakınlığı sağlama ve sürdürme amacıyla ortaya çıkar ve gelişir. Özellikle erken çocukluk döneminde şekillenmekle birlikte, etkisi ömür boyu devam eder (Bowlby, 1977:203). Dolayısıyla bağlanma kuramı, sadece bebeklere ve küçük çocuklara özgü değil aynı zamanda ergenlere ve yetişkinlere de özgü ve daha önceden bağımlılık ve aşırı bağımlılık açılarından kavramsallaştırılan belli davranış şekillerini açıklamak üzere formüle edilmiştir (Bowlby, 1988:118).

Bağlanma davranışı, evrim sırasında birçok türün belirgin bir özelliği olmuştur; çünkü bireyi bakıcılarıyla ilişkiye geçirerek hayatta kalmasına katkıda bulunur. Böylece insanın, örneğin soğuktan, açlıktan, boğulmaktan ve evrim geçiren çevresine

uyum sağlarken özellikle yırtıcı hayvanlardan zarar görme riskini azaltır (Bowlby, 1980:40).

Sağlıklı gelişim sırasında bağlanma davranışı, önce çocukla annesi ya da babası, sonra yetişkinle yetişkin arasında duygusal bağların ya da bağlanmaların gelişimini sağlar. Bu davranış biçimleri ve bağlar yaşam döngüsü boyunca mevcut ve aktiftir (Bowlby, 1980:39).

Bireyin bağlanma davranışı gelişiminin temellerini bebeklik, çocukluk ve ergenlik yıllarında bağlanma figürleriyle yaşanan deneyimler oluşturur. Böylece bireyin bağlanma davranışının kişiliğinde örgütlendiği yol, yaşamında kurduğu duygusal yakınlık bağlarının örüntüsü halini alır (Bowlby, 1980:41).

Bağlanma davranışını tamamlayan ve bağlanmış bireyin korunmasında tamamlayıcı bir işlev gören davranış bakım vermedir. Bu bakım genellikle çocuğa ya da ergene annesi, babası ya da başka bir yetişkin tarafından sağlanır ama aynı zamanda özellikle hastalıkta, streste ya da yaşlılıkta iki yetişkin arasında da gözlenir (Bowlby, 1980:40).

Bağlanma figürü kavramının bağlanma kuramı içerisinde önemli bir anlamı vardır. Bağlanma figürleri, korunma ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında bireylerin yöneldikleri özel kişilerdir. Bebeklik döneminde temel bakım veren kişiler (genellikle ebeveynlerden biri veya ikisi, büyükanne, büyük kardeş, kreş çalışanları) bağlanma işlevlerine hizmet etmektedir. İlerleyen çocukluk döneminde, ergenlikte ve yetişkinlikte ise kardeşler, akrabalar, iş arkadaşları, öğretmenler, yakın arkadaşlar ve romantik arkadaşlar gibi daha geniş bir çeşitlilikte yer alan ilişki kaynakları bağlanma figürü olarak işlev görmeye başlar (Mikulincer ve Shaver, 2007:17).

İçsel Çalışan Modeller

Bowlby'e (1973:236) göre her birey olayları algılayış tarzına göre geleceğe yönelik öngörülerde bulunarak ve buna göre plan yaparak dünyaya ve kendisinin dünyadaki yerine dair içsel çalışan modeller oluşturur. Dünyaya dair oluşturulan içsel çalışan model, kişinin bağlanma figürlerini nerede bulacağına ve bu figürlerin kendisine nasıl yanıt vereceğine ilişkin tasarımını içerir. Benzer şekilde, kişinin kendine dair oluşturduğu içsel çalışan modelde, bağlanma figürünün gözünde kendisinin ne kadar kabul edilebilir ya da kabul edilemez olduğuna ilişkin çıkarımları

yer alır. Kişinin ihtiyaç duyduğu anda destek için başvurabileceği bağlanma figürünün ulaşılabilir ve duyarlı olmasına ilişkin öngörüleri, birbirini tamamlayan bu yapılara dayanır. Dolayısıyla hayatın olağan akışı içerisinde karşılaşılan endişe verici durumlarda kişinin bağlanma figürünün ulaşılabilir olmasına duyduğu güven ya da bağlanma figürünün ulaşılabilir olmamasının yarattığı korku, yine bu modellerin yapısına bağlıdır.

Sonuç olarak bağlanma figürü modeli ve benlik modelinin birbirini tamamlayan ve onaylayan şekilde geliştiği söylenebilir (Bowlby, 1973:238).

Bağlanma Sisteminin Gelişimi ve Erken Çocukluk

Bebek, bakım veren kişiye yakınlığı sağlamaya yönelik türe özgü davranış repertuarına doğuştan sahiptir. Bu davranışlar arasında en dikkat çekeni bakım veren kişinin bebeğin yakınına gelmesini sağlayan ve bakım verme davranışını tetikleyen ağlamadır. İlk başta bu bağlanma davranışları belli bir kişiye yönelik olmaktan uzaktır. Bebeğin bir kişiyi diğerinden ayırt etme becerisinin gelişmesiyle birlikte, bağlanma davranışı belli bir kişiye yönelik olarak ortaya çıkmaya başlar (Ainsworth, 1985:772).

Bebeğin ilk yılının ortalarında yeni bir gelişimsel döneme girilmesiyle birlikte önemli bir dizi değişiklik yaklaşık olarak aynı anda ortaya çıkmaya başlar. Bebek motor hareket becerisinin artması sonucunda yakalama, tutma gibi yakınlığı sağlayan ve koruyan davranışlar sayesinde daha aktif, etkili ve hedef yönelimli olmaya başlar. Bakım veren kişinin görüş alanı dışına çıkmasına rağmen varlığının devam ettiğine yönelik inancın gelişmesiyle birlikte, bakım veren kişinin bebeği yalnız bıraktığı durumlarda ayrılma kaygısının ortaya çıkmaya başlamasıyla, bakım veren kişiye ilişkin içsel modelin temelleri atılır. Bu noktada bebek sadece kendisine bakım veren bağlanma figürüne değil aynı zamanda kendisine tanıdık gelen diğer kişilere de bağlanma kapasitesine sahiptir (Ainsworth, 1989:710).

İnsanın uzun süren bebeklik dönemi gelişimi sırasında bağlanmanın koruyucu işlevi özellikle önemlidir ve keşfetme davranışı ile etkileşimi dikkat çekicidir. Keşfetme davranışının işlevi çevreyi öğrenmektir ve bu işlev birçok canlı türüne geniş bir çeşitlilik içeren çevreye adapte olma potansiyelini sağlar. Bağlanma ve keşfetme davranışları birbirini destekler. Bağlanma davranışı yoğun bir şekilde

aktive olduğunda, bebek keşfetme davranışı yerine bağlanma figürüyle yakınlığı sağlamaya yönelik çaba gösterir. Benzer şekilde bağlanma davranışı düşük yoğunlukta olduğunda, bebek çevresindeki yenilikleri keşfetmeye yönelebilir. Ulaşılabilir ve duyarlı olduğuna inanılan bir bağlanma figürünün varlığı, bebeği keşfetme davranışına yönelten uyaranlara açık olmasını sağlar (Ainsworth, 1979:934). Bu noktada bağlanma figürü bebeğe güvenlik hissi sağlar (Bowlby, 1973:216). İlk yılın ortalarında bağlanma gelişiminin önemli özelliklerinden biri, dünyayı keşfederken tedirgin edici bir durumla karşılaşılması durumunda bebek tarafından bağlanma figürü olan bakım veren kişinin "güvenli bir üs" olarak kullanılmasıdır (Ainsworth, 1985:782).

Bu ilk yıl boyunca bebek yavaş yavaş kendisiyle ilgili düzene ilişkin beklentileri de formülize eder. Bu beklentiler ilk başta ilkeldir. Beklentiler, uyku düzeni ve diğer döngüler, bakım verme ritmine göre adapte olurken, artık bebek bu beklentileri organize etmeye başlar (Ainsworth, 1989:710).

Bebeklerdeki bağlanma davranışının gelişimine ilişkin temel kriterleri sekiz başlık altında özetlemek mümkündür (Bowlby, 1969:222):

- Bebeklerdeki sosyal tepkileri ortaya çıkaran uyaranlar ilk başta geniş bir yelpazede iken ilerleyen süreçte bu uyaranlar daha dar bir çerçevede yer alır ve birkaç ay sonra bu uyaranlar sınırlı bir veya birkaç kişiden alınmaya başlar.
- Belli uyaranlara diğerlerine göre daha fazla sosyal tepki verildiği gözlenmiştir.
- Bebek ile ne kadar çok sosyal etkileşim kurulursa, o kişiye yönelik o kadar güçlü bağlanma gelişir.
- Farklı yüzleri tanımayı öğrenmeyi genellikle amaçlı görsel takip ve dinleme izler. Bu noktada maruz kalma yoluyla öğrenmenin önemli bir rolü olduğu söylenebilir.
- Çoğu bebekte tercih edilen belirli bir figüre yönelik bağlanma davranışı, yaşamın ilk yılında gelişir. Bağlanma davranışının geliştiği kritik bir dönemin varlığı olası görülmektedir.
- Bu kritik dönemin doğumdan sonraki altı hafta öncesinde başlaması çok olası değildir.
- Doğumdan altı ay sonra ve daha belirgin bir şekilde sekiz-dokuz ay sonra bebek yabancı bir figüre korku tepkileri vermeye başlar ve bu korku tepkilerinde artış

ortaya çıkabilir. Yaşamın ilk yılı sonuna doğru yeni bir figüre bağlanma gelişiminin gittikçe zorlaşması, bu korku tepkilerinin şiddeti ve sıklığında artışa sebep olmaktadır.

- Çocuğun belli bir figüre güçlü bağlanması durumunda bu bağlanma figürü diğerlerine tercih edilme eğilimi gösterir ve bu tercih ayrılığa rağmen devam etme eğilimindedir.

İlk yaşın sonuna doğru başlayıp ve özellikle dil yeteneğinin kazanıldığı ikinci ve üçüncü yıl boyunca aktif hale gelen çocuk, aşamalı olarak kendi içsel dünyasını inşa etmeye başlar. Fiziksel dünyanın, annesinin, diğer önemli kişilerin ve kendisinin nasıl davranmasına ilişkin beklentileri ve bunlar arasındaki etkileşimlerin çalışma modellerini oluşturmakla meşguldür. Bu çalışma modelleri çerçevesinde durumunun özel yönlerini değerlendirir ve bağlanma planları yapar (Bowlby, 1969:354).

Çocuğun bilişsel kapasitesi geliştikçe, korku uyandırdığını bildiği durumlar da dahil olmak üzere birçok durumun meydana gelme olasılığını önceden görme kabiliyeti de artar. Çocuğun öngürdüğü korku uyandıran durumlar içinde, korkunun en yoğun hissedildiği durum bağlanma figürünün yokluğu ya da ihtiyaç duyulduğunda ulaşılabilir olmamasıdır. Bağlanma figürünün varlığından bahsederken o anda orada bulunmasından ziyade çocuğun onu kolayca bulabileceği bir yerde olması anlaşılmalıdır. Ancak bağlanma figürünün bulunması tek başına yeterli değildir; aynı zamanda çocuğa uygun şekilde tepki vermek için de istekli olmalıdır. Onu rahatlatan ve koruyan bir rol üstlenmelidir. Ancak bu şartlar altında gerçek anlamda ulaşılabilir olduğu söylenebilir (Bowlby, 1973:234). Bu anlamda bağlanma figürünün ulaşılabilirliğine duyulan güvenin ya da güvensizliğin özellikle bebeklik ve daha sonra çocukluk ve ergenlikte, yani kişinin henüz olgunlaşmadığı yıllarda yavaş yavaş oluştuğu söylenebilir. Kişinin olgunlaşmadığı yıllarda bağlanma figürlerinin ulaşılabilirliğine ve yanıt verebilirliğine yönelik geliştirdiği bu beklentilerin, gerçek deneyimlerin bir yansıması olduğu görülmüştür (Bowlby, 1973:235). Bağlanma figürünün fiili varlığı ya da yokluğu özellikle yaşamın ilk yıllarında, yaklaşık üç yaşa kadar, kritik bir değişkendir. Üç yaştan sonra ulaşılabilirliğine ya da ulaşılamazlığına yönelik öngörü giderek artan bir öneme sahip olur ve ergenlikten sonra hakim değişken olmaya başlar (Bowlby, 1973:237).

Ainsworth ve meslektaşları (1971:17) tarafından bebek ile bakım veren bağlanma figürü (genellikle anne) arasındaki bağlanma ilişkisini gözlemlemek üzere "yabancı durum testi" denilen bir gözlem prosedürü geliştirilmiştir. Bu çalışmada bebeğin keşif davranışları sırasında annesini güvenli bir üs olarak kullanması, yabancı bir kişiye ve anneden ayrılmaya verdiği tepkiler değerlendirilmiş ve sonucunda üç temel bağlanma şekli tanımlanmıştır. Bunlar güvenli bağlanma, kaygılı/dirençli bağlanma ve kaygılı/kaçınmacı bağlanma olarak kavramsallaştırılmıştır (Ainsworth, 1978:131).

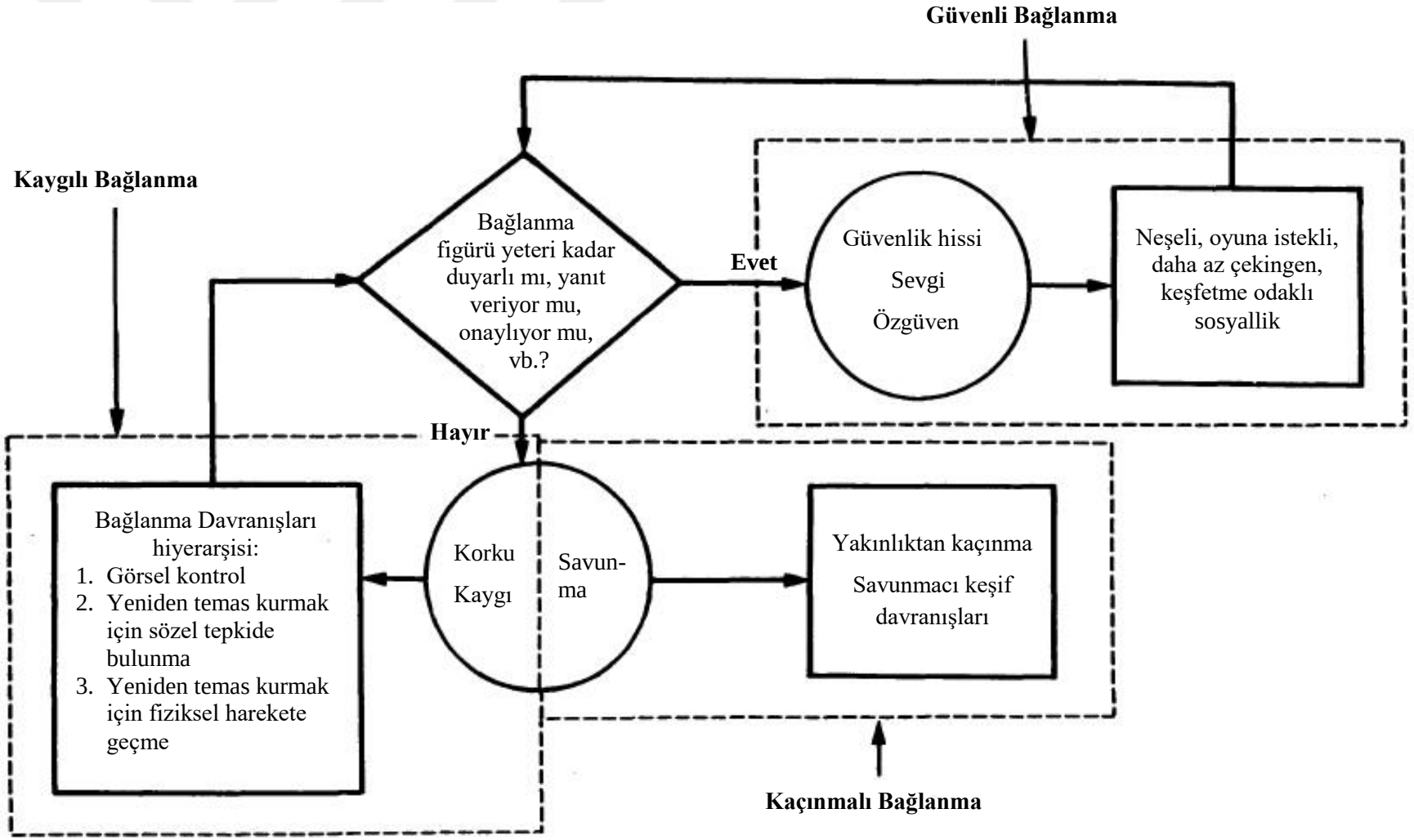
Güvenli bağlanmaya sahip çocukların çoğunlukla bağlanma figürü olan anne ile kurulan etkileşimlerde uyumlu ve işbirliği içerisinde oldukları görülmüştür. Güvenli bağlanma geliştiren çocuk, olumsuz veya korkutucu durumlarla karşılaşması halinde bağlanma figürünün ulaşılabilir, yanıt veren ve yardımcı olacağı konusunda kendinden emindir ve bu güvenceyle dünyayı keşfetme konusunda kendini cesur hisseder. Bu bağlanma şeklinde çocuk, bağlanma figürünü güvenli bir üs olarak kullanır. Güvenli bağlanma, özellikle erken çocukluk döneminde, bakım veren bağlanma figürünün ulaşılabilir olması, bebeğin sinyallerine duyarlı olması ve bebeğin korunma ve bakım taleplerine sevgi dolu bir şekilde cevap verici olmakla desteklenir (Ainsworth, 1978:311; Bowlby, 1988:123).

Diğer bir bağlanma şekli ise kaygılı/dirençli bağlanmadır. Bu bağlanma şeklinde çocuk, ihtiyaç duyduğunda bağlanma figürünün ulaşılabilir, yanıt verir veya yardım eder durumda olup olmayacağı konusunda kuşkuludur. Bu belirsizlikten dolayı birey her zaman ayrılık kaygısına yatkındır, sıkıca sarılıp bırakmamaya meyillidir ve dünyayı keşfetme konusunda kaygılıdır. Çatışmanın belirgin olduğu bu bağlanma şekli, bazı durumlarda ulaşılabilir ve yardım eder durumda olan fakat diğer durumlarda ise böyle olmayan bir ebeveyn tarafından desteklenir. Sonuç olarak bağlanma figürü güvenli bir üs olarak kullanılamaz (Ainsworth, 1978:314; Bowlby, 1988:123).

Üçüncü bir bağlanma şekli ise kaygılı/kaçınmacı bağlanmadır. Bu bağlanma şeklinde çocuk, ilgi aradığı zaman ona yardımsever bir şekilde cevap verileceği konusunda kendinden emin değildir. Aksine birey böyle bir durumda reddedilmeyi bekler. Bunun sonucunda başkalarının sevgisi ve desteği olmadan yaşamak için dikkat çekici derecede girişimde bulunur ve duygusal olarak kendine yeterli hale

gelmeye çalışır (Bowlby, 1988:123). Bağlanma figüründen uzun süre ayrı kalma sonrasında ortaya çıkan kaçınmanın, savunma işlevi bulunmaktadır (Ainsworth, 1978:316). Bu bağlanma etkileşiminde bağlanma figürlerinin bastırılmış öfke sebebiyle çocuklarıyla olan etkileşimlerinde duygusal ifade mimiklerini daha az kullandıkları, katı ve kompulsif özelliklere sahip oldukları gözlenmiştir. Dolayısıyla bebeğin bakım talebi zaman zaman annenin o esnada uğraştığı bir aktiviteyle çatışmakta ve öfke duygusuna sebep olarak annenin bebeğe fiziksel güç kullanmasına ve bağlanma figürüyle fiziksel temasın rahatsızlık verici bir yaşantı olarak deneyimlenmesine yol açmaktadır (Ainsworth, 1978:317). Sonuç olarak söylenebilir ki bu bağlanma şekli, çocuğun bağlanma figürüne bakım veya korunma için yaklaştığında sürekli reddedilmesi sonucunda gelişir (Bowlby, 1988:123).

Erken çocukluk dönemindeki bağlanma ve keşfetme davranışlarının dinamikleri Şekil 1'de özet olarak verilmiştir (Hazan, 1988:14).

Şekil 1. Bağlanma ve Keşfetme Dinamikleri (Hazan, 1988:14'den alınmıştır)

Çoğu durumda bebeklerde gözlemlenen bağlanma şekli, bu üç bağlanma şeklinden birine oldukça uysa da kafa karıştırıcı istisnalar da olmaktadır (Bowlby, 1988:123). Main ve Weston (1981:938), yaptıkları çalışmada araştırma grubundaki bebeklerin bir kısmının (%12.5), Ainsworth ve meslektaşları (1978:131) tarafından geliştirilen bağlanma kategorilerine tam olarak uymadığını saptamışlardır. Daha sonra bu sınıflandırılamayan gruba ilişkin dördüncü bir kategori önerilmiştir (Main ve Solomon, 1986:95). Bu bağlanma grubundaki bebeklerin, bağlanma figürünün varlığına rağmen dağınık, organize olmayan ve açık bir şekilde çatışma davranışlarını geniş bir yelpazede sergiledikleri gözlenmiştir. Bu çocukların etrafındaki durumları etkili bir şekilde organize edemedikleri, yüz ifadelerini davranış ve duygulanıma göre oryante edemedikleri saptanmıştır (Main ve Solomon, 1990:135). Bu bağlanma şeklinin özellikle korkutucu, tehdit edici ve dissosiyatif nitelikte ebeveyn davranışları ile ilişkili olduğu görülmüştür (Schuengel, Bakermans-Kranenberg ve van IJzendoorn, 1999:54).

Çocuklukta Bağlanma

Çocukluk dönemi, erken çocukluk döneminden ve ergenlik döneminden ayrımlaşmaktadır. Erken çocukluk döneminde çocuğun sosyal çevresi aile odaklıdır ve aile üyeleri tarafından şekillendirilir. Her ne kadar kreş gibi ortamlarda önemli bir zaman geçirse de, çocuğun çevresini ve kimlerle sosyal temasta bulunacağını önemli bir ölçüde ebeveynler kontrol eder. Ebeveynler açık bir şekilde çocuğun hayatındaki birincil sosyal figürlerdir ve sadece bağlanma figürleri olarak değil, aynı zamanda hem öğretmen hem de oyun arkadaşı olarak işlev görürler. İlerleyen çocukluk döneminde ise çocuğun sosyal çevresi genişler. Ebeveynlerden uzakta daha fazla zaman geçirilir. Bunun sonucunda çocuğun çevresi ve sosyal ilişki yaşantıları üzerindeki ebeveyn kontrolü de azalmaya başlar. Örgün eğitime geçişle birlikte çocuğa yönelik yeni talepler ortaya çıkar ve başarı ya da başarısızlık bağlamında yeni yaşantılar deneyimlenir (Kerns, 2008:316).

Erken çocukluk döneminde gelişen benliğe ve diğerlerine ilişkin içsel çalışan modeller çocuğun farklı tarzda ilişkiler deneyimlemesiyle birbirlerinden ayrımlaşmaya başlar. Bilişsel düzey ileri aşamalara doğru geliştikçe, çocukların deneyimlere göre farklı modeller geliştirmesi de mümkün olmaktadır (Main ve diğer., 1985:75).

Bu dönemde açık bir şekilde ebeveynler yerine akranlar oyun arkadaşı olarak tercih edilmeye başlar. Ancak stres durumlarında güvenli üs işlevi gören ebeveynler, önemli bağlanma figürleri olmaya devam ederler. Yaşla birlikte bağlanma figürlerinin kullanımının azaldığı, akranlarla vakit geçirme isteğinin arttığı görülmektedir (Kerns, Tomich ve Kim, 2006:19). Ancak bağlanma kuramı kapsamında yapılan birçok araştırmada da vurgulandığı gibi, ebeveynler ile geçirilen zamanda ve kurulan etkileşimlerde azalma olmasına rağmen, ebeveynlere olan bağlanmanın önemi devam etmektedir (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck ve Duckett, 1996:752; Steinberg, 1990:263).

Lieberman, Doyle ve Markiewicz (1999), bağlanmanın iki yönüne (bağlanma figürünün ulaşılabilir olması ve çocuğun stres durumunda bağlanma figürüne yakınlaşma girişimi) göre 9-11 ve 12-14 yaşları arasındaki çocukları değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada her iki yaş grubundaki çocuklar, anneyi ve babayı ulaşılabilir olarak algıladıkları ve destek anında onlara güvendikleri; yaşı daha büyük çocukların anneye ve babaya stres anında daha az başvurdukları görülmüştür. Ancak bağlanma figürlerinin ulaşılabilir olması açısından yaşa göre bir farklılaşma bulunmamış, sadece yaşı daha büyük kız çocukların yaşı daha küçük olanlara göre babayı daha az ulaşılabilir olarak algıladıkları saptanmıştır.

Yapılan bir diğer çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Yaş ilerledikçe ebeveynlerden destek alma davranışında azalma olduğu, stesli durumlarda daha fazla kaçınmalı başa çıkma yöntemlerinin kullanıldığı saptanmıştır (Kerns, Tomich ve Kim, 2006:10). Endişe verici durumlarla baş etmede anne ve babaya yönelme ile yaş arasında negatif bir ilişki, kaçınmalı başa çıkma ile pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır (Hodges, Finnegan ve Perry, 1999:744).

Bağlanma figürlerinin kullanılmasında yaşla birlikte görülen azalma bağlanma sistemindeki değişikliklere bağlı olabilir ve bu sayede sistem çocuğun bir parçası olarak özyeterliliğe doğru gelişme fırsatı bulur. Yaşla birlikte tehlikeler ile baş etme becerisinin de artması sonucunda ebeveynlere olan bağımlılık azalır ve dolayısıyla çocuk bağlanma figürüne yönelik fiziksel yakınlığa daha az ihtiyaç duyar (Marvin ve Britner, 1999:57).

Bağlanma davranışının çocukluk döneminde erken çocukluk dönemine kıyasla daha az sıklıkta ve daha az yoğunlukta aktive olmasına ek olarak, yaşla ortaya çıkan bir diğer değişim de bağlanma davranışının daha geniş bir çerçevede yer alan

koşullar tarafından sonlanabilmesidir. Bu koşulların bazıları semboliktir. Örneğin bağlanma figürüne ihtiyaç duyulması halinde (stres durumu çok yoğun olmadıkça) fiziksel yakınlığın yerine bir fotoğraf veya bir telefon görüşmesi de etkili temas sürdürme araçları olarak iş görebilir (Bowlby, 1969:261).

Bir diğer önemli değişim de bağlanma sisteminin hedefinde ortaya çıkmaktadır. Bağlanma figürüne yakınlıktan ziyade bağlanma figürünün ulaşılabilirliğinin önem kazanmaya başlamasıyla birlikte, çocuğun bağlanma figürüne yönelik beklentilerini ve inançlarını içeren içsel çalışan modeli, bağlanmayı etkileyen önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkar (Kerns, Tomich, Aspelmeier ve Contreras, 2000:614).

Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan bağlanma şekillerinin ilerleyen çocukluk dönemine doğru değişim gösterip göstermediğini araştıran çalışmalar yapılmıştır. Birçok araştırmacıya göre travma yaşantısı bağlanma güvenliğine ilişkin durumu değiştirdiğinde, güvenli bağlanma güvensiz bağlanmaya dönüşebilir (Main, Hesse ve Kaplan, 2005:293).

Ergenlikte Bağlanma

Ergenlikle birlikte bir dönüm noktasına ulaşılır. Bağlanma sistemi artık kapsayıcı bir bağlanma yapısı olarak gelişmiştir; istikrar gösterir; aile içinde ve dışında geleceğe ilişkin davranışları ve işlevselliği belirler (Hesse, 1999'dan akt. Allen, 2008:419).

Ergenin benliğine, diğer insanlarla olan ilişkilerine, topluma ve dünyaya ilişkin algılarıyla ergenlik dönemindeki bilişsel gelişim yakından ilişkilidir (Keating, 1990:89). Ergenlerin mantıklı ve soyut düşünme kapasitelerinin hızla artması sebebiyle, bireyin bağlanma deneyimlerini ve bağlanma ilişkilerini kavramsallaştırma yolları özellikle ergenlik döneminde önemli bir gelişim göstermektedir (Allen, 2008:420).

Daha önce açıklandığı üzere güvenli üs kavramı, çocuğun ebeveyn figürü ile kurduğu güvenli bağlanma ilişkisi temeline dayanarak çevreyi keşfetme yeteneğini kullanmasını ifade eder (Bowlby, 1988:10). Bebeklik döneminde bu keşfetme davranışları daha çok fiziksel çevreye odaklanırken (Bowlby, 1969:238); ergenlik döneminde ebeveynlerden duygusal ve bilişsel açıdan bağımsızlaşmaya yönelik işlev görmeye başlar (Allen, Hauser, Bell ve O'Connor, 1994:179). Bu sebeple bir ergen için güvenli üs kavramına, bilişsel ve duygusal otonomi kazanmaya yönelik özerklik

çabalarına izin veren ve teşvik eden güçlü bir ebeveyn-çocuk ilişkisi olarak bakmak önemlidir (Allen & Land, 1999:322). Bu dönemde güvenli üsten uzaklaşma cesareti artar ve ergen bu üsten uzakta daha fazla zaman geçirmeye başlar. Bu üste kendini ne kadar güvenli hissederse ve ihtiyaç duyduğunda destek alabileceğine yönelik inancı ne kadar sağlamsa, özerkleşme yolunda o kadar kendinden emin ilerlerleme fırsatı bulur (Bowlby, 1988:10).

Ergenlik dönemindeki bilişsel ve duygusal gelişim ergenin kendisine bakım veren kişilerle olan mevcut etkileşimlerinin dışında daha tutarlı bir benlik algısı geliştirmesine olanak sağlar. Bu operasyonel düşünme sayesinde farklı bağlanma figürleriyle olan ilişkilerini birbirleriyle ve varsayımsal idealleriyle karşılaştırma yapma olanağı bulan ergen (Allen, 2008:420), ebeveynlerini olumlu ve olumsuz yönleriyle yeniden idealize etme kapasitesi kazanır (Steinberg, 2005'den akt. Allen, 2008:420).

Ergenlik dönemi boyunca ebeveynlere bağlanma noktasında bazı bireysel farklılıklar ortaya çıkar. Bireysel değişim sonucu bir uçta kendini ebeveynlerinden tamamen ayıran ergenler, diğer uçta da yoğun bir şekilde bağlı kalanlar ve başkalarına bağlanma davranışı yöneltmede isteksiz veya başarısız olanlar yer alır. Bu iki ucun arasında ebeveynlere bağlanmayı sürdüren ancak başkalarına bağlanmaya da önem veren bir kesim bulunmaktadır ve çoğunluk bu grupta yer alır (Bowlby, 1969:207). Birçok birey için ebeveyne bağlanma yetişkin yaşamda da devam eder ve davranışı sayısız biçimde etkiler (Bowlby, 1969:207).

Ergenlik dönemi ve yetişkin yaşam boyunca bağlanma davranışının kapsamı genellikle aileden çok aile dışından kişilere, gruplara ve topluluklara yönelmektedir. Bir okul, çalışma grubu, dinsel ya da politik bir grup kimi insanlar için ikincil derece, kimi insanlar için de birincil derece bir bağlanma figürü olarak işlev görebilmektedir (Bowlby, 1969:207).

Ergenlik döneminin en önemli gelişimsel görevlerinden biri olan akranlarla olumlu ve anlamlı ilişki kurma ile bağlanma davranışı arasında güçlü bir teorik ilişki bulunmaktadır. Akran ilişkileri özellikle ergenlik döneminde yoğun bir şekilde yer almaya başlar ve bazı durumlarda bağlanma ilişkisine dönüşür (Ainsworth, 1989:713; Bowlby, 1969:207).

Aynı zamanda ergenlikle birlikte ortaya çıkan hormonal değişimlerin de etkisiyle, ergen romantik ilişki arayışına yönelir ve böylece sürece bağlanma

sisteminin yanında üreme ve bakım verme sistemi de dahil olur (Ainsworth, 1989:710). Ergen birey artık sadece bakım alan değil aynı zamanda akranlarına, kardeşlerine veya romantik partnerlerine bakım veren konumuna geçerek kendine yeten bir yetişkin olma yolunda ilerler (Allen, 2008:419). Diğer bir ifadeyle ergenlik dönemi bireyin pasif bir bakım alıcısı olmaktan çıkıp aynı zamanda kendisinin de bağlanma figürü olduğu bir dönemdir.

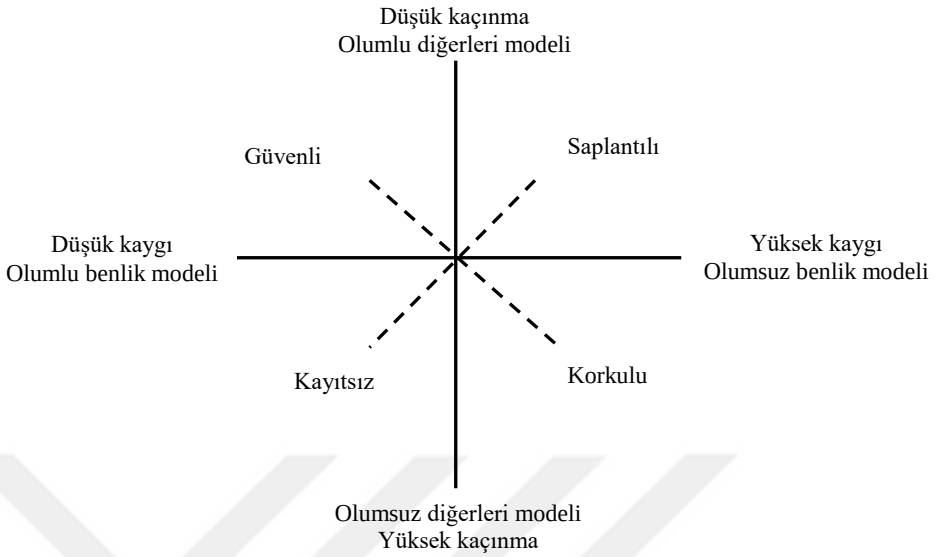
Yetişkinlikte Bağlanma

Bağlanma kuramının temel prensiplerinden biri, bağlanma ilişkilerinin öneminin yaşam boyu devam etttiğidir (Ainsworth, 1989:709; Bowlby, 1977:203; Bowlby, 1980:39,41).

Ainsworth ve meslektaşları (1971:17) tarafından geliştirilen "yabancı durum testi" denilen bir gözlem prosedürü kullanılarak oluşturulan bağlanma kategorileri, zamanla ergen ve yetişkin bağlanma örüntülerini incelemek için de kullanılmıştır. Hazan ve Shaver (1987:522) ebeveyn-çocuk bağlanmasından farklı yönleri olduğunu kabul etmekle birlikte, bu bağlanma kategorilerinin yetişkinlikteki romantik ilişkilerde de gözlendiğini öne sürmüşlerdir (Hazan ve Shaver, 1987:511). Erken çocukluk dönemindeki bağlanma ve keşfetmeye yönelik davranış örüntülerinin yetişkin yaşamdaki yakın ilişkilerde ve iş yaşamında yansımaları araştırılmış ve benzer dinamiklerin geçerli olduğu saptanarak, bu dinamiklerin yaşam boyu etkili olduğu önerilmiştir (Hazan ve Shaver, 1990:270).

Daha sonraki çalışmalarda bağlanma tarzlarını katı kategoriler yerine, Bowlby'nin (1973:236) içsel çalışan modelleri temelinde tanımlamanın daha doğru olacağı önerilmiştir (Bartholomew ve Horowitz, 1991:227; Fraley ve Waller, 1998:106; Shaver ve Mikulincer, 2002:135).

Bartholomew ve Horowitz (1991:227), Bowlby (1973:236) tarafından kavramsallaştırılan içsel çalışan modelleri kullanarak yetişkin bağlanmasına ilişkin kişinin benlik modelinin ve diğerleri modelinin olumlu veya olumsuz olmasına göre dört temel bağlanma örüntüsü tanımlamışlardır. Bartholomew ve Horowitz'in (1991:227) önerdiği dört kategori modelinde yer alan temel bağlanma boyutları Şekil 2'de gösterilmiştir (Bartholomew ve Horowitz,1991:227; Bartholomew ve Shaver, 1998:31).

Şekil 2. Dört Kategori Modelinde Bağlanma Boyutları ve Kategorileri (Bartholomew ve Horowitz,1991:227 ile Bartholomew ve Shaver, 1998:31'den derlenmiştir)

Benlik modeli, kişinin içselleştirdiği benlik algısını, sevilebilirliğine ilişkin duyduğu güven ve kaygıyı içerir. Bu sebeple yakın ilişkilerde başkalarının onayına duyulan bağımlılık ve kaygı derecesiyle ilişkilidir. Benlik modeli, kişinin kendini sevilmeye ve destek almaya değer görüp görmemesine göre olumlu ya da olumsuz bir yapıda olabilir (Bartholomew ve Horowitz,1991:227; Bartholomew ve Shaver, 1998:31).

Diğerleri modeli ise, başta bağlanma figürü olmak üzere kişi için önemli olan diğer kişilerin güvenilir ve gerektiğinde ulaşılabilir olduğuna ilişkin beklenti ve inançları içerir. Bu yüzden diğerleri modeli yakınlık kurma eğilimi veya yakın ilişkilerden kaçınma düzeyiyle ilişkilidir. Kişinin diğer insanları güvenilir ve ulaşılabilir gördüğü durumda olumlu; güvenilemez ve reddedici algıladığı durumda ise olumsuz bir yapıda olduğu söylenebilir (Bartholomew ve Horowitz,1991:227; Bartholomew ve Shaver, 1998:31).

Bu iki boyut değerlendirildiğinde ortaya çıkan dört bağlanma örüntüsü güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, kayıtsız bağlanma ve korkulu bağlanma olarak sıralanabilir (Bartholomew ve Horowitz,1991:227).

Güvenli bağlanma, olumlu benlik modeli ve olumlu diğerleri modelinin karışımı olarak karakterizedir. Güvenli bireyler içselleştirilmiş yüksek benlik değerine sahiptirler ve yakın ilişkilerde samimiyet konusunda kendilerini rahat hissederler (Bartholomew ve Shaver, 1998:31).

Saplantılı bağlanma, olumsuz benlik modeli ve olumlu diğerleri modelinin birleşimi olarak karakterizedir. Saplantılı bireyler başkalarının onayına ve kabulüne yüksek kaygıyla birlikte yoğun ihtiyaç duyarlar. Sadece diğer insanlardan bu onay ve kabulü alabildiklerinde güvende olacaklarına yönelik inançlara sahiptirler (Bartholomew ve Shaver, 1998:31).

Kayıtsız bağlanma, olumlu benlik modeli ve olumsuz diğerleri modeli ile karakterizedir. Bu bireyler diğerlerine yönelik olumsuz beklentilere sahip oldukları için yakın ilişkilerden kaçınırlar; ancak aynı zamanda savunma olarak yakın ilişkilerin değerini inkar ederek, benlik değerlerini de sürdürürler (Bartholomew ve Shaver, 1998:31).

Korkulu bağlanma ise olumsuz benlik modeli ve olumsuz diğerleri modeli ile karakterizedir. Bu bireyler, saplantılı bağlanmaya sahip olanlar gibi diğer insanların onayına ve kabulüne yoğun ihtiyaç duyarlar; ancak olumsuz beklentileri sebebiyle, kayıp ve reddedilme acısı yaşamamak için yakın ilişkilerden kaçınırlar (Bartholomew ve Shaver, 1998:31).

Yetişkin yaşamda bağlanma tarzlarındaki bireysel farklılıklar, güvenli bağlanmaya karşın güvensiz bağlanma sistemlerini içeren bağlanmaya ilişkin benlik modelindeki farklılıklar olarak değerlendirilebilir. İlişkilere dair içsel çalışan modeller sadece duyguları ve davranışları değil aynı zamanda bağlanmayla ilgili dikkati, hafızayı ve bilişi de etkiler (Main, Kaplan ve Cassidy, 1985:67).

Yapılan çalışmalarda yetişkinlerin sahip olduğu farklı bağlanma tarzlarının, yakın ilişkilerdeki deneyimlerini de yordadığı görülmüştür. Örneğin, güvenli bağlanmaya sahip yetişkinlerin ilişkilerinin mutluluk, güven ve samimiyet ile karakterize olduğu; kaygılı bağlanmaya sahip olanların ise duygusal iniş çıkışlar, kıskançlık ve obsesif saplantılarla karakterize olduğu görülmüştür. Yetişkinlerin bağlanma tarzları ile erken çocukluk dönemindeki ebeveyn-çocuk ilişkilerine dair görüşleri arasında da anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Örneğin güvenli bağlanmaya sahip bireyler, güvensiz bağlanmaya kıyasla ebeveynlerinin çocukluk döneminde kendilerine karşı daha saygılı ve kabulkar olduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda

bu bağlanma tarzları kişinin benlik ve diğerleri modelleriyle de ilişkilidir. Örneğin kaygılı bağlanmaya sahip bireylerin daha fazla kendinden şüphe duyduğu ve yanlış anlaşılma hissi yaşadıkları; güvenli bağlanmaya sahip bireylerin ise kendilerini sevilebilir bir kişi ve diğer insanları genellikle iyi niyetli algıladıkları görülmüştür (Hazan and Shaver, 1987:518).

Yapılan başka bir çalışmada ise güvenli bağlanmaya sahip bireyler, kaygılı ve kaçınmacı bağlanmaya sahip olanlara kıyasla arkadaşları tarafından daha fazla sosyal açıdan yeterli, etkileyici, neşeli ve hoşlanılabilir olarak tanımlanmıştır. Güvensiz gruplar ise beklendiği gibi, kaygılı grup daha fazla ilişki sorunlarıyla meşgul olarak; kaçınmacı bağlanmaya sahip olanlar ise daha fazla düşmanca ve savunmacı olarak tanımlanmışlardır (George, Kaplan ve Main, 1984'den akt. Hazan and Shaver, 1987:522).

Bağlanma örüntülerinin yetişkin yaşamdaki önemli bir etkisi de ebeveyn rollerinde ortaya çıkmaktadır. Yapılan birçok klinik çalışma, annenin bebeğine yönelik duygularının ve davranışlarının, annenin özellikle kendi ebeveynleriyle olan geçmiş ve şimdiki kişisel yaşantılarından etkilendiğini göstermiştir. Bu bağlamda ebeveynlerin bakım verme tarzlarının, içsel çalışan modelleriyle yakından ilişkili olduğu söylenebilir (Bowlby, 1988:14). Çocukların davranışsal ve duygusal bozuklukları ile ebeveynin güvensiz bağlanma örüntüleri arasında güçlü ilişkiler saptanmıştır (van Ijzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 1996:11).

Sonuç olarak söylenebilir ki yetişkin yaşamdaki bağlanma sisteminin en önemli özelliği, artık ilişkilerin iki yönlü olmasıdır. Bir yetişkin zaman zaman kaygılı ve yakınlık arayan konumundayken, başka bir zaman bakım veren ve güvenlik sağlayan rolünü üstlenmektedir. Kendi ebeveynleri onun için önemli bir bağlanma figürü olarak işlev görmeye devam ederken, kendisi de artık yakın ilişkilerinde ve çocuklarıyla olan ilişkilerinde önemli bir bağlanma figürü olarak yer almaktadır.

Bağlanma İle İlgili Araştırmalar

Bağlanmanın ölçümüne yönelik araçların geliştirilmesiyle birlikte bağlanmanın çeşitli değişkenlerle olan ilişkisini anlamaya yönelik çok sayıda araştırma yapılmıştır.

Ele alınan bu değişkenlerden bir tanesi benlik saygısıdır. İçsel çalışan modellerin teorik yapısı dolayısıyla bağlanma tarzları ile benlik saygısı arasında anlamlı bir

ilişkinin saptanması şaşırtıcı değildir. Bağlanmanın temel olarak iki boyutlu (güvenli-güvensiz) değerlendirildiği araştırmalarda güvenli bağlanma ile benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır (Armsden ve Greenberg, 1987; Arbona ve Power, 2003; Armitage ve Harris, 2006; Bringle ve Bagby, 1992; Cassidy, 1988; Collins ve Read, 1990; Emmanuelle, 2009; Feeney ve Noller, 1990; Foster, Kernis ve Goldman, 2007; Gomez ve McLaren, 2007; Laible, Carlo ve Roesch, 2004; McCormick ve Kennedy, 1994; Mickelson, Kessler ve Shaver, 1997; Noom, Dekovic ve Meeus, 1999; Ooi, Ang, Fung, Wong ve Cai, 2006; Papini ve Roggman, 1992; Paterson, Pryor ve Field, 1994; Srivastava ve Beer, 2005; Wilkinson, 2004; Wearden, Peters, Berry, Barrowdough ve Liversidge, 2008; Wu, 2009). Bağlanmanın dört kategoride (güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu) ele alındığı çalışmalarda güvenli ve kayıtsız bağlanma ile yüksek benlik saygısı arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Brennan ve Morris, 1997; Brennan ve Bosson, 1998; Bylsma, Cozzarelli ve Sumer, 1997; Huis in't Veld, Vingerhoets ve Denollet, 2011; Mikulincer, 1995; Mikulincer, 1998). Ancak güvenli bağlanma ve kayıtsız bağlanma ile yüksek benlik saygısı arasındaki ilişkinin kaynaklarının birbirinden farklı olduğu saptanmıştır. Kayıtsız bağlanmaya sahip bireylerin benlik saygısının daha çok özyetkinlik, otonomi ve çevresel hakimiyete yönelik algılarından kaynaklandığı; güvenli bağlanmaya sahip bireylerin ise daha çok kendini sevme ve diğer insanlarla olan olumlu ilişkilere yönelik algılarından kaynaklandığı görülmüştür (Brennan ve Morris, 1997:28; Brennan ve Bosson, 1998:710).

Bağlanma stilleri yakın ilişkilerde değil aynı zamanda bireylerin öznel yaşam kalitesini, olumlu duygu durumunu, yaşama olan ilgisini içeren iyi oluş hali için de önemlidir (WHOQOL, 1995:1405). Güvenli bağlanma ile iyi oluş hali arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur (Armsden ve Greenberg, 1987; Kafetsios ve Sideridis, 2006; La Guardia, Ryan, Couchman ve Deci, 2000; Lavy ve Littman-Ovadia, 2011; Wei, Liao, Ku ve Shaffer, 2011).

Bağlanma sisteminin etkilediği bir diğer gelişimsel ve psikolojik işlev de duygu düzenleme becerisidir. Güvenli bağlanmaya sahip bireylerde olumsuz duygular bir iletişim işlevi olarak ele alınır ve bireyi aktif destek almaya yöneltir (Cassidy ve Kobak, 1987:316). Birçok çalışma bağlanma yönelimlerine ilişkin boyutlar ile duygusal stres ve olumsuz duygulanım arasında ilişki olduğunu göstermiştir

(Armitage ve Harris, 2006; Simpson, 1990). Yapılan araştırmalarda bağlanma ile sosyal destek arasındaki ilişkiler araştırılmış ve güvenli bağlanmanın daha fazla sosyal destek alma ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Armitage ve Harris, 2006; Armsden ve Greenberg, 1987; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Caspers, Cadoret, Langbehn, Yucuis ve Troutman, 2005; Collins ve Read, 1990; Moreira ve diğer., 2003; Priel ve Shamai, 1995). Benzer bir ilişki başa çıkma becerisi açısından da geçerlidir. Güvenli bağlanmaya sahip bireylerin, güvensiz bağlanmaya sahip bireylere göre işlevsel başa çıkma stratejilerini daha fazla kullandıkları belirlenmiştir (Birnbaum, Orr, Mikulincer ve Florian, 1997; Kotler, Buzwell,Romeo ve Bowland, 1994).

Yapılan birçok çalışma güvensiz bağlanma ile fiziksel semptomlar (Armitage ve Harris, 2006; Kotler, Buzwell, Romeo ve Bowland, 1994), depresyon ve anksiyete (Armsden, McCauley, Greenberg, Burke ve Mitchell, 1990; Carnelley, Pietromonaco ve Jaffe, 1994; Muris, Meesters, Melick ve Zwambag, 2001; Papini ve Roggman, 1992; Feeney ve Ryan, 1994; Priel ve Shamai, 1995; Troisi, D'Argenio, Peracchio ve Petti, 2001; Wilkinson, 2004), aleksitimi (Hexel, 2003; Montebaroccia, Codispotib, Baldaroa ve Rossia, 2002; Troisi, D'Argenio, Peracchio ve Petti, 2001; Wearden, Cook ve Vaughan-Jones, 2003; Wearden, Lamberton, Crook ve Walsh, 2004), antisosyal davranış ve agresyon (Arbona ve Power, 2003; Ooi, Ang, Fung, Wong ve Cai, 2006) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir.

Görüldüğü gibi ergenlik ve yetişkinlik döneminde güvensiz bağlanma psikolojik işlevselliği birçok şekilde etkilemektedir. Ergenlik döneminde güvensiz bağlanma ile düşük benlik saygısı ve yetersiz kişilerarası problem çözme becerisi arasında ilişkiler olduğu saptanmıştır (Davila, Hammen, Burge, Daley ve Paley, 1996). Güvensiz bağlanma yapısı, kişiyi aynı zamanda kişilerarası ilişkilerle ilgili strese daha hassas hale getirmekte ve böylece depresyon ve diğer bozukluklara olan yatkınlığını artırmaktadır (Hammen, Burge, Daley, Davila, Paley ve Rudolph, 1995:442).

Yapılan çalışmaları özetlemek gerekirse ergenlik döneminde güvenli bağlanma ile depresyon, anksiyete, intihar eğilimi ve yetersizlik duyguları gibi ruh sağlığı problemleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır (Kenny ve Donaldson, 1991; Lessard ve Moretti, 1998; Nada-Raja, McGee ve Stanton, 1992; Papini ve Roggman, 1992). Güvenli bağlanmaya sahip ergenlerde madde kullanımı, antisosyal davranışlar ve riskli cinsel davranışlar daha az görülmektedir (Cooper, Shaver ve Collins, 1998;

Rosenstein ve Horowitz,1996; Voss, 1999). Aynı zamanda bu güvenli bağlanmaya sahip ergenlerin ortaöğretim eğitim hayatına uyumda daha başarılı olduğu, aileleriyle ve akranlarıyla daha olumlu ilişkiler kurduğu ve özgüvenlerinin daha yüksek olduğu (Allen, Moore, Kuperminc ve Bell, 1998; Carlivati, 2001; Paterson, Pryor ve Field, 1995), güvensiz bağlanmaya sahip ergenlere kıyasla daha az yalnızlık ve sosyal reddedilme kaygısı yaşadıkları ve daha uyumlu başa çıkma becerileri sergiledikleri saptanmıştır (Kerns ve Stevens, 1996; Kobak ve Sceery, 1988).

Bağlanma ile ilgili yapılan birçok çalışmada üçlü ya da dörtlü sınıflamayı içeren kategorik ölçme araçlarının kullanıldığı görülmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Hazan ve Shaver, 1987). Ancak son yıllarda yapılan araştırmalarda kaygı ve kaçınma boyutlarını içeren iki boyulu model tercih edilmeye başlanmıştır (Brennan, Clark ve Shaver, 1998; Fraley, Waller ve Brennan, 2000). Bu iki boyutlu modelde güvenli bağlanma, düşük düzey kaygı ve kaçınma puanları ile karakterizedir. Yapılan bu araştırmada da bağlanma iki boyutlu model ile değerlendirilmiştir.

Duygusal İstismar

Dünya Sağlık Örgütüne (WHO, 1999:15) göre çocuk istismarı, sorumluluk, güven veya güç ilişkisi içerisinde çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine veya onuruna zarar veren ya da zarar verme potansiyeli olan, her türlü fiziksel, duygusal, cinsel muameleyi, ihmali veya ihmalkar davranışları, ticari veya diğer amaçlarla gerçekleştirilen her türlü sömürüyü içermektedir.

Bir diğer tanıma göre çocuk istismarı ve ihmali, anne-baba ya da bakıcı gibi bir yetişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür (Taner ve Gökler, 2004:82).

Uzmanlar tarafından çocuk istismarı genel olarak fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal/psikolojik istismar ve ihmal olmak üzere dört temel kategoride ele alınmıştır (Goldman, Salus, Wolcott ve Kennedy, 2003:16).

Duygusal istismar, istismar türleri arasında en yaygını ve potansiyel olarak da en zararlı olan istismar türüdür (Hart ve Brassard, 1987:160). Birçok uzman bütün istismar türlerinin altında duygusal istismarın da bulunduğunu savunmaktadır (Hart ve Brassard, 1987:161).

Duygusal istismar ile ilgili literatür incelendiğinde çeşitli kavramların birbirlerinin yerine kullanılmasıyla birlikte, en sık psikolojik istismar kavramının terminolojik olarak yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir (O'Hagan, 1995:449). Kullanılan kavramlar ve tanımlamalar konusunda uzmanlar arasında henüz bir fikir birliği olmamakla birlikte (Giovannoni, 1989:11), bu araştırmada duygusal istismar kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Brassard, Hart ve Hardy (1993:715) duygusal istismarı, çocuğa kendisini değersiz, sevilmeyen, istenmeyen veya sadece başkalarının ihtiyaçlarını karşılaması halinde değerli olduğunu hissettiren, tekrarlanan davranış tarzları olarak tanımlamıştır.

Duygusal istismar çocuğun duygularına ve bunlara eşlik eden davranışlarına yönelik devam eden, tekrarlayıcı ve uygunsuz duygusal tepkiler olarak tanımlanabilir. Duygusal istismar, duygusal gelişimi engeller. Çocuğun farklı duyguları hissetme, bunları uygun şekilde ifade etme, düzenleme ve kontrol etme yeteneğinin gelişim sürecini yavaşlatır. Çocuğun eğitimsel, sosyal ve kültürel gelişimi, psikolojik gelişimi, yetişkin yaşamdaki kişilerarası ilişkileri ve kariyer gelişimi üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır (O'Hagan, 2006:46).

Her ebeveyn çocuğuyla olan etkileşiminde zaman zaman uygun olmayan, izole edici duygusal tepkiler verebilir ancak duygusal istismar olarak nitelendirilmesi için yukarıdaki tanımda yer alan anahtar kelimeleri (tekrarlayıcı, uygunsuz, duygusal tepkiler) içermesi gerekmektedir (O'Hagan, 2006:46).

American Professional Society on the Abuse of Children (APSAC, 1996:158,159) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda duygusal istismar içeren ebeveyn davranışları altı temel kategoride tanımlanmıştır. Her bir kategorinin de alt kategorileri bulunmaktadır. Aşağıda açıklanan tekrarlayan davranış kalıpları ve koşullar, duygusal istismarı oluşturmaktadır. Bu koşullar, çocuğa kendisinin değersiz, kusurlu, sevilmeyen, tehdit altında ya da sadece başkalarının ihtiyaçlarını karşılaması durumunda değerli olduğu mesajını iletir. Bu altı temel kategori aşağıda açıklanmıştır.

1. Reddetme/Aşağılama, çocuğu aşağılayıcı ve reddedici sözel ve sözel olmayan davranışları içerir. Küçümseyici, aşağılayıcı ve diğer aşırı düşmanca ve reddedici, fiziksel olmayan davranış formları; çocuk sevgi, keder veya üzüntü gibi normal duygular gösterdiğinde çocuğu utandırma veya çocukla alay etme; sürekli olarak

eleştirmek ve cezalandırmak için çocuğa bağırma; toplum içinde çocuğu küçük düşürme, aşağılama bu kategoride yer alan davranışlardır (APSAC, 1996:158).

2. Terörize etme, bakım veren kişi tarafından sergilenen, fiziksel olarak zarar vereceği, öldüreceği, terk edeceği, çocuğu veya çocuğun sevdiği kişileri tehlikeli durumlara sokacağı yönünde tehditleri içeren davranışları kapsar. Bu davranışlar şunlardır: Çocuğu öngöremediği veya kaotik durumlarda bırakma; çocuğu tehlikeli durumlara maruz bırakma; eğer yerine getirmediği takdirde kayıp yaşayacağı, zarar göreceği ve tehlike altında olacağı tehditleriyle birlikte çocuğa yönelik katı ve gerçekçi olmayan beklentiler koyma; çocuğa yönelik şiddet tehdidinde bulunma veya uygulama; çocuğun sevdiği kişilere veya nesnelere yönelik şiddet tehdidinde bulunma veya uygulama (APSAC, 1996:158).

3. İzole etme, bakım veren kişinin düzenli olarak çocuğun akranlarıyla veya yetişkinlerle iletişim kurma ve etkileşimde bulunma ihtiyacını inkar ederek, ev içinde veya ev dışında bu fırsatlardan mahrum bırakan davranışlarını içerir. Şu davranışlar bu kategoride yer alır: Çocuğu içinde yaşadığı ortam içerisinde hapsetmek veya hareket özgürlüğünü mantıksız sınırlar koyarak kısıtlamak; toplum içerisinde akranlarıyla veya yetişkinlerle olan sosyal etkileşimleri mantıksız sınırlar koyarak kısıtlamak (APSAC, 1996:159).

4. Kötüye kullanma/Suça yöneltme, bakım veren kişinin çocuğu uygun olmayan davranışları (kendine zarar verici, antisosyal, suça yönelik, sapkın ya da diğer uyumsuz davranışlar) geliştirmesi yönünde cesaretlendiren davranışlarını içerir. Bu kategoride yer alan davranışlar şu şekilde sıralanabilir: Antisosyal davranışları cesaretlendirme, bu davranışlara izin verme veya model olma (örneğin, fuhuş, pornografi, suç faaliyetlerinin başlatılması, madde bağımlılığı, diğerlerine yönelik şiddet veya diğerlerini suça yöneltme); gelişimsel olarak uygun olmayan davranışları cesaretlendirme, bu davranışlara izin verme veya model olma (örneğin, ebeveynleşme, yaşından küçük çocuk gibi davranma, ebeveynlerin gerçekleşmemiş hayallerini yaşama); aşırı müdahale ve baskı yoluyla çocuğun gelişimsel olarak uygun özerkliği kullanmasını engelleme, kullanmamasını cesaretlendirme (örneğin, çocuğun görüşlerine, hislerine ve isteklerine yönelik fırsat ve destek vermeme; çocuğun yaşamının her ayrıntısını yönetme); çocuğun bilişsel gelişimine müdahalede bulunma ya da kısıtlama (APSAC, 1996:158).

5. Duygusal tepki vermeyi reddetme, bakım veren kişinin çocuğun etkileşim ihtiyacını ve girişimlerini görmezden gelen, çocukla olan etkileşimlerde duygu ifadelerine yer vermeyen davranışlarını içerir. Bu kategori şu davranışları kapsamaktadır: Motivasyon yetersizliği veya işlevsizlik sonucunda çocukla ilgilenmeme, uzak durma; çocukla sadece çok gerekli olduğunda etkileşim kurma; sevgi, bakım ve şefkat duygularını ifade etmede başarısızlık (APSAC, 1996:158).

6. Ruh sağlığı, tıbbi ve eğitsel ihmal, bakım veren kişinin çocuğun ruh sağlığı, tıbbi ve eğitsel ihtiyaçları veya sorunları için gerekli desteği ve tedaviyi almasını sağlamada yetersizliği, bu ihtiyaçları görmezden gelmesini veya destek almasını engellemesini içerir. Üç alt kategoride ele alınmaktadır: Çocuğun ciddi duygusal/davranışsal sorunları dolayısıyla tedavi görmesini engelleme, gerekli tedaviyi almasını sağlamada yetersizlik veya çocuğun bu ihtiyaçlarını görmezden gelme; çocuğun ciddi fiziksel sorunları dolayısıyla tedavi görmesini engelleme, gerekli tedaviyi almasını sağlamada yetersizlik veya çocuğun bu ihtiyaçlarını görmezden gelme; çocuğun ciddi eğitsel sorunları dolayısıyla tedavi görmesini engelleme, gerekli tedaviyi almasını sağlamada yetersizlik veya çocuğun bu ihtiyaçlarını görmezden gelme (APSAC, 1996:159).

Yapılan başka bir çalışmada ise duygusal istismarın tanımlanmasına ilişkin alternatif bir çerçeve önerilmiştir (Glaser, 1993'den aktaran Glaser, 2002:703). Duygusal istismar tanımı içerisinde aşağıdaki beş kategori yer almaktadır (Glaser, 2002:703,704):

1. Duygusal olarak müsait olmama, tepkisizlik ve ihmal: Genellikle temel bakım veren kişiler ruhsal bozukluklar, madde bağımlılığı, doğum sonrası depresyon, zorlayıcı iş yaşamı gibi kendilerine ilişkin sorunlarla yoğun bir şekilde meşgul oldukları için, çocuğun duygusal ihtiyaçlarına cevap veremezler (Glaser, 2002:703).

2. Çocuğa yönelik olumsuz ve yanlış atıflar: Çocuğa yönelik düşmanca tutumlar, aşağılayıcı ve reddedici atıflar, çocuk tarafından hak ettiği şeklinde algılanabilir. Bazı çocuklar kendilerine yöneltilen bu negatif ifadeleri içselleştirerek bunlara göre davranırlar (Glaser, 2002:703).

3.Çocukla kurulan etkileşimlerin gelişimsel olarak uygunsuz veya tutarsız olması: Bu kategoride çocuğun gelişimsel kapasitesinin üstünde beklentiler, aşırı koruyucu tutum, öğrenme ve keşfetmenin sınırlandırılması, kafa karıştırıcı veya travmatik olaylar ve etkileşimlere maruz bırakma yer almaktadır. Ebeveyn intiharı veya intihar

girişimi, aile içi şiddet gibi durumlara maruz bırakmayı içeren çeşitli etkileşimleri kapsamaktadır. Ebeveynler sıklıkla kendi çocukluk deneyimleri sebebiyle, yaşa uygun bakım verme ve disiplin kurma konusunda bilgi eksikliğine sahiptirler. Her ne kadar zarar verme amaçlanmasa da çocukla olan etkileşimleri zarar verici, düşüncesiz ve yanlıştır (Glaser, 2002:704).

4. Çocuğun bireysel ve duygusal sınırlarının tanınmasında yetersizlik: Ebeveynin psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması için çocuğun kullanılmasını, ebeveyn inanç ve istekleri ile çocuğun gerçekliği arasında ayrım yapılamamasını içerir (Glaser, 2002:704).

5. Çocuğun sosyal uyumunun uygun şekilde desteklenmemesi: Çocuğun yanlış sosyalleşmesini teşvik etmek, çocuğun deneyimsel öğrenmesi için uygun bilişsel uyaranların ve fırsatların sağlanmamasını içerir. Çocuğun izole edilmesi ve suç eylemlerine yönlendirilmesi de bu kategoride yer almaktadır (Glaser, 2002:704).

Duygusal istismar içerisinde ele alınan bu davranışların çeşitliliği, istismara maruz kalınan çevresel faktörlerin de geniş bir çerçevede yer aldığını gösterir. Duygusal istismar yaşantılarının niteliksel farklılıkları dolayısıyla sonuçlarına ilişkin farklı etkilerden söz etmek mümkündür (Goldsmith ve Freyd, 2005:98).

Duygusal İstismar İle İlgili Araştırmalar

Duygusal istismar, diğer istismar türlerindeki gibi bireyde fiziksel bir iz bırakmaz ancak çocuk gelişimi ve işlevselliği açısından yıkıcı sonuçları bulunmaktadır. Erken çocukluk döneminde duygusal istismarın en sık bilinen sonuçlarından bir tanesi yeterli besin alımına rağmen fiziksel gelişimde aksamalarla karakterize olan büyüme geriliğidir (Egeland, 2009:22).

Duygusal istismar, çocuk üzerinde sayısız uzun vadeli sonuca neden olmaktadır (Briere ve Runtz, 1990:361). Hart ve meslektaşları (1987) tarafından yapılan literatür değerlendirmesinde duygusal istismarın ilişkili olduğu sorunlar şu şekide sıralanmıştır: iştahsızlık, yalan ve hırsızlık, enürezis ve enkoprezis, düşük benlik saygısı ya da olumsuz benlik kavramı, duygusal dengesizlik ya da duygusal uyumsuzluk, azalmış duygusal tepki, bağımsız olma yetersizliği, başarısızlık, insanlara güvenme yetersizliği, depresyon, fuhuş, büyüme geriliği, izole olma, intihar ve cinayet (Hart ve diğer., 1987'den akt. Hart, Binggeli ve Brassard, 1998:30).

Duygusal istismarın ilişkili olduğu sorunlar şu kategoriler içerisinde ele alınabilir (Hart, Binggeli ve Brassard, 1998:31):

(a) zihinsel, duyusal ve sağlık faktörleriyle açıklanamayan öğrenme güçlükleri;

(b) akranlarla ve öğretmenlerle tatmin edici kişilerarası ilişkiler kuramama veya sürdürememe gibi antisosyal işlevsellik;

(c) normal şartlar altında uygunsuz tarzda davranışlar ve duygular gibi içsel düşünceler, hisler ve davranışlar;

(d) genel bir mutsuzluk hali veya depresyon gibi duygusal problem semptomları;

(e) kişisel veya okulla ilişkili sorunlara yönelik fiziksel semptomlar veya korku geliştirme eğilimi gibi fiziksel sağlık sorunları.

Egeland, Sroufe ve Erickson (1983) tarafından yapılan boylamsal çalışmada erken çocukluk dönemindeki bebeklerini duygusal açıdan ihmal eden ebeveynler gözlenmiş ve bu ebeveynlerin sıklıkla bebeklerinin sinyallerini görmezden geldiği ve özellikle ağlamalarını görmezden gelip herhangi bir rahatlatma girişiminde bulunmadıkları saptanmıştır. Bebeklik döneminden itibaren takip edilen bu çocukların %43'ünün ilerleyen aylarda (12 ay ve 18 ay) kaygılı/kaçınmalı bağlanma geliştirdikleri görülmüştür. İki ve dört yaşına geldiklerinde ise yine risk grubunda yer alan ancak duygusal istismara maruz kalmayan çocuklara oranla daha fazla öfke, uyumsuz davranış ve negatif duygulanım sergiledikleri saptanmıştır. Okul öncesi dönemde ise bu çocukların olumsuz ve dürtüsel davranışlar sergilediği, çevreyle başetme becerilerinin ve özgüvenlerinin yetersiz olduğu, öğretmenlerine aşırı bağımlı hareket ettikleri, zaman zaman sinir krizleri ve kendine zarar verici davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir.

Yaşamın ilk yıllarında maruz kalınan duygusal istismar yaşantılarının etkilerinin ergenlik döneminde de devam ettiği; bu ergenlerde daha fazla sosyal problem, suçluluk duygusu, agresyon, intihar eğilimi, madde kullanımı ve okul başarısızlığı görüldüğü; ruhsal bozuklukları yordamada duygusal istismar yaşantılarının önemli bir değişken olduğu saptanmıştır (Egeland, 1997). Duygusal istismar orta çocukluk döneminde saldırganlık ve sosyal geri çekilme ile ilişkilendirilmiş; ergenlik döneminde ise duygusal istismar öyküsünün sosyal ve duygusal uyumsuzluğa yol açtığı saptanmıştır (Shaffer, Yates ve Egeland, 2009).

"The Minnesota Longitudinal Study of Parents and Children" projesi kapsamında elde edilen verilerin değerlendirilmesiyle çocukluk dönemi duygusal

istismarın sonuçlarına ilişkin çok önemli bulgular elde edilmiştir. Duygusal istismara maruz kalma ile kaygılı bağlanma, öfkeli ve uyumsuz davranışlar, olumsuz duygulanım, dürtü kontrol yetersizliği, hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı, öğrenme güçlükleri, yetersiz problem çözme becerisi, sebat eksikliği, düşük düzey yaratıcılık, özgüven düşüklüğü, bağımlı davranışlar ve psikopatoloji arasında ilişkiler olduğu görülmüştür (Hart, Binggeli ve Brassard, 1998:36).

Allen (2008) tarafından yapılan bir çalışmada çocukluk dönemi duygusal istismar çeşitlerinin uzun vadedeki ruh sağlığına etkisi araştırılmıştır. Belli çocukluk dönemi duygusal istismar türlerinin genç yetişkinlikte farklı tipte duygusal bozukluklara yol açtığı, duygusal istismar türleri ile bazı psikolojik bozukluklar arasında spesifik ilişkiler olduğu saptanmıştır. Duygusal istismar kategorileri ile depresyon, anksiyete, somatik yakınmalar ve borderline kişilik bozukluğu arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Duygusal istismar kategorilerinin değerlendirilmesinde APSAC (1996) tarafından yapılan sınıflama kullanılmıştır. Çocukluk döneminde terörize eden davranışlara (örneğin, tehdit edilme, korkutulma) maruz kalmanın, ileriki yıllarda somatik yakınmaların ve anksiyetenin önemli bir yordayıcısı olduğu; depresyon ve borderline kişilik bozukluğu ile erken çocukluk döneminde ilgi görme ihtiyacının yok sayılması arasında anlamlı ilişkiler olduğu; bakım veren kişinin çocuğu aşağılama davranış sıklığının sadece borderline kişilik bozukluğunu yordadığı saptanmıştır.

Çocukluk dönemi duygusal istismar öyküsü ile yetişkin yaşamda yeme bozukluğu, depresyon ve intihar eğilimi gibi psikopatolojik sorunlar arasında ilişkiler olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda duygusal istismar öyküsü olan yetişkinlerin daha çok özgüven düşüklüğü ve cinsel sorunlar yaşadığı, mevcut partnerlerini ilgisiz ve aşırı müdahaleci olarak değerlendirdikleri, erken hamilelik riskinin arttığı, bu yetişkinlerde evlilik sorunlarının ve boşanmanın daha yaygın olduğu saptanmıştır (Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison, 1996:13).

Yapılan diğer araştırmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Duygusal istismar ile depresyon (Gibb, Butler ve Beck, 2003; Gross ve Keller, 1992; Steinberg, Gibb, Alloy ve Abramson, 2003; Yamamoto, Iwata, Tomoda, Tanaka, Fujimaki ve Kitamura, 1999); intihar eğilimi (Bifulco, Moran, Baines, Bunn ve Stanford, 2002); anksiyete (Harkness ve Wildes, 2002; Kent ve Waller, 1998); dissosiyasyon (Harkness ve Wildes, 2002) ve kişilik bozuklukları (Johnson, Smailes,

Cohen, Brown ve Bernstein, 2000) arasında ilişkiler olduğu saptanmıştır. Kent, Waller ve Dagnan (1999) tarafından yapılan çalışmada, yetişkin kadınlar arasında sağlıksız beslenme tutumlarını yordayan tek istismar türünün duygusal istismar olduğu bulunmuştur. Duygusal istismarın diğer istismar türlerine göre depresyon ve anksiyeteyi yordamada daha önemli olduğu saptanmıştır (Kent ve Waller,1998).

Duygusal İstismar ve Bağlanma

Önceki bölümlerde açıklanan bağlanmanın kuramsal temellerine odaklanmak, çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile bağlanma arasındaki ilişkileri değerlendirebilmek için önemlidir. Bilindiği gibi bireyin bağlanma davranışı gelişiminin temellerini bebeklik, çocukluk ve ergenlik yıllarında bağlanma figürleriyle yaşanan deneyimler oluşturur. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde bağlanma güvenliği, çocuğun ilgi görme ihtiyacı ile ebeveynin destek, koruma ve bakım verme biçimleriyle ilişkilidir (Armsden ve diğer., 1990:684). Böylece bireyin bağlanma davranışının kişiliğinde örgütlendiği yol, yaşamında kurduğu duygusal yakınlık bağlarının örüntüsü halini alır (Bowlby, 1980:41).

Bağlanma literatürü duyarsız, reddedici, aşırı müdahaleci, izole edici, çocuğun bireysel ve duygusal sınırlarının tanınmaması gibi duygusal istismar kategorileri içerisinde yer alan ebeveyn davranışlarını (APSAC, 1996; Glaser, 2002), güvensiz bağlanma örüntülerini oluşturan temel etkenler olarak tanımlamaktadır (Ainsworth, 1985, 1989; Ainsworth ve diğer., 1978; Bowlby, 1969, 1973, 1980, 1988).

Bu sebeple kuramsal olarak çocukluk dönemi duygusal istismar ve ihmal yaşantıları, kişinin ilişkilerindeki bağlanma güvenliğini tehdit ederek kişinin benliğine ve diğerlerine ilişkin uyumsuz modeller geliştirmesine yol açar (Wright, Crawford ve Castillo, 2009: 59).

İnsanlar da dahil olmak üzere birçok tür aynı sebeplerden dolayı potansiyel olarak kendisine bakım veren figürden ayrılmaya tepki verme eğilimindedir. Ayrılık kaygısına, temel insan doğası unsuru olarak bakıldığı zaman, genellikle bir kontrol aracı olarak kullanılan ve duygusal istismar kategorisi altında ele alınan, çocuğu onu terk etmekle tehdit etmenin birçok olumsuz sonucu bulunmaktadır. Terk etmekle tehdit edilme yalnızca yoğun bir kaygı yaratmaz, aynı zamanda özellikle daha büyük çocuklarda ve ergenlerde genellikle yoğun öfke yaratır ve işlevi bağlanma figürünün

tehdidini sürdürmekten vazgeçirmek olan bu öfke kolaylıkla işlevsiz hale gelebilir (Bowlby, 1988:29).

Duygusal istismar yaşantılarının sebep olduğu sağlıksız aile durumlarına bağlanma kuramı açısından bakmak yararlıdır. Örneğin anne ile çok yakın ilişki içerisinde olan ve aile dışında bir sosyal hayat geliştirmekte zorluk yaşayan ve bazen sembiyotik olarak tanımlanan bir ebeveyn-çocuk ilişkisinde, problemin sebebinin izi annede sürülebilir. Sıklıkla böyle durumlarda annenin, zor bir çocukluğun sonucunda kaygılı bir şekilde bağlanarak büyüdüğü ve kendi çocuğunu kendi bağlanma figürü yapmak istediği görülmektedir. Bu durumda çocuk bazen ileri sürüldüğü gibi yetersiz ve fazla şımartılmış değil, kendi annesine bakmak zorunda olmanın yükü altındadır. Bu durumlarda, bağlanan çocuğun kendisine bakım veren ebeveyn ile normal ilişkisi tersine dönmüş durumdadır (Bowlby, 1988:29).

Ebeveynlerin bakım verme tarzlarının, içsel çalışan modelleriyle yakından ilişkili olduğu söylenebilir (Bowlby, 1988:14). Bu anlamda bir ebeveynin çocuğuna sonraki yıllarda nasıl davrandığını belirlemede kendisinin yaşadığı çocukluk dönemi istismar yaşantıları ve geliştirdiği bağlanma tarzları önemli rol oynar (Bowlby, 1988:15).

Yapılan araştırmalar çocukluk dönemi istismar öyküsü olan ebeveynlerin olmayanlara göre çocuklarıyla olan etkileşimlerinde yetersiz bakım verme ve istismar uygulama eğiliminde olduklarını göstermiştir (Cort, Toth, Cerulli ve Rogosch, 2011; Egeland, Jacobvitz ve Sroufe, 1988; Lyons-Ruth ve Block, 1996; Pears ve Capaldi, 2001). Böylece istismar ve ihmal yaşantıları döngüsü bağlanma ilişkileri aracılığıyla nesiller arası aktarılır. İstismara uğrayan çocukların istismar uygulayan ebeveynlere dönüşmesi sonucunda bu istismar yaşantılarının nesillerarası aktarımı, yapılan birçok çalışmada ortaya çıkmıştır (Heyman ve Slep, 2002; Kaufman ve Zigler, 1987; Leifer, Kilbane, Jacobsen ve Grossman, 2004; Pears ve Capaldi, 2001; Zuravin, McMillen, DePanfilis ve Risley-Curtis, 1996).

Çocukluk dönemi istismar yaşantılarının uzun vadeli olumsuz etkilerini aile ilişkileri ve bağlanma açısından ele alan araştırmalar yapılmıştır. İstismar uygulayan ailelerde bakım verme davranışları tehdit edici, agresif, aşırı müdahale edici veya çelişkili olabilir (Azar, 2002; Rogosch, Cicchetti, Shields ve Toth, 1995). Bu tepkiler çocukta korku ve karmaşaya sebep olarak bağlanma güvenliğini ve bağlanma yapısını etkiler (Abrams, Rifkin ve Hesse, 2006; Ballen, Bernier, Moss, Tarabulsy ve

St-Laurent, 2010; Madigan, Moran ve Pederson, 2006; Schuengel, Bakermans-Kranenburg ve van IJzendoorn, 1999). Yapılan araştırmalarda çocukluk dönemi istismarının güvensiz bağlanma yapısının güçlü bir belirleyicisi olduğu saptanmıştır (Barnett, Ganiban ve Cicchetti, 1999; Cicchetti ve Barnett, 1991; Cicchetti, Rogosch, ve Toth, 2006; Cicchetti, Toth ve Lynch, 1995; Lyons-Ruth, Connell, Zoll ve Stahl, 1987; van IJzendoorn, Schuengel ve Bakermans-Kranenburg, 1999). Erken çocukluk döneminde duygusal istismar, güvensiz/kaygılı bağlanma ile ilişkili bulunmuştur (Egeland ve Sroufe, 1981). Çocukluk dönemi istismar yaşantılarının artması, bağlanma güvenliğinin düşmesine neden olmaktadır (Lowell, 2011).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, betimsel türde tarama modeline göre yapılandırılmıştır. Araştırmanın tarama modeline göre yapılandırılmasının nedeni, "Tarama modellerinin, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı" olmasıdır (Karasar, 2005: 77). Genel tarama modellerinden yararlanılan bu araştırmada, iki ve daha çok sayıdaki değişkenin birlikte değişim derecesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca veri toplama araçlarına dayalı olarak elde edilecek verilerin çözümlenmesinde karşılaştırma türü ilişkisel betimlemelere de yer verilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmada kullanılan ölçeklerin katılımcılar tarafından sağlıklı bir şekilde tamamlanması amacıyla, çalışmanın 16-18 yaşları arasındaki ergenlerin üzerinde yapılması planlanmıştır. Araştırmacı tarafından uygulama sürecinde bu katılımcılara sağlıklı bir şekilde ulaşılabilmesi için araştırmanın evreninin İzmir ili Konak ilçesinde bulunan liselerde 11. ve 12. sınıf düzeylerinde eğitimlerine devam eden öğrencilerden (ergenler) oluşmasına karar verilmiştir. Güncel ortaöğretime geçiş sisteminde öğrencilerin belli kriterlere göre elde ettikleri puanlara göre tercih ettikleri ortaöğretim kurumlarına yerleştirilmesi dolayısıyla, öğrenciler ikamet ettikleri bölgeden bağımsız olarak eğitimlerine devam edebilmektedirler. Bu sebeple birçok

farklı ilçeden ve sosyodemografik özelliklerden öğrenci profiline sahip Konak ilçesi araştırma evreni olarak belirlenmiştir.

Örneklem grubunu belirlemek amacı ile ilk olarak İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğünün resmi web sitesinden Konak ilçesinde bulunan örgün eğitim veren resmi liselerin sayısı ve bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı belirlenmiştir. Araştırmanın evreninde 32 resmi lise bulunmaktadır. Bu liselerde, toplam 27000 öğrencinin öğrenim gördüğü; yaklaşık yarısının da 11. ve 12. sınıflara devam ettiği saptanmıştır (MEM, 2015).

Örneklem seçimi için ilk olarak örneklem büyüklüğü belirlenmiş, ardından ise belirlenen sayıdaki öğrenciye ulaşabilmek için kademeli ve basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Örneklem büyüklüğü belirlenirken, araştırmacılara kolaylık olması açısından hazırlanmış tablodan yararlanılmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014:89). α=0,05 anlamlılık düzeyinde ve d=±0,03 örnekleme hatası ile minimum 1000 kişilik bir örneklem hacmi ile çalışılması gerektiğine karar verilmiştir. Tesadüfi bir şekilde belirlenen okullarda 1387 öğrenciye uygulama yapılmış; bunlardan 1254'ü geçerli sayılarak araştırma verisi olarak kullanılmıştır.

Araştırma grubuna ilişkin Kişisel Bilgi Formundan elde edilen betimleyici veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri

Değişken	**Gruplar**	***f***	**%**
Okul türü	Anadolu Lisesi	647	51,6
	Meslek Lisesi	607	48,4
Cinsiyet	Kadın	791	63,1
	Erkek	463	36,9
Kardeş sayısı	1	180	14,4
	2	671	53,5
	3	238	19,0
	4	87	6,9
	5 ve üstü	78	6,2

Değişken	Gruplar	*f*	%
Kardeş sırası	1	657	52,4
	2	428	34,1
	3	106	8,5
	4	29	2,3
	5 ve üstü	34	2,7
Anne	Sağ	1249	99,6
	Ölü	5	0,4
Baba	Sağ	1247	99,4
	Ölü	7	0,6
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar değil	44	3,5
	Okuryazar	40	3,2
	İlkokul	332	26,5
	Ortaokul	216	17,2
	Lise	355	28,3
	Üniversite	267	21,3
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar değil	10	0,8
	Okuryazar	29	2,3
	İlkokul	260	20,7
	Ortaokul	242	19,3
	Lise	335	26,7
	Üniversite	378	30,1
Ebeveyn durumu	Evli	1124	89,6
	Boşanmış	130	10,4
Ekonomik durum	Düşük gelirli	58	4,6
	Orta gelirli	1103	88,0
	Yüksek gelirli	93	7,4

Tablo 1'e bakıldığında örneklem grubunun %51,6'sının anadolu lisesine devam eden öğrencilerden; %48,4'ünün meslek lisesine devam eden öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

Örneklem grubunun %63,1'i kadın öğrencilerden; %36,9'u erkek öğrencilerden oluşmuştur.

Kardeş sayısı değişkenine ilişkin frekans ve yüzdelik değerlere bakıldığında örneklem grubunun %14,4'ünün tek çocuk; %53,5'inin 2 kardeş; %19'unun 3 kardeş; %6,9'unun 4 kardeş; %6,2'sinin de 5 ve üstü sayıda kardeş olan öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Kardeş sırası değişkeni açısından ise

örneklem grubunun %52,4'ünün ilk çocuk; %34,1'inin 2. kardeş; %8,5'inin 3. kardeş; %2,3'ünün 4. kardeş; %2,7'sinin de 5. ve üstü sırada kardeş olan öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

Annenin yaşama durumu açısından araştırma grubunun %99,6'sının annesinin hayatta olduğu ve %0,4'ünün ise vefat ettiği görülmektedir. Baba açısından bakıldığında ise araştırma grubunun %99,4'ünün babasının hayatta olduğu, %0,6'sının vefat ettiği verisine ulaşılmıştır.

Tablo 1'de anne eğitim durumu değişkenine göre araştırma grubunun frekans ve yüzdelik değerlerine bakıldığında bakıldığında örneklem grubundaki öğrencilerin annelerinin %3,5'inin okuryazar olmadığı; %3,2'sinin sadece okuryazar olduğu; %26,5'inin ilkokul mezunu; %17,2'sinin ortaokul mezunu; %28,3'ünün lise mezunu; %21,3'ünün de üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Baba eğitim durumu değişkenine göre araştırma grubunun frekans ve yüzdelik değerleri incelendiğinde örneklem grubundaki öğrencilerin babalarının %0,8'inin okuryazar olmadığı; %2,3'ünün sadece okuryazar olduğu; %20,7'sinin ilkokul mezunu; %19,3'ünün ortaokul mezunu; %26,7'sinin lise mezunu ve %30,1'inin de üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Ekonomik durum değişkeni açısından örneklem grubundaki öğrencilerin çoğunluğunun aile ekonomik durumunu orta gelirli olarak algıladığı (%88) söylenebilir. Bunu %7,4 oranıyla yüksek gelir; %4,6 oranıyla düşük gelir grubunun takip ettiği görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu. Araştırmanın örneklemi hakkında betimleyici veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu", yaş, cinsiyet, ekonomik düzey, okul, anne-babanın öğrenim düzeyi gibi demografik özellikleri belirlemek amacıyla kullanılmıştır.

Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (ADİÖ). Anne-Baba Kısa Formu. Araştırmada algılanan duygusal istismar düzeyi değişken olarak kabul edilmiş ve bağlanma boyutlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu amaçla Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Anneye ilişkin

algılanan duygusal istismar düzeyi Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği anne formu ile, babaya ilişkin algılanan istismar düzeyi Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği baba formu ile ölçülmüştür; katılımcılardan daha rahat veri toplamak amacıyla bu iki ölçeğin Arslan ve Kabasakal (2014) tarafından geliştirilen kısa formu kullanılmıştır.

Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği ergenlerin anne-babalarından algıladıkları duygusal istismarı belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Farklı araştırmacılar (Alantar, 1989; Vardar, 1994; Çeşmeci, 1995; Kılınç, 1999) tarafından gözden geçirilen ölçme aracına ilişkin kısa form çalışması Erkman ve Görkem (2012) tarafından yapılmıştır. Kısa form çalışması yapılmış olmasına rağmen ölçme aracındaki madde sayısının hala çok olması sebebiyle Arslan ve Kabasakal (2014:495) tarafından ikinci bir kısa form çalışması yapılmıştır.

Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği anne ve baba formu olmak üzere 32'şer maddeden oluşan 4'lü likert tipi bir ölçektir. Beş alt boyuttan oluşmaktadır: şiddetli red, gizli red, gerçekçi olmayan beklentiler, aşağılama, kabul/saygı. Bu alt boyutlara ilişkin betimsel verilere bulgular bölümünde yer verilmiş olmakla birlikte, ölçeği geliştiren araştırmacının (Arslan ve Kabasakal, 2014) önerisi doğrultusunda analizlerde anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar toplam puanları kullanılmıştır.

Ölçme aracının güvenirlik katsayılarına ilişkin elde edilen Cronbach Alpha değerleri anne formu için .88 ve baba formu için .92 olarak bulunmuştur (Arslan ve Kabasakal, 2014:504). Baba formu için boyutlara ilişkin elde edilen iç tutarlılık katsayıları şiddetli red için .80; gizli red için .77; gerçekçi olmayan beklentiler için .73; aşağılama için .89 ve kabul/saygı boyutunda ise .85 olarak bulunmuştur. Anne formu için boyutlara ilişkin elde edilen iç tutarlılık katsayıları şiddetli red için .83; gizli red için .78; gerçekçi olmayan beklentiler için .73; aşağılama için .91 ve kabul/saygı boyutunda ise .86 olduğu görülmüştür (Arslan ve Kabasakal, 2014:504).

Mevcut araştırmada ölçme aracının güvenirlik katsayılarına ilişkin elde edilen Cronbach Alpha değerleri anne formu için .811 ve baba formu için .812 olarak bulunmuştur. Baba formu için boyutlara ilişkin elde edilen iç tutarlılık katsayıları şiddetli red .773; gizli red .696; gerçekçi olmayan beklentiler .758; aşağılama .919 ve kabul/saygı boyutunda ise .854 olarak bulunmuştur. Anne formu için boyutlara ilişkin elde edilen iç tutarlılık katsayıları şiddetli red .784; gizli red .695; gerçekçi

olmayan beklentiler .756; aşağılama .915 ve kabul/saygı boyutunda ise .844 olduğu saptanmıştır.

Yakın İlişkilerde Yaşlantılar Envanteri-II (YİYE-II). Yetişkin bağlanma boyutlarını ölçmek için Fraley ve diğerleri (2000) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenilirlik çalışması Selçuk ve diğerleri (2005) tarafından yapılmıştır. Ölçekte 18'i kaygı, 18'i kaçınma alt boyutlarını ölçen yedili Likert tipinde toplam 36 madde vardır. Her bir alt boyuttan alınan puan arttıkça kaçınmacı bağlanma ya da bağlanma kaygısının arttığı söylenmektedir. Kaçınma alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı .90 iken, kaygı alt boyunun Cronbach alfa katsayısı .86'dır. Ölçeğin kaçınma ve kaygı boyutlarına ilişkin test-tekrar test güvenilirliği katsayıları ise sırasıyla .81 ve .82 bulunmuştur (Selçuk, Günaydin, Sümer ve Uysal, 2005:8).

Mevcut araştırmada ise kaçınma alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı .868 ve kaygı alt boyunun Cronbach alfa katsayısı .867 olarak bulunmuştur.

Yakın ilişkilerde Yaşantılar Envanteri-II sadece belli bir tür ilişki alanında (örneğin, romantik) değil farklı ilişki alanlarında da kullanılmaya uygun şekilde tasarlanmıştır (Fraley, Heffernan, Vicary ve Brumbaugh., 2011:623). Bu sayede arkadaşlara ilişkin bağlanmanın değerlendirilmesi amacıyla kullanıldığı araştırmalar mevcuttur (Erdem ve Kabasakal, 2015; Marusic, Kamenov ve Jelic, 2011). Bu araştırmada da arkadaşlık ilişkilerindeki kaygı ve kaçınma boyutlarının değerlendirilmesi amacıyla kullanılmıştır.

Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri - Kısa Formu (EABE). Anne-baba ve arkadaşlara bağlanmayı ölçmek için kullanılan "Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri" (EABE), Armsden ve Greenberg (1987) tarafından geliştirilmiş; Raja ve meslektaşları (1992) tarafından 12 maddelik kısa form uyarlaması yapılmıştır. Günaydın ve meslektaşları (2005) tarafından Türkçe uyarlama çalışmaları yapılan ölçek 7'li likert tipi 12 maddeden oluşmaktadır.

Günaydın ve meslektaşları (2005:18) tarafından yapılan çalışmada faktör analizleri sonucunda ölçeğin orjinal formunda bulunan güven, iletişim ve yabancılaşma alt boyutlarının Türk örnekleminde ortaya çıkmadığı görülmüştür. Buna karşılık, bu alt boyutlar toplanarak anne ve babaya bağlanma için ayrı ayrı oluşturulan toplam bağlanma alt ölçeklerinin hem anne hem de baba için yüksek

düzeyde iç tutarlığa sahip olduğu ve yüksek test-tekrar test güvenirliği gösterdiği gözlenmiştir. Cronbach alfa değerleri anne formu için .88, baba formu içinse .90 olarak bulunmuştur. Aralıklı olarak ölçülen anneye bağlanma puanları arasında .87, babaya bağlanma puanları arasında ise .88 düzeyinde anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir.

Mevcut araştırmada ise Cronbach alfa değerleri anne formu için .869, baba formu içinse .881 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada anne ve babaya ilişkin bağlanma hakkında veri toplamak amacıyla toplam bağlanma puanları hesaplanarak kullanılmıştır.

Veri Çözümleme Teknikleri

Araştırma kapsamında toplanan veriler, IBM SPSS 22 programlarıyla analiz edilmiştir. Duygusal istismar ve bağlanma boyutlarına ilişkin değişkenlerin analizinde veri türlerine bağlı olarak bağımsız örneklemler t-testi, korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Betimleyici Veriler

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarından alınan ortalama puanlar ve standart sapmalara ilişkin veriler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Ölçme Araçlarına (ADİÖ, EABE, YİYE-II) İlişkin Betimleyici Veriler

Ölçekler/Alt Ölçekler	M	SD	Min	Max
Anneden algılanan duygusal istismar	62,67	11,40	37	115
Gizli red	7,97	2,94	5	20
Şiddetli red	6,78	2,78	5	20
Aşağılama	13,69	6,10	9	36
Kabul/Saygı	21,80	5,13	7	28
Gerçekçi olmayan beklentiler	12,43	4,35	6	24
Babadan algılanan duygusal istismar	61,54	11,75	38	111
Gizli red	8,33	3,06	5	20
Şiddetli red	7,06	2,92	5	20
Aşağılama	13,68	6,26	9	36
Kabul/Saygı	20,35	5,48	7	28
Gerçekçi olmayan beklentiler	12,12	4,28	6	24
Anneye bağlanma	64,23	14,79	12	84
Babaya bağlanma	58,78	16,94	12	84
Bağlanmada kaygı	52,70	17,95	16	112
Bağlanmada kaçınma	51,90	18,87	18	116

Tablo 2 incelendiğinde anneden algılanan duygusal istismar puan ortalamasının $\bar{X}$=62,67, babadan algılanan puan ortalamasının da $\bar{X}$=61,54 olduğu görülmektedir. Anneye bağlanma puan ortalamasının $\bar{X}$=64,23, babaya bağlanma puan ortalamasının da $\bar{X}$=58,78 olduğu saptanmıştır. Arkadaşlık ilişkilerindeki bağlanmada kaygı puan ortalamasının $\bar{X}$=52,70, kaçınma puan ortalamasının da $\bar{X}$=51,90 olduğu görülmektedir.

Araştırma Problemine ve Alt Problemlerine İlişkin Bulgular

Alt problem 1. Anne/babadan algılanan duygusal istismar, anne/babaya bağlanma ve arkadaşlık ilişkilerindeki bağlanma boyutları (kaygı ve kaçınma) cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

- Anne ve babadan algılanan duygusal istismar toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Anne ve babadan algılanan duygusal istismar toplam puanlarının cinsiyete göre T-testi sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3

Anne ve Babadan Algılanan Duygusal İstismar Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\overline{X}$	S	sd	t	p
Anneden algılanan duygusal istismar	Kadın	791	63,0278	11,66013	1252	1,424	0,155
	Erkek	463	62,0778	10,95576			
Babadan algılanan duygusal istismar	Kadın	791	61,3426	11,84660	1252	-,793	0,428
	Erkek	463	61,8877	11,58819			

Tablo 3'e göre anneden algılanan duygusal istismar toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(1252)}$=1,424, p>.05]. Babadan algılanan duygusal istismar toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(1252)}$=-793, p>.05].

- Anne ve babaya bağlanma toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Anne ve babaya bağlanma toplam puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4

Anne ve Babaya Bağlanma Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\overline{X}$	S	sd	t	p
Anneye bağlanma	Kadın	791	63,4855	15,57666	1252	-2,455	0,014
	Erkek	463	65,5205	13,26679			
Babaya bağlanma	Kadın	791	57,4652	17,28030	1252	-3,701	0,000
	Erkek	463	61,0518	16,12752			

Tablo 4'e göre anneye bağlanma toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(1252)}$=-2,455, p<.05]. Kadın öğrencilerin anneye bağlanma toplam puanları ($\bar{X}$=63,4855), erkek öğrencilerin anneye bağlanma toplam puanlarından ($\bar{X}$=65,5205) daha düşüktür.

Babaya bağlanma toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(1252)}$=-3,701, p<.05]. Kadın öğrencilerin babaya bağlanma toplam puanları ($\bar{X}$=57,4652), erkek öğrencilerin babaya bağlanma toplam puanlarından ($\bar{X}$=61,0518) daha düşüktür.

- Arkadaşlık ilişkilerindeki bağlanma boyutları (kaygı ve kaçınma) cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Arkadaşlık ilişkilerindeki bağlanma boyutlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5'e göre arkadaşlık ilişkilerinde kaygı toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(1252)}$=4.286, p<.05]. Kadın öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerindeki kaygı puanları ($\bar{X}$=54,3249), erkek öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerindeki kaygı puanlarından ($\bar{X}$=49,9395) daha yüksektir.

Tablo 5

Arkadaşlık İlişkilerindeki Bağlanma Boyutlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\overline{X}$	S	sd	t	p
Kaygı	Kadın	791	54,3249	18,32207	1252	4,286	0,000
	Erkek	463	49,9395	16,97594			
Kaçınma	Kadın	791	50,4109	19,18931	1252	-3,677	0,000
	Erkek	463	54,4514	18,05923			

Tablo 5'e göre arkadaşlık ilişkilerinde kaçınma toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(1252)}$=-3.677, p<.05]. Erkek öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerindeki kaçınma puanları ($\bar{X}$=54,4514), kadın öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerindeki kaçınma puanlarından ($\bar{X}$=50,4109) daha yüksektir.

Alt problem 2. Algılanan duygusal istismar ile bağlanma boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

"Algılanan duygusal istismar ile bağlanma boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" problemine yanıt aranırken problemde belirtilen değişkenler üzerinde bütün grubun aldığı puanlar arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmış ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6'da yer alan analiz sonuçları incelendiğinde bağlanma boyutları ile algılanan duygusal istismar arasında anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Anneden algılanan duygusal istismar toplam puanı ile babadan algılanan duygusal istismar toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (r=.655, p<.01).

Anneden algılanan duygusal istismar toplam puanı ile anneye bağlanma ve babaya bağlanma arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır (sırasıyla r=-.560, p<.01; r=-.321, p<.01). Babadan algılanan duygusal istismar toplam puanı ile anneye bağlanma ve babaya bağlanma arasında da negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır (sırasıyla r=-.359, p<.01; r=-.508, p<.01).

Tablo 6

Algılanan Duygusal İstismar Alt Boyutları ile Bağlanma Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6
1. Anneden algılanan duygusal istismar	1					
2. Babadan algılanan duygusal istismar	,655**	1				
3. Anneye bağlanma	-,560**	-,359**	1			
4. Babaya bağlanma	-,321**	-,508**	,511**	1		
5. Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaygı	,237**	,219**	-,268**	-,240**	1	
6. Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaçınma	,118**	,123**	-,216**	-,207**	,187**	1

**$p < 0.01$

Anneden algılanan duygusal istismar toplam puanı ile arkadaşlara ilişkin kaygı ve kaçınma alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır (sırasıyla r=.237, p<.01; r=.118, p<.01). Babadan algılanan duygusal istismar toplam puanı ile arkadaşlara ilişkin kaygı ve kaçınma alt boyutları arasında da pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır (sırasıyla r=.219, p<.01; r=.123, p<.01).

Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaygı ve kaçınma boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (r=.187, p<.01).

Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaygı ile anneye bağlanma ve babaya bağlanma toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır (sırasıyla r=-.268, p<.01; r=-.240, p<.01). Benzer bir şekilde, arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaçınma ile anneye ilişkin bağlanma ve babaya ilişkin bağlanma toplam puanları arasında da negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır (sırasıyla r=-.216, p<.01; r=-.207, p<.01).

Alt problem 3. Anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

"Anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?" problemine yanıt aranırken problemde

belirtilen değişkenler üzerinde çoklu regresyon analizi uygulanmış, analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 7 ve Tablo 8'de sunulmuştur.

- Anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anneye bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Tablo 7

Anneye Bağlanmanın Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata$_B$	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	109,393	2,076		52,705	,000		
Anneden algılanan duygusal istismar	-,738	,040	-,569	-18,354	,000	-,560	-,461
Babadan algılanan duygusal istismar	,018	,039	,014	,454	,650	-,359	,013
R=0.560 $F_{(2,1251)}$=285.771,	R^2=0.314 p=.0000						

Tablo 7'de yer alan ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, anneye bağlanma ile anneden algılanan duygusal istismar arasında negatif ve orta düzeyde bir ilişkinin (r=-.560) olduğu, babadan algılanan istismar değişkeni kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=-.461 olarak hesaplandığı görülmektedir. Anneye bağlanma ile babadan algılanan duygusal istismar arasında negatif ve orta düzeyde bir ilişkinin (r=-.461) olduğu, ancak anneden algılanan duygusal istismar değişkeni kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=.013 olarak hesaplandığı görülmektedir. Anne ve babadan algılanan duygusal istismar değişkenleri birlikte, anneye bağlanma puanları ile birlikte anlamlı bir ilişki vermektedir (R=0.560, R^2=0.314, p<.01) ve anneye bağlanmadaki toplam varyansın %31'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin anneye bağlanma üzerindeki göreli önem sırası anneden algılanan duygusal istismar ve babadan algılanan duygusal istismardır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece anneden algılanan duygusal istismarın anneye bağlanma üzerinde anlamlı bir yordayıcı

olduğu görülmektedir. Babadan algılanan duygusal istismar değişkeni anneye bağlanmanın yordanmasında önemli bir etkiye sahip değildir.

- Anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, babaya bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Tablo 8

Babaya Bağlanmanın Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata$_B$	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	103,131	2,472		41,721	,000		
Anneden algılanan duygusal istismar	,031	,048	,021	,645	,519	-,321	,018
Babadan algılanan duygusal istismar	-,752	,046	-,521	-16,174	,000	-,508	-,416
R=0.508 $F_{(2,1251)}$=217.575,	R^2=0.258 p=.0000						

Tablo 8'de yer alan ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, babaya bağlanma ile anneden algılanan duygusal istismar arasında negatif ve orta düzeyde bir ilişkinin (r=-.321) olduğu, ancak babadan algılanan istismar değişkeni kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=.018 olarak hesaplandığı görülmektedir. Babaya bağlanma ile babadan algılanan duygusal istismar arasında negatif ve orta düzeyde bir ilişkinin (r=-.508) olduğu, anneden algılanan istismar değişkeni kontrol edildiğinde de iki değişken arasındaki korelasyonun r=-.416 olarak hesaplandığı görülmektedir. Anne ve babadan algılanan duygusal istismar değişkenleri birlikte, babaya bağlanma puanları ile birlikte anlamlı bir ilişki vermektedir (R=0.508, R^2=0.258, p<.01) ve babaya bağlanmadaki toplam varyansın yaklaşık %26'sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin babaya bağlanma üzerindeki göreli önem sırası babadan algılanan duygusal istismar ve anneden algılanan duygusal istismardır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece babadan algılanan duygusal istismarın babaya bağlanma üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Anneden algılanan duygusal istismar değişkeni babaya bağlanmanın yordanmasında önemli bir etkiye sahip değildir.

Alt problem 4. Arkadaşlara ilişkin bağlanma boyutlarını, anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanma anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

"Arkadaşlara ilişkin bağlanma boyutlarını, anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanma anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?" problemine yanıt aranırken arkadaşlara ilişkin bağlanma boyutları olan kaygı ve kaçınma alt boyutları ile problemde belirtilen diğer değişkenler üzerinde çoklu regresyon analizi uygulanmış, analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 9 ve Tablo 10'da sunulmuştur.

- Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaygıyı, anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanma anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Tablo 9

Arkadaşlara İlişkin Bağlanmada Kaygı Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata$_B$	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	57,319	5,421		10,573	,000		
Anneden algılanan duygusal istismar	,134	,065	,085	2,060	,040	,237	,058
Babadan algılanan duygusal istismar	,083	,061	,054	1,350	,177	,219	,038
Anneye bağlanma	-,173	,045	-,143	-3,887	,000	-,268	-,109
Babaya bağlanma	-,119	,037	-,112	-3,178	,002	-,240	-,090
R=0.312 $F_{(4,1249)}$=33.670,	R^2=0.97 p=.0000						

Tablo 9'da yer alan ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaygı ile anneden algılanan duygusal istismar arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ilişkinin (r=.237) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=.058 olarak hesaplandığı görülmektedir. Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaygı ile babadan algılanan duygusal

istismar arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ilişkinin (r=.219) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=.038 olarak hesaplandığı görülmektedir. Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaygı ile anneye bağlanma arasında negatif ve düşük düzeyde bir ilişkinin (r=-.268) olduğu, diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=-.109 olarak hesaplandığı görülmektedir. Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaygı ile babaya bağlanma arasında negatif ve düşük düzeyde bir ilişkinin (r=-.240) olduğu, diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=-.090 olarak hesaplandığı görülmektedir.

Anne ve babadan algılanan duygusal istismar ile anne ve babaya bağlanma değişkenleri birlikte, arkadaşlara bağlanmada kaygı puanları ile anlamlı bir ilişki vermektedir (R=0.312, R^2=0.97, p<.01) ve arkadaşlara bağlanmada kaygı toplam varyansın yaklaşık %10'unu açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin arkadaşlara bağlanmada kaygı üzerindeki göreli önem sırası anneye bağlanma, babaya bağlanma, anneden algılanan duygusal istismar ve babadan algılanan duygusal istismardır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece anneden algılanan duygusal istismar, anneye bağlanma ve babaya bağlanmanın, arkadaşlara bağlanmada kaygı üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir (p<.05). Babadan algılanan duygusal istismar, arkadaşlara bağlanmada kaygının yordanmasında önemli bir etkiye sahip değildir.

Arkadaşlara bağlanmada kaygı boyutunun yordanmasında önemli etkiye sahip olan değişkenlerin açıklanan varyansa katkısını değerlendirebilmek için ek olarak yapılan aşamalı çoklu regresyon analizine göre anneye bağlanma ΔR2=.072 , babaya bağlanma ΔR2=.015 ve anneden algılanan duygusal istismar ΔR2=.010 olarak bulunmuştur.

- Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaçınmayı, anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanma anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Tablo 10'da yer alan ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaçınma ile anneden algılanan duygusal istismar arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ilişkinin (r=.118) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=-.015 olarak hesaplandığı

Tablo 10

Arkadaşlara İlişkin Bağlanmada Kaçınma Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata$_B$	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	73,664	5,816		12,666	,000		
Anneden algılanan duygusal istismar	-,036	,070	-,022	-,520	,603	,118	-,015
Babadan algılanan duygusal istismar	,028	,066	,017	,419	,675	,123	,012
Anneye bağlanma	-,203	,048	-,159	-4,236	,000	-,216	-,119
Babaya bağlanma	-,139	,040	-,125	-3,452	,001	-,207	-,097
R=0.244	R^2=0.060						
$F_{(4,1249)}$=19.839,	p=.0000						

görülmektedir. Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaçınma ile babadan algılanan duygusal istismar arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ilişkinin (r=.123) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=.012 olarak hesaplandığı görülmektedir. Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaçınma ile anneye bağlanma arasında negatif ve düşük düzeyde bir ilişkinin (r=-.216) olduğu, diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=-.119 olarak hesaplandığı görülmektedir. Arkadaşlara ilişkin bağlanmada kaçınma ile babaya bağlanma arasında negatif ve düşük düzeyde bir ilişkinin (r=-.207) olduğu, diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=-.097 olarak hesaplandığı görülmektedir.

Anne ve babadan algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanma değişkenleri birlikte, arkadaşlara bağlanmada kaçınma puanları ile birlikte anlamlı bir ilişki vermektedir (R=0.244, R^2=0.060, p<.01) ve arkadaşlara bağlanmada kaçınma toplam varyansın 6'sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin arkadaşlara bağlanmada kaçınma üzerindeki göreli önem sırası anneye bağlanma, babaya bağlanma, anneden algılanan duygusal istismar ve babadan algılanan duygusal istismardır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece anneye

bağlanma ve babaya bağlanmanın, arkadaşlara bağlanmada kaçınma üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Anneden algılanan duygusal istismar ve babadan algılanan duygusal istismar değişkenleri arkadaşlara bağlanmada kaçınmanın yordanmasında önemli bir etkiye sahip değildir.

Arkadaşlara bağlanmada kaçınma boyutunun yordanmasında önemli etkiye sahip olan değişkenlerin açıklanan varyansa katkısını değerlendirebilmek için ek olarak yapılan aşamalı çoklu regresyon analizine göre anneye bağlanma $\Delta R2=.047$ ve babaya bağlanma $\Delta R2=.013$ olarak bulunmuştur.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, "Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı araştırmada elde edilen bulgular tartışılmıştır. Ayrıca, bu konuda gelecekte yürütülecek araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Alt problem 1. Anne/babadan algılanan duygusal istismar, anne/babaya bağlanma ve arkadaşlık ilişkilerindeki bağlanma boyutları (kaygı ve kaçınma) cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Bu araştırmada, ergenlerin annelerinden ve babalarından algıladıkları duygusal istismarın cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde yapılan birçok araştırmada da anne ve babadan algılanan duygusal istismarın cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmıştır (Alantar, 1986; Yıldız Arabacı, 2007; Bekçi, 2006; Çeşmeci, 1995; Eryiğit, 2004; Kılınç, 1999; Savla ve diğ., 2013; Siyez, 2003; Şahin ve Tezel, 2014; Yalçın, 2007; Şimşek ve Cenkseven Önder, 2011; Taşdelen, 1995).

Araştırma kapsamında anne ve babaya bağlanma toplam puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiş ve anneye ve babaya bağlanma toplam puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, kadın öğrencilerin hem anneye hem de babaya bağlanma toplam puanlarının erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde daha düşük olduğu saptanmıştır.

Anne ve babaya bağlanmanın iki boyutlu değerlendirildiği bazı araştırmalarda cinsiyete göre anlamlı bir farkılaşmanın olmadığı, cinsiyetlerin benzer düzeyde

bağlanma güvenliği rapor ettiklerinin saptanmış (Arbona ve Power, 2003; Greenberg, Seigal ve Leitch, 1983; Kenny, Moilanen, Lomax ve Brabeck, 1993; Kenny ve Gallagher, 2002; Ma ve Huebner, 2008; Nelson ve Rubin, 1997; Raja, McGee ve Stanton 1992; Wilkinson, 2006) olmasıyla birlikte; kimi çalışmalarda kız çocukların daha yüksek bağlanma puanları aldıkları rapor edilmiştir (Benson, Harris ve Rogers, 1992; Kenny ve Donaldson, 1991).

Yapılan bir diğer çalışmada ise erkek katılımcıların anneye ve babaya bağlanma puanlarının, kadın katılımcılardan daha yüksek olduğu bulunmuş, ancak sadece babaya bağlanma ile cinsiyet arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmüştür (Emmanuelle, 2009:95). Bir diğer çalışmada erkek çocukların anne ve babaya bağlanma puanlarının kızlardan daha yüksek olduğunun bulunmasıyla birlikte aradaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (Vignoli, Croity-Belz, Chapeland, De Philippis ve Garcia, 2005). Başka bir çalışmada ise anneye güvenli bağlanma, kızlara göre erkek ergenlerde daha fazla bulunmuştur (Potard, Courtois, Reveillere, Brechon ve Courtois, 2014). Cinsiyete göre farklılaşmanın olup olmadığının ele alındığı bir diğer çalışmada, erkek çocuklar için babanın önemli bir bağlanma desteği olduğu saptanmıştır (Freeman ve Bradford, 2001).

Görüldüğü gibi anne ve babaya bağlanma ile cinsiyet arasındaki ilişkilerin ele alındığı çalışmalarda birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir. Anne ve babaya bağlanmada cinsiyetin önemli bir faktör olmadığını saptayan araştırma sayısının çokluğuna rağmen, bu araştırmada erkek öğrencilerin hem anneye hem de babaya bağlanma toplam puanları, kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Ergenler üstünde yapılan bir araştırmada benlik algısıyla ilişkili alanlardaki cinsiyet farklılıkları araştırılmış ve erkek çocukların kızlara oranla kişisel güvenlik duygularının daha yüksek olduğu, anksiyete, suçluluk ve utanç gibi duyguları daha az yaşadıklarını ifade ettikleri; ev ve aile yaşamına ilişkin memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olduğu, ebeveynler tarafından anlaşılma duygusunu daha fazla yaşadıkları; fiziksel açıdan kendilerinden daha memnun oldukları ve daha yüksek düzey kişisel yeterlilik algısına sahip oldukları saptanmıştır. Dolayısıyla global benlik saygısı düzeylerinin kız çocuklardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Quatman ve Watson, 2001). Benlik saygısının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığının araştırıldığı diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir

(Kling, Hyde, Showers ve Buswell, 1999; Major, Barr, Zubek ve Babey,1999; Twenge ve Campbell, 2001). Bu bulgulardan hareketle söylenebilir ki, erkek çocukların ev yaşamından başlayarak çevreyle olan ilişkilerine doğru ilerledikleri yolda karşılaştıkları fiziksel, sosyal ve psikolojik zorluklarla mücadelede kendilerini göreceli olarak daha özgüvenli ve yeterli algılamaktadırlar (Quatman ve Watson, 2001:109).

Quatman ve Watson'a (2001:109) göre, ergenlik dönemindeki gelişimsel görevler açısından bakıldığında kız çocukların anne ile kurdukları özdeşim, aile yaşamı deneyimlerinde erkeklere oranla daha az ayrımlaşma yaşamalarına yol açmakta ve böylece ebeveynlerinden ayrılma sürecini zorlaştırabilmektedir. Bu sebeple ergen bir kız, ailenin ve ebeveynlerinin yörüngesinden ayrılarak özerkleşme yolunda agresyon göstermek durumunda kalmakta ve bunun sonucunda da ebeveynlerini ve özellikle annesini, kendisinden daha farklı algılamakta, sonucunda da ebeveynleri tarafından anlaşılmama hissi yaşamaktadır.

Demo ve meslektaşlarına (1987:713) göre, erkek çocukların benlik değerleri ile ebeveyn davranışları arasında kız çocuklarına oranla daha güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Erkek ergenler ebeveynlerinden destek, kontrol ve iletişim tepkilerini alacak şekilde benlik değerlerini ifade ederken; kız çocuklar bu ifadelerinde daha az net davranmakta ve sonucunda da uygun tepki ihtiyaçlarına ilişkin olası ebeveyn ipuçlarının inkar edilmesine yol açmaktadır. Yapılan bir çalışmada da ebeveynlerin kız çocuklarına erkek çocuklara oranla daha fazla olumsuz geribildirim verdikleri saptanmıştır (Lundgren ve Rudawsky, 1998).

Daha önce açıklandığı üzere güvenli üs kavramı, çocuğun ebeveyn figürü ile kurduğu güvenli bağlanma ilişkisi temeline dayanarak çevreyi keşfetme yeteneğini kullanmasını ifade eder (Bowlby, 1988:10). Güvenli üs kavramı, ergenlik döneminde ebeveynlerden duygusal ve bilişsel açıdan bağımsızlaşmaya yönelik işlev görmeye başlar (Allen, Hauser, Bell ve O'Connor, 1994:179). Bu sebeple bir ergen için güvenli üs kavramına, bilişsel ve duygusal otonomi kazanmaya yönelik özerklik çabalarına izin veren ve teşvik eden güçlü bir ebeveyn-çocuk ilişkisi olarak bakmak önemlidir (Allen ve Land, 1999:322). Bu dönemde güvenli üsten uzaklaşma cesareti artar ve ergen bu üsten uzakta daha fazla zaman geçirmeye başlar. Bu üste kendini ne kadar güvenli hissederse ve ihtiyaç duyduğunda destek alabileceğine yönelik inancı ne kadar sağlamsa, özerkleşme yolunda o kadar kendinden emin ilerlerleme fırsatı

bulur (Bowlby, 1988:10). Bu noktada yukarıda ele alınan bulguların bağlanma kuramı çerçevesinde değerlendirilmesi ve çocuk yetiştirme tutumları açısından cinsiyete ilişkin kültürel önyargıların da ele alınması sonucunda, bu araştırma kapsamında erkek öğrencilerin hem anneye hem de babaya bağlanma puanlarının kız öğrencilerden daha yüksek çıkmasının teorik açıdan daha anlamlı hale geldiği düşünülmektedir.

Öte yandan, kız çocuklara oranla erkek çocukların yetiştirilmesinde baba katılımının daha fazla olduğu ve anne katılımının çocuğun cinsiyetine göre fark gözetmediği bulguları (Lamb, 1981'den akt. Emmanuelle, 2009:97), erkek çocukların babaya olan bağlanma puanlarının kızlardan daha yüksek çıkmasına olası bir açıklama olarak değerlendirilebilir.

Bu araştırmada elde edilen bir diğer bulgu da arkadaşlık ilişkilerinde kaygı boyutunun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, kadın öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerindeki kaygı puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunun saptanmasıdır. Arkadaşlık ilişkilerinde kaçınma boyutunda ise tersi bir durum söz konusudur. Erkek öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerindeki kaçınma puanlarının kadın öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen bu bulgu literatürdeki diğer çalışmalara paralellik göstermektedir. Yapılan birçok çalışmada bağlanma boyutları ile cinsiyet değişkeni açısından anlamlı ilişkiler bulunmuş; erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha yüksek düzey kaçınma ve düşük kaygı rapor ettikleri, kadınların ise daha yüksek düzey bağlanma kaygısına sahip oldukları saptanmıştır. (Del Giudice, 2011; Fraley, Heffernan, Vicary ve Brumbaugh, 2011; Schmitt, 2008; Schmitt ve International Sexuality Description Project, 2003).

Bağlanma kaçınmasına ilişkin cinsiyet farkının, erkeklerin genellikle yakın ilişkilerde daha az duygusal ve yakınlık kurmaya daha isteksiz olduğu yönündeki cinsiyetler arası sosyal ve duygusal farklılıklara ilişkin genel inançlarla paralellik gösterdiği söylenebilir (Bem, 1974; Spence ve Helmreich, 1978). Brody ve Hall (1993:403) yaptıkları literatür taramasında, erkeklerin sosyal bağlar ve yakın ilişkilerle ilgili duygularını kadınlara göre daha az ifade ettiklerini önermişlerdir. Aynı zamanda stresle başa çıkmada erkeklerin duygusal destek alma girişimlerini kadınlara kıyasla daha az sergiledikleri görüşmüştür (Tamres, Janicki ve Helgeson, 2005; Taylor ve diğer., 2000). Cinsiyet farklılıklarına ilişkin kişilik özellikleriyle

ilgili yapılan bir meta analizde, erkeklerin kadınlara göre daha az bakım verme, güven, kaygı ve yakın ilişkilerde samimiyet sergilediği görülmüştür (Feingold, 1994). Bu özellikler bağlanmada kaçınma boyutuyla uyumlu olarak nitelendirilebilir. Yakın ilişkilerle ilgili yapılan araştırmalarda da erkeklerin ilişkilerde duygusal yakınlıkla ilgili olarak kendilerini daha az rahat hissettikleri (Feeney, 1994); kadınların ise sıklıkla yakın ilişkilerinde erkek partnerlerinin yakınlık kurma yetersizliğinden yakındıkları (Buss, 1989), kaçınmacı bağlanma özelliklerini daha az gösteren erkek partnerleriyle olan ilişkilerini daha tatmin edici olarak nitelendirdikleri (Collins ve Read, 1990; Kirkpatrick ve Davis, 1994; Simpson, 1990) görülmüştür. Sosyal stereotipler, benlik algısı farklılıkları, başetme tarzları ve yakın ilişkilerle ilgili elde edilen birçok bulgunun, yakın ilişkilerde erkeklerin kadınlara göre bağlanmada daha çok kaçınma yönelimli olduğu görüşünü desteklediği söylenebilir.

Alt problem 2. Algılanan duygusal istismar ile bağlanma boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yapılan bu araştırmada bağlanma boyutları ile algılanan duygusal istismar arasında beklendiği gibi anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Hem anneden hem de babadan algılanan duygusal istismar arttıkça anne ve babaya bağlanmanın azaldığı; arkadaşlık ilişkilerindeki kaygı ve kaçınmanın arttığı; yüksek düzey anne ve babaya bağlanmanın ise yakın ilişkilerde düşük düzey kaygı ve kaçınmayla ilişkili olduğu görülmüştür.

Anneden algılanan duygusal istismar ile babadan algılanan duygusal istismar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgusu daha önce yapılan diğer çalışmalarda da saptanmıştır (Arslan ve Balkıs, 2016; Rekart, Mineka, Zinbarg ve Griffith, 2007; Şimşek ve Cenkseven Önder, 2011; Tosuntaş Karakuş, 2006; Yalçın, 2007). Aynı zamanda bu araştırma kapsamında elde edilen anneye bağlanma ve babaya bağlanma arasındaki korelasyon ilişkisine paralel olarak, daha önce yapılan çalışmalarda da ebeveynlerinden biriyle güvenli bağlanma davranışı sergileyen çocukların, diğer ebeveynle de güvenli bağlanma davranışı sergileme eğiliminde oldukları görülmüştür (Ross, 2000; Steele, Steele ve Fonagy, 1996; Verissimo, Santos, Vaughn, Torres, Monteiro ve Santos, 2011).

Brassard, Hart ve Hardy (1993:715) duygusal istismarı, çocuğa kendisini değersiz, sevilmeyen, istenmeyen veya sadece başkalarının ihtiyaçlarını karşılaması halinde değerli olduğunu hissettiren, tekrarlanan davranış tarzları olarak tanımlamıştır. Bağlanma literatürü duyarsız, reddedici, aşırı müdahaleci, izole edici, çocuğun bireysel ve duygusal sınırlarının tanınmaması gibi duygusal istismar kategorileri içerisinde yer alan ebeveyn davranışlarını (APSAC, 1996; Glaser, 2002), güvensiz bağlanma örüntülerini oluşturan temel etkenler olarak tanımlamaktadır (Ainsworth, 1985, 1989; Ainsworth ve diğ., 1978; Bowlby, 1969, 1973, 1980, 1988). Bireyin bağlanma davranışı gelişiminin temellerini bebeklik, çocukluk ve ergenlik yıllarında bağlanma figürleriyle yaşanan deneyimler oluşturur. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde bağlanma güvenliği, çocuğun ilgi görme ihtiyacı ile ebeveynin destek, koruma ve bakım verme biçimleriyle ilişkilidir (Armsden ve diğer., 1990:684). Böylece bireyin bağlanma davranışının kişiliğinde örgütlendiği yol, yaşamında kurduğu duygusal yakınlık bağlarının örüntüsü halini alır (Bowlby, 1980:41). Bu sebeple kuramsal olarak çocukluk dönemi duygusal istismar ve ihmal yaşantıları, kişinin ilişkilerindeki bağlanma güvenliğini tehdit ederek kişinin benliğine ve diğerlerine ilişkin uyumsuz modeller geliştirmesine yol açar (Wright, Crawford ve Castillo, 2009: 59). Bu bilgilere paralel olarak bu araştırmada da anneden ve babadan algılanan duygusal istismarın artmasıyla, anne ve babaya güvenli bağlanmanın azaldığı saptanmıştır. Çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile bağlanma arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Lowell, 2011).

Bu araştırmada aynı zamanda akranlarla olan ilişkilerdeki bağlanma boyutları da araştırılmıştır. Bağlanma kaygı ve kaçınma olarak iki boyutta değerlendirilmiştir. Anne ve babadan algılanan duygusal istismar ile anne ve babaya bağlanma arasındaki ilişkiye kıyasla daha düşük düzeyde de olsa arkadaşlık ilişkilerinde de benzer ilişkiler saptanmıştır.

Ergenlik döneminin en önemli gelişimsel görevlerinden biri olan akranlarla olumlu ve anlamlı ilişkiler kurma ile bağlanma davranışı arasında güçlü bir teorik ilişki bulunmaktadır. Akran ilişkileri özellikle ergenlik döneminde yoğun bir şekilde yer almaya başlar ve bazı durumlarda bağlanma ilişkisine dönüşür (Ainsworth, 1989:713; Bowlby, 1969:207).

Akranlara bağlanma tarzları ile erken çocukluk dönemindeki ebeveyn-çocuk ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Örneğin güvenli bağlanmaya sahip bireyler, güvensiz bağlanmaya oranla ebeveynlerinin kendilerine karşı daha saygılı ve kabulkar olduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu bağlanma tarzları kişinin benlik ve diğerleri modelleriyle de ilişkilidir. Örneğin kaygılı bağlanmaya sahip bireylerin daha fazla kendinden şüphe duyduğu ve yanlış anlaşılma hissi yaşadıkları; güvenli bağlanmaya sahip bireylerin ise kendilerini sevilebilir bir kişi ve diğer insanları genellikle iyi niyetli algıladıkları görülmüştür (Hazan and Shaver, 1987:518). Bu araştırmada da literatüre uygun olarak arkadaşlık ilişkilerindeki bağlanma boyutları ile algılanan istismar düzeyi arasında negatif yönde; ebeveynlere bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür.

Alt problem 3. Anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismarın, ebeveynlere bağlanmayı yordamasına ilişkin yapılan regresyon analizlerinde, anneden algılanan duygusal istismarın anneye bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordadığı; babadan algılanan duygusal istismarın ise babaya bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır.

Düzenlenmiş bir sistem olarak bağlanma davranışının, ayırt edilmiş bir figüre yakınlığı veya erişilebilirliği koruma hedefi vardır. Anne ile olan etkileşimler sayesinde çocuk anne için olan modelini geliştirdiği gibi, bu etkileşim içinde kendisi için olan çalışma modellerini de geliştirir. Bir ebeveyn figürü olarak baba için de aynı şekilde bir içsel çalışan model oluşur (Bowlby, 1988:121). Çocuğun anne ve babasına ilişkin oluşturduğu bu modellerin aldıkları biçimler, çocuğun ebeveynleriyle olan günlük etkileşimleri hakkındaki gerçek hayat deneyimlerine dayanır ve dolayısıyla bu modeller çocuğun her bir ebeveyn ve kendisi için ne hissettiğini, her birinin kendisine nasıl davranmasını beklediğini ve onlara karşı kendi davranışını nasıl planladığını yönetir (Bowlby, 1988:129).

Main ve Weston (1981:936) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada çocukların bireysel olarak gösterdiği bağlanma şekilleri incelenmiş ve bir ebeveyn ile gösterilen bağlanma şekli ile diğer ebeveyne gösterilen bağlanma şekli arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Bu yüzden bir çocuğun anneyle güvenli bir ilişkisi olabilir

fakat babayla olmayabilir, diğer bir çocuğun babayla güvenli bir ilişkisi olabilir fakat anneyle olmayabilir, ya da her iki ebeveyni ile güvenli bir ilişkisi olabileceği gibi her ikisiyle olmayadabilir. Bu noktada söylenebilir ki bir çocuğun annesiyle geliştirdiği bağlanma şekli, annenin ona nasıl davrandığının bir ürünü olduğu gibi, çocuğun babasıyla geliştirdiği örüntü de benzer şekilde babasının ona nasıl davrandığının bir ürünü olur (Bowlby, 1988:9).

Bu araştırmada da literatüre paralel olarak anneden algılanan duygusal istismarın anneye bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordadığı; babadan algılanan duygusal istismarın ise babaya bağlanmayı anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır.

Alt problem 4. Arkadaşlara ilişkin bağlanma boyutlarını, anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar, anne ve babaya bağlanma anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Arkadaşlık ilişkilerinde bağlanmanın algılanan duygusal istismar ve ebeveynlere bağlanma tarafından yordanmasına ilişkin yapılan regresyon analizleri sonucunda bu değişkenlerin kaygı boyutu toplam varyansının yaklaşık %10'nunu; kaçınma boyutu toplam varyansının ise yaklaşık %6'sını açıkladığı saptanmıştır. Yordayıcı değişkenlerin anlamlılığı incelendiğinde ise, arkadaşlık ilişkilerinde kaygı boyutunu önem sırası ile anneye bağlanma, anneden algılanan duygusal istismar ve babaya bağlanmanın yordadığı; arkadaşlık ilişkilerinde kaçınma boyutunu önem sırası ile anneye bağlanma ve babaya bağlanmanın yordadığı görülmüştür.

Bu bulgulardan elde edilen dikkat çekici bir nokta bağlanmanın hem kaygı hem de kaçınma boyutu için, babaya bağlanmanın da yordayıcı bir değişken olarak bulunmasına karşın, asıl anneye bağlanmanın daha önemli bir değişken olduğudur.

Anne ve babayla olan etkileşimlerin kişiliğin ayrı bölümleri olması, farklı durumlarda açığa çıkmaları ve farklı şekillerde etkilemeleri şaşırtıcı değildir. Birçok kültürde çocukların büyük çoğunluğu babaya kıyasla anneyle çok daha fazla etkileşim içinde olduğundan, bir bireyin hayatının ilk yılları boyunca anneyle olan kişisel etkileşim modelinin babayla olandan daha etkili olması muhtemeldir (Bowlby, 1988:128).

Schneider ve meslektaşları (2001:88), arkadaşlık ilişkileri gibi sonraki yakın ilişkileri en fazla ilk yakın ilişkiye dayalı oluşan içsel çalışan modelin etkilediğini öne sürmüşlerdir. Anneyle olan etkileşimlerin babayla olan etkileşimlerle

karşılaştırıldığında kişilik gelişimi üzerinde nasıl bir etkisi olacağı konusunda yapılan araştırmalarda anneye bağlanmanın önemine dikkat çekilmiştir (Allen, Porter, McFarland, McElhaney ve Marsh, 2007; Freitag, Belsky, Grossmann, Grossmann, Scheuerer-Englisch, 1996; Main ve Weston, 1981; Main ve diğer., 1985; Suess, Grossmann ve Sroufe, 1992;).

Öneriler

Bu araştırmada duygusal istismar ve bağlanma boyutları arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Algılanan duygusal istismar ile ebeveynlere ve arkadaşlara bağlanma arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür.

Duygusal istismar konusu literatürde son yıllarda ele alınmaya başlanmış kısmen yeni bir konudur. Duygusal istismar, istismar türleri arasında en yaygını ve potansiyel olarak da en zararlı olan istismar türü olarak ele alınmaktadır. Birçok uzman tarafından bütün istismar türlerinin altında duygusal istismarın da bulunduğu savunulmuştur. Çocuk gelişimi üzerinde hem kısa hem de uzun vadeli, çok sayıda yıkıcı etkisi bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında ebeveyn-çocuk ilişkisi açısından ele alınmasıyla birlikte, duygusal istismar yaşantıları sadece aile içi ilişkilerle sınırlı değildir. Evlilik, arkadaşlık ve hatta iş ilişkileri gibi farklı ilişki alanlarından kaynaklanabileceği için aynı zamanda toplumsal bir sorun olarak ele alınması önemlidir. Bu noktada çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerin (anne, baba, öğretmen vb.) farkındalığına ek olarak toplumsal farkındalık çalışmalarının planlanması kritik bir öneme sahiptir.

Duygusal istismarın içeriği, nedenleri ve sonuçları, risk faktörlerine ilişkin yapılacak araştırmaların aynı zamanda önleyici politikaların ve programların geliştirilmesine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Duygusal istismarı önlemeye yönelik ebeveyn destekleme ve ev ziyareti gibi program ve aktivitelerin düzenlenmesinin, sağlıklı çocuk gelişimini ve güvenliğini destekleyeceği düşünülmektedir. Bu programlar farklı gelişim dönemlerindeki çocuklara yönelik uygun beklentilerin geliştirilmesi, çocuklarla olan ilişkilerde etkili ve uygun iletişim stratejileri, şiddet içermeyen disiplin metotları, çocuğa uygun bakım verme gibi konulara odaklı destek çalışmalarını içerebilir.

Çocuk ruh sağlığı alanında çalışan uzmanların duygusal istismarın belirti ve işaretlerini fark edebilmeleri ve en uygun yardımı verebilmeleri için yeterli bilgiye sahip olmaları kritik bir önem kazanmıştır. Bu araştırma kapsamında ele alınan bağlanma kuramının temel prensiplerinden biri olan ebeveyn-çocuk etkileşiminin şekillendirdiği bağlanma ilişkilerinin öneminin yaşam boyu devam etmesi ve duygusal istismar yaşantılarının bu etkileşim içerisindeki kritik rolü dolayısıyla, ergenlik döneminde ebeveyn-çocuk ilişkisine bağlanma perspektifinden bakmak önemlidir. Bağlanma dinamikleri ve duygusal istismar ile ilgili yurt içi literatürün sınırlı olması sebebiyle yeni araştırmaların yapılması faydalı olacaktır.

Ebeveyn-çocuk ilişkisine bağlanma kuramı açısından bakıldığında etkili ebeveynlik için aşağıdaki ebeveyn davranışları önerilebilir (Doyle ve Moretti, 2000; Doyle, Moretti, Brendgen ve Bukowski, 2002):

- Ebeveynler, çocuklarıyla olan ilişkilerinin öneminin ergenlik döneminde de devam ettiğini bilmelidirler. Ergenin özerklik gelişimine yönelik çabaları, ebeveyn ilişkisinin reddi olarak algılanmamalıdır.
- Ebeveynler çocukları için ulaşılabilir olmalıdır. Artan özerklik ve özyeterlilik çabalarının desteklenmesinde aktif rol almaları önemlidir.
- Ortaöğretime başlama gibi önemli değişimlerin olduğu bu geçiş döneminde, ergenlerin daha fazla desteğe ve ulaşılabilir ebeveynlere ihtiyaçlarının olduğunun ebeveynler tarafından anlaşılması ve ebeveynin güvenli bir üs olarak işlev görmesi önemlidir. Ergen bireye, bu geçiş döneminin etkili bir şekilde planlanması ve yönetilmesi konusunda ebeveynin destek vermesi, güvenli bağlanma ilişkileri açısından kritik bir öneme sahiptir.
- Ebeveynler, ergen çocuklarının sosyal onay ve akran baskısı konusundaki endişelerini dinleyerek, sınır koyma ile ilgili değerleri ve gerekçeleri tartışarak, uygun olduğu durumlarda kurallar konusunda müzakere ederek, sosyal normların keşfi sırasında onları desteklemelidir. Ebeveynlerin olası tehlikeli durumların değerlendirilmesi ve güvenliğin sağlanması için ergenle birlikte çalışmaları önemlidir.
- Ebeveynler, ergen çocuklarının yaşadığı duygusal zorlukları, bu dönemdeki fiziksel veya hormonal değişimlerden kaynaklandığını varsayarak görmezden gelme ve ebeveyn-ergen ilişkisindeki sorunları sadece yaşa, mizaca ya da çocuğun karakteristik özelliklerine bağlayıp bunlardan kaçınma konusunda dikkatli

olmalıdırlar. Hem ebeveynin hem de ergenin, ilişki kalitesine katkıda bulunduğunun anlaşılması önemlidir.

• Akranlarla zaman geçirme isteğinin artmasına rağmen, ebeveyn-çocuk ilişkisinin ergenin uyumu üzerindeki önemine ilişkin ebeveyn farkındalığı önemlidir. Ergenin çeşitli akran gruplarına ve okul aktivitelerine katılımının ebeveynler tarafından desteklenmesi gerekmektedir.

• Ergenler yakın ilişkiler ve romantik ilişkiler geliştirirken aynı zamanda ebeveynlerinin duygusal desteğine ve rehberliklerine de ihtiyaç duyarlar. Bu sebeple yakın ilişkilerle ilgili duyguların, değerlerin ve kararların tartışılması konusunda ebeveynlerin ergen için ulaşılabilir olmaları gerekir.

• Erken çocukluk ve çocukluk dönemindeki ebeveyn-çocuk ilişki sorunlarının ergenlik döneminde de zorluklara yol açabileceği ebeveynler tarafından bilinmelidir ve böyle bir durum söz konusuysa ebeveynlerin uzman desteği almaları önemlidir.

• Ebeveynlerin, aynı zamanda ergen çocuklarını da etkileyen, kendilerine ilişkin güvensiz bağlanma risk faktörlerinin farkına varabilmeleri ve bu güvensiz bağlanma örüntülerinin aile içi geçişinin önlenmesi amacıyla danışma sürecinden faydalanmaları önemlidir.

Ergenlik döneminde ergenin ebeveynlerinden koptuğu gibi yanlış inanışları azaltabilmek ve bu dönemde ebeveyn-çocuk ilişkisinin öneminin anlaşılması ve farkındalığın artması amacıyla toplumsal eğitim girişimlerinin planlanması önemlidir. Bu amaca yönelik medya kampanyalarının planlanması, bilgilendirici broşürler gibi yazılı ve görsel materyallerin hazırlanması, okullarda ve toplum ruh sağlığı kurumlarında ebeveyn destek gruplarının oluşturulması etkili olabilir.

Bir geçiş dönemi olan ergenlikte etkili destek ve rehberlik sağlama, bu dönemde ergen çocuğa uygun bakım verme gibi önemli konularda ebeveyn becerilerini geliştirmeye yönelik programların geliştirilip değerlendirilmesi ve özellikle ortaöğretime geçiş sürecinde normal programın bir parçası olarak yer alması faydalı olabilir. Aynı zamanda, bağlanma sorunlarına ve ebeveyn-çocuk ilişkisine odaklanan bu programların, yüksek risk grubundaki ergenler ve aileler için de geliştirilmesi kritik öneme sahiptir.

Ergenlik dönemi bağlanma sorunlarının ve ebeveyn-çocuk ilişkisindeki duygusal istismarın farkındalığını artırmak için okul psikolojik danışmanlarının, ruh sağlığı

çalışanlarının ve ilgili diğer uzmanların eğitimsel açıdan desteklenmesine yönelik programlar planlanabilir.

Bu çalışmada örneklem eğitim-öğretim sürecinde yer alan normal bireylerden oluşmuştur. Farklı risk gruplarında ve farklı yaş gruplarında duygusal istismar ve bağlanma örüntüleri incelenebilir.

Bu çalışma ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Elde edilen sonuçların deneysel araştırmalar ile desteklenmesi sağlanabilir. Ayrıca çalışma kesitsel olarak düzenlenmiştir. Boylamsal araştırmalar aracılığıyla uzun süreli duygusal istismarın etkilerinin ve bağlanma boyutlarının incelenmesi faydalı olacaktır.

Ek olarak çocukluktan ergenlik dönemine ve ergenlikten yetişkinliğe geçiş sürecinde bağlanma örüntülerinin tutarlığı ve değişimi açısından değerlendirildiği araştırmaların yapılması; ergenlikten yetişkinliğe geçişte ebeveynlere, akranlara ve romantik partnerlere ilişkin bağlanma geçişlerinin araştırılması; güvenli bağlanmadan güvensiz bağlanmaya ve güvensiz bağlanmadan güvenli bağlanmaya geçişle ilişkili ebeveyn faktörlerinin araştırılması; ergenlik dönemi bağlanması ve genç yetişkinlikteki uyum arasındaki ilişkiyi belirleyen ve aracılık eden değişkenlerin araştırılıp tanımlanması, yapılacak olan yeni araştırmalara öneri olarak sunulabilir.

Sonuç olarak söylenebilir ki, toplum sağlığı ile ilgili verilen hizmetler içerisinde önleyici çalışmaların önem kazandığı günümüzde, duygusal istismar ve bağlanmayla ilgili araştırmaların artarak sürdürülmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abrams, K., Rifkin, A. ve Hesse, E. (2006). Examining the role of parental frightened/frightening subtypes in predicting disorganized attachment within a brief observation procedure. **Development and Psychopathology**. 18:345-361. doi: 10.10170S0954579406060184

Ainsworth, M.D.S. (1969). Object Relations, Dependency, and Attachment: A Theoretical Review Of The Infant-Mother Relationship. **Child Development**. 40(4):969-1025. doi:10.1111/j.1467-8624.1969.tb04561.x

Ainsworth, M.D.S. (1979). lnfant-mother attachment. **American Psychologist**. 34(10):932-937. doi:10.1037/0003-066X.34.10.932

Ainsworth, M.D.S. (1985). Patterns of Infant-Mother Attachments: Antecedents and Effects on Development. **Bulletin of the New York Academy of Medicine**. 61(9):771-791.

Ainsworth, M.D.S. (1989). Attachments Beyond Infancy. **American Psychologist**. 44(4): 709-716. doi:10.1037/0003-066X.44.4.709

Ainsworth, M.D.S., Bell, S.M. ve Stayton, D.J. (1971). Individual differences in strange situation behavior of one-year-olds. H.R. Schaffer (Ed.), **The origins of human social relations**. London & New York: Academic Press. (17-58).

Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). **Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation**. Hillsdale, N.J.: Erlbaum.

Alantar, M. (1986). Pyschological maltreatment; on attempt its definition by experts and its assessment among a group of adolescents. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Allen, J. P., Moore, C., Kuperminc, G. Ve Bell, K. (1998). Attachment and adolescent psychosocial functioning. **Child Development**. 69(5): 1406-1419. doi:10.1111/j.1467-8624.1998.tb06220.x

Allen, J. P. (2008). The Attachment System in Adolescence. J. Cassidy & P.R. Shaver (Ed.), **Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications**, 2nd ed. (419–435). New York: Guilford Press.

Allen, B. (2008). An analysis of the impact of diverse forms of childhood psychological maltreatment on emotional adjustment in early adulthood. **Child Maltreatment**. 13, 307-312. doi: 10.1177/1077559508318394

Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L. ve O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal assessment of autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of adolescent ego development and self-esteem. **Child Development**. 65,179–194. doi:10.1111/j.1467-8624.1994.tb00743.x

Allen, J. P. ve Land, D. (1999). Attachment in adolescence. J. Cassidy ve P. R. Shaver (Ed.), **Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications** (319–335). New York: Guilford Press.

Allen, J.P., Porter, M., McFarland, C., McElhaney, K.B. ve Marsh, P. (2007). The Relation of Attachment Security to Adolescents' Paternal and Peer Relationships, Depression, and Externalizing Behavior. **Child Development**. 78(4):1222–1239. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01062.x

APSAC. (1996). Psychosocial Evaluation of Suspected Psychological Maltreatment In Children and Adolescents. **Cultic Studies Journal**. 13(2):153-170.

Arbona, C. ve Power, T. G. (2003). Parental attachment, self-esteem, and antisocial behaviors among African American, European American, and Mexican American adolescents. **Journal of Counseling Psychology**. 50:40–51. doi:10.1037/0022-0167.50.1.40

Armitage, C. J. ve Harris, P. R. (2006). The influence of adult attachment on symptom reporting: Testing a mediational model in a sample of the general population. **Psychology and Health**. 21:351-366. doi:10.1080/14768320500223479

Armsden, G. C. ve Greenberg, M. T. (1987). The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. **Journal of Youth and Adolescence**. 16:427-454. doi:10.1007/BF02202939

Armsden, G. C., McCauley, E., Greenberg, M. T., Burke, P. M. ve Mitchell, J.R. (1990). Parent and peer attachment in early adolescent depression. **Journal of Abnormal Child Psychology**. 18(6): 683-697. doi:10.1007/BF01342754

Arslan, G. ve Kabasakal, Z. (2014). Ergenler İçin Algılanan Duygusal/Psikolojik İstismar Ölçeği Kısa Formu-II: Geçerlilik Ve Güvenirlilik Çalışması. **Eğitimde Kuram ve Uygulama / Journal of Theory and Practice in Education**. 10(2): 491-510.

Arslan, G. ve Balkıs, M. (2016). Ergenlerde Duygusal İstismar, Problem Davranışlar, Öz-Yeterlik ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişki. **Sakarya University Journal of Education**. 6(1):8-22. doi:10.19126/suje.35977

Azar, S.T. (2002). Parenting and child maltreatment. Bornstein, MH. (Ed.), **Handbook of parenting**. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. (361-388).

Ballen, N., Bernier, A., Moss, E., Tarabulsy, G.M. ve St-Laurent D. (2010). Insecure attachment states of mind and atypical caregiving behavior among foster mothers. **Journal of Applied Developmental Psychology**. 2010; 31(2):118-125. doi:10.1016/j.appdev.2009.10.001

Barnett, D., Ganiban, J. ve Cicchetti, D. (1999). Maltreatment, negative expressivity, and the development of Type D attachments from 12 to 24 months of age. **Monographs of the Society for Research in Child Development**. 64:97-118. doi: 10.1111/1540-5834.00035

Bartholomew, K. ve Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. **Journal of Personality and Social Psychology**. 61:226-244. doi:10.1037/0022-3514.61.2.226

Bartholomew, K. ve Shaver, P.R. (1998). Measures of attachment: Do they converge? J.A. Simpson ve W.S. Rholes (Ed.), **Attachment theory and close relationships** (25-45). New York: Guilford Press.

Bekçi, B. (2006). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ve öfke tetikleyicileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. 42(2):155-162. doi:10.1037/h0036215

Benson, M. J., Harris, P. B. ve Rogers, C. S. (1992). Identity consequences of attachment to mothers and fathers among late adolescents. **Journal of Research on Adolescence**. 2:187–204. doi:10.1207/s15327795jra0203_1

Bifulco, A., Moran, P. M., Baines, R., Bunn, A. ve Stanford, K. (2002). Exploring psychological abuse in childhood: II. Association with other abuse and adult clinical depression. **Bulletin of the Menninger Clinic**. 66(3):241-258. doi:10.1521/bumc.66.3.241.23366

Birnbaum, G., Orr, I., Mikulincer, M. ve Florian, V. (1997). When marriage breaks up: Does attachment style contribute to coping and mental health? **Journal of Social and Personal Relationships**. 14:643-654. doi:10.1177/0265407597145004

Bowlby, J. (1969). **Attachment and Loss, Vol. 1: Attachment**. London: Pimlico; Revised edition edition (1997).

Bowlby, J. (1973). **Attachment and Loss, Vol. 2: Separation: Anger and Anxiety**. London: Pimlico; Revised edition edition (1998).

Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds. I. Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. **The British Journal of Psychiatry.** 130(3): 201-210. doi:10.1192/bjp.130.3.201

Bowlby, J. (1980). **Attachment and Loss, Vol. 3: Loss: Sadness and Depression**. London: Pimlico; Revised edition edition (1998).

Bowlby, J. (1988). **A secure base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development**. London: Routledge.

Brassard, M. R., Hart, S. N. ve Hardy, D. B. (1993). The Psychological Maltreatment Rating Scales. **Child Abuse & Neglect**. 17(6):715-729. doi:10.1016/S0145-2134(08)80003-8

Brennan, K. A. ve Morris, K. A. (1997). Attachment styles, self-esteem, and patterns of seeking feedback from romantic partners. **Personality and Social Psychology Bulletin**. 23:23–31. doi:10.1177/0146167297231003

Brennan, K. A. ve Bosson, J. K. (1998). Attachment-style differences in attitudes toward and reactions to feedback from romantic partners: An exploration of the relational bases of self-esteem. **Personality and Social Psychology Bulletin**. 24(7): 699–714. doi: 10.1177/0146167298247003

Brennan, K. A., Clark, C. L. ve Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult romantic attachment: An integrative overview. J.A. Simpson ve W.S. Rholes (Ed.), **Attachment theory and close relationships** (46-76). New York: Guilford Press.

Briere J, Runtz M. (1990). Differential adult symptomotology associated with three types of child abuse histories. **Child Abuse and Neglect**. 14:357-364. doi:10.1016/0145-2134(90)90007-G

Bringle, R. G. ve Bagby, G. J. (1992). Self-esteem and perceived quality of romantic and family relationships in young-adults. **Journal of Research in Personality**. 26(4): 340-356. doi:10.1016/0092-6566(92)90064-B

Brody, L. R. ve Hall, J. A. (1993). Gender and emotion. M.Lewis ve J.M. Haviland (Ed.), **Handbook of emotions**, (447–460). New York: Guilford.

Buss, D. M. (1989). Conflict between the sexes: Strategic interference and the evocation of anger and upset. **Journal of Personality and Social Psychology**. 56:735-747. doi:10.1037/0022-3514.56.5.735

Bylsma, W. H., Cozzarelli, C. ve Sumer, N. (1997). Relation between adult attachment styles and global self-esteem. **Basic and Applied Social Psychology**. 19:1-16. doi:10.1207/s15324834basp1901_1

Carlivati, J. (2001). Adolescent attachment, peer relationships, and school success: Predictor, mediator, and moderator relations. Unpublished undergraduate thesis, University of Virginia, Charlottesville.

Carnelley, K. B., Pietromonaco, P. R. ve Jaffe, K. (1994). Depression, working models of others, and relationship functioning. **Journal of Personality and Social Psychology**. 66(1):127–140. doi:10.1037/0022-3514.66.1.127

Caspers, K.M., Cadoret, R.J., Langbehn, D., Yucuis, R. ve Troutman, B. (2005). Contributions of attachment style and perceived social support to lifetime use of illicit substances. **Addictive Behaviors.** 30:1007-1011. doi:10.1016/j.addbeh.2004.09.001

Cassidy, J. (1988). Child – mother attachment and the self in six-year-olds. **Child Development**. 59(1):121-134. doi:10.2307/1130394

Cassidy, J. ve Kobak, R. (1987). Avoidance and its relafion to other defensive processes. J. Belsky ve T. Nezworski (Ed.), **Clinical implications of attachment**. Hillsdale, NJ:Eribaum.

Cicchetti, D. ve Barnett, D. (1991). Attachment organization in maltreated preschoolers. **Development and Psychopathology**. 3(4):397–411. doi:10.1017/S0954579400007598

Cicchetti, D., Toth, S.L. ve Lynch, M. (1995). Bowlby's dream comes full circle: The application of attachment theory to risk and psychopathology. Ollendick, T.; Prinz, R., (Ed.), **Advances in Clinical Child Psychology**. New York: Plenum Press, (1-75).

Cicchetti, D., Rogosch, F. ve Toth, S.L. (2006). Fostering secure attachment in infants in maltreating families through preventive interventions. **Development and Psychopathology**. 2006; 18:623–649. doi:10.1017/S0954579406060329

Collins, N. L. ve Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. **Journal of Personality and Social Psychology**. 58:644-663. doi:10.1037/0022-3514.58.4.644

Cooper, M. L., Shaver, P. R. ve Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. **Journal of Personality and Social Psychology**. 74:1380-1397. doi:10.1037/0022-3514.74.5.1380

Cort, N.A., Toth, S.L., Cerulli, C. ve Rogosch, F. (2011). Maternal intergenerational transmission of childhood multitype maltreatment. **Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma**. 20:20-39. doi: 10.1080/10926771.2011.537740

Çeşmeci, M. (1995). Further Reliability and Validity Study of The Perception of Psychological Maltreatment İnventory For Adolescents. Unpublished Master's Thesis, Boğaziçi University.

Davila, J., Hammen, C., Burge, D., Daley, S. E. ve Paley, B. (1996). Cognitive/interpersonal correlates of adult interpersonal problem-solving strategies. **Cognitive Therapy and Research**. 20(5):465-480. doi:10.1007/BF02227908

Del Giudice, M. (2011). Sex Differences in Romantic Attachment: A Meta-Analysis. **Personality and Social Psychology Bulletin**. 37(2):193-214. doi:10.1177/0146167210392789

Demo, D.H., Small, S.A. ve Savin-Williams, R.C. (1987). Family Relations and the Self-Esteem of Adolescents and Their Parents. **Journal of Marriage and Family**. 49(4):705-715. doi:10.2307/351965

Doyle, A.B. ve Moretti, M.M. (2000). Attachment to parents and adjustment in adolescence: Literature review and policy implications. CAT number 032ss. H5219-9-CYH7/001/SS. Ottawa: Health Canada, Child and Family Division.

Doyle, A.B., Moretti, M.M., Brendgen, M. ve Bukowski, W. (2002). Parent child relationships and adjustment in adolescence: Findings from the HSBC and NLSCY Cycle 2 Studies. CAT number 032ss. H5219-00CYHS. Ottawa: Health Canada, Child and Family Division.

Egeland, B. ve Sroufe, L. A. (1981). Attachment and early maltreatment. **Child Development**. 52:44–52. doi: 10.2307/1129213

Egeland, B., Jacobvitz, D. ve Sroufe A. (1988). Breaking the cycle of child abuse. **Child Development**. 59:1080-1088. doi:10.2307/1130274

Egeland, B. (1997). Mediators of the effects of child maltreatment on developmental adaptation in adolescence. D. Cicchetti ve S. Toth (Ed.), **Rochester symposium on developmental psychopathology: Vol. VIII. The effects of trauma on the developmental process** (403–434). Rochester, NY: University of Rochester Press.

Egeland, B. (2009). Taking stock: Childhood emotional maltreatment and developmental psychopathology. **Child Abuse and Neglect**. 33:22–26. doi:10.1016/j.chiabu.2008.12.004

Egeland, B., Sroufe, L. A. ve Erickson, M. (1983). The developmental consequences of different patterns of maltreatment. **International Journal of Child Abuse and Neglect**. 7:459-469. doi:10.1016/0145-2134(83)90053-4

Emmanuelle, V. (2009). Inter-relationships among attachment to mother and father, self-esteem, and career indecision. **Journal of Vocational Behavior**. 75:91-99. doi:10.1016/j.jvb.2009.04.007

Erdem, Ş. ve Kabasakal, Z. (2015). Psikolojik İyi Olma ve Yetişkin Bağlanma Boyutları. **Journal of Research in Education and Teaching**. 4(1):82-90.

Erkman, F. ve Görkem, E. (2012). A Perceived Emotional Abuse Inventory: development of the short form (POPMIFA –Short form), Paper presented Child Abuse and Neglect Prevention Conference in İstanbul.

Eryiğit, S. (2004) Turkish Adolescents' Level of Psychological Adjustment; In Relation To Adolescents' Perception of Parental Psychological Maltreatment & Physical Punishment. Unpublished Thesis, Bogaziyi University.

Feeney, J. A. (1994). Attachment style, communication patterns, and satisfaction across the life cycle of marriage. **Personal Relationships**. 1:333-348. doi:10.1111/j.1475-6811.1994.tb00069.x

Feeney, J. A. ve Noller, P. (1990). Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. **Journal of Personality and Social Psychology**. 58:281-291. doi:10.1037/0022-3514.58.2.281

Feeney, J. A. ve Ryan, S. M. (1994). Attachment style and affect regulation: Relationships with health behavior and family experiences of illness in a student sample. **Health Psychology**. 13:334-345. doi:10.1037/0278-6133.13.4.334

Feingold, A. (1994). Gender differences in personality: A meta–analysis. **Psychological Bulletin**. 116(3):429-456. doi:10.1037/0033-2909.116.3.429

Fraley, R. C.,Waller, N. G. ve Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. **Journal of Personality and Social Psychology**. 78(2):350-365. doi:10.1037/0022-3514.78.2.350

Fraley, R.C., Heffernan, M.E., Vicary, A.M. ve Brumbaugh, C.C. (2011). The experiences in close relationships-Relationship Structures Questionnaire: A method for assessing attachment orientations across relationships. Psychological Assessment. 23(3): 615-625. doi:10.1037/a0022898

Foster, J. D., Kernis, M. H. ve Goldman, B. M. (2007). Linking adult attachment to self-esteem stability. **Self and Identity**. 6:64-73. doi:10.1080/15298860600832139

Freeman, H. ve Bradford B.B. (2001). Primary Attachment to Parents and Peers During Adolescence: Differences by Attachment Style. **Journal of Youth and Adolescence**. 30(6):653-674. doi: 10.1023/A:1012200511045

Freitag, M.K., Belsky, J., Grossmann, K., Grossmann, K.E., Scheuerer-Englisch, H. (1996). Continuity in parent-child relationships from infancy to middle childhood and relations with friendship competence. **Child Development**. 67(4):1437-1454. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01806.x

Gibb, B. E., Butler, A. C. ve Beck, J. S. (2003). Childhood abuse, depression, and anxiety in adult psychiatric outpatients. **Depression and Anxiety**. 17(4):226-228. doi: 10.1002/da.10111

Giovannoni, J. (1989). Definitional issues in child maltreatment. D. Cicchetti ve V. Carlson (Ed.), **Child maltreatment: Theory and research on the causes and**

consequences of child abuse and neglect, (3-37). New York: Cambridge University Press.

Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework. **Child Abuse and Neglect**. 26:697-714. doi:10.1016/S0145-2134(02)00342-3

Goldman, J., Salus, M.K., Wolcott, D. ve Kennedy, K.Y. (2003). **A coordinated response to child abuse and neglect: The foundation for practice**. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services.

Goldsmith, R.E. ve Freyd, J.J. (2005) Awareness for Emotional Abuse. **Journal of Emotional Abuse**. 5(1):95-123. doi: 10.1300/J135v05n01_04

Gomez, R. ve McLaren, S. (2007). The inter-relations of mother and father attachment, self-esteem and aggression during late adolescence. **Aggressive Behavior**. 33:160-169. doi:10.1002/ab.20181

Greenberg, M. T., Seigal, J. M. ve Leitch, C. J. (1983). The nature and importance of attachment relationships to parents and peers during adolescence. **Journal of Youth and Adolescence**. 12: 373-386. doi:10.1007/BF02088721

Gross, A. B. ve Keller, H. R. (1992). Long-term consequences of childhood physical and psychological maltreatment. **Aggressive Behavior**. 18:171-85. doi:10.1002/1098-2337(1992)18:3<171::AID-AB2480180302>3.0.CO;2-I

Günaydın, G., Selçuk, E., Sümer, N., Uysal, A. (2005). Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu'nun Psikometrik Açıdan Değerlendirilmesi. **Türk Psikoloji Yazıları**. 8(16):13-23.

Hammen, C.L., Burge, D., Daley, S.E., Davila, J., Paley, B. ve Rudolph, K.D. (1995). Interpersonal attachment cognitions and prediction of symptomatic responses to interpersonal stress. **Journal of Abnormal Psychology**. 104(3): 436-443. doi:10.1037/0021-843X.104.3.436

Harkness, K. L. ve Wildes, J. E. (2002). Childhood adversity and anxiety versus dysthymia co-morbidity in major depression. **Psychological Medicine**. 32(7): 1239-1249. doi:10.1017/S003329170200617

Hart, S. N. ve Brassard, M. R. (1987). A major threat to children's mental health: Psychological maltreatment. **American Psychologist**. 42(2):160-165. doi:10.1037/0003-066X.42.2.160

Hart, S.N., Binggeli, N.J. ve Brassard, M.R. (1998). Evidence for the effects of psychological maltreatment. **Journal of Emotional Abuse**. 1(1):27-58. doi:10.1300/J135v01n01_03

Hazan, C. (1988). Love and work: An attachment-theoretical perspective. (Unpublished doctoral dissertation). University of Denver.

Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. **Journal of Personality and Social Psychology**. 52:511-524. doi:10.1037/0022-3514.52.3.511

Hazan, C. ve Shaver, P.R. (1990). Love and work: An attachment-theoretical perspective. **Journal of Personality and Social Psychology**. 59(2):270-280. doi:10.1037/0022-3514.59.2.270

Hexel, M. (2003). Alexithymia and attachment style in relation to locus of control. **Personality and Individual Differences**. 35:1261-1270. doi:10.1016/S0191-8869(02)00333-1

Heyman, R. E. ve Slep, A. M. (2002). Do child abuse and interparental violence lead to adulthood family violence? **Journal of Marriage and Family**. 64:864-870. doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00864.x

Hodges, E.V.E., Finnegan, R.A. ve Perry, D.G. (1999). Skewed autonomy-relatedness in preadolescents' conceptions of their relationships with mother, father, and best friend. **Developmental Psychology**. 35:737-748. doi:10.1037/0012-1649.35.3.737

Huis in't Veld, E.M.J., Vingerhoets, J.J.M. ve Denollet, J. (2011). Attachment style and self-esteem: The mediating role of Type D personality. **Personality and Individual Differences**. 50:1099-1103. doi:10.1016/j.paid.2011.01.034

Johnson, J. J., Smailes, E. M., Cohen, P., Brown, J. ve Bernstein, D. P. (2000). Associations between four types of childhood neglect and personality disorder symptoms during adolescence and early adulthood: Findings of a community-based longitudinal study. **Journal of Personality Disorders**. 14(2):171-181. doi:10.1521/pedi.2000.14.2.171

Kafetsios, K. ve Sideridis, G. (2006). Attachment, social support and well-being in young and older adults. **Journal of Health Psychology**. 11:863-876. doi:10.1177/1359105306069084

Karasar, N. (2005). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Kaufman, J. ve Zigler, E. (1987). Do abused children become abusive parents? **American Journal of Orthopsychiatry**. 57:186–192. doi:10.1111/j.1939-0025.1987.tb03528.x

Keating, D. P. (1990). Adolescent thinking. S.S. Feldman & G. Elliott (Ed.), **At the threshold: The developing adolescent** (54–90). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kenny, M. E. ve Donaldson, G. A. (1991). Contributions of parental attachment and family structure to the social and psychological functioning of first-year college students. **Journal of Counseling Psychology**. 38(4):479-486. doi:10.1037/0022-0167.38.4.479

Kenny, M. E., Moilanen, D. L., Lomax, R. ve Brabeck, M. M. (1993). Contributions of parental attachments to view of self and depressive symptoms among early adolescents. **Journal of Early Adolescence**. 13:408-430. doi:10.1177/0272431693013004004

Kenny, M. E. ve Gallagher, L. A. (2002). Instrumental and social/relational correlates of perceived maternal and paternal attachment in adolescence. **Journal of Adolescence**. 25(2):203-219. doi:10.1006/jado.2002.0461

Kent, A. ve Waller, G. (1998). The impact of childhood emotional abuse: An extension of the Child Abuse and Trauma Scale. **Child Abuse and Neglect**. 22(5):393-399. doi:10.1016/S0145-2134(98)00007-6

Kent, A., Waller, G. ve Dagnan, D. (1999). Agreater role of emotional than physical or sexual abuse in predicting disordered eating attitudes: The role of mediating variables. **International Journal of Eating Disorders**. 25(2):159-167. doi:10.1002/(SICI)1098-108X(199903)25:2<159::AID-EAT5>3.0.CO;2-F

Kerns, K. A. ve Stevens, A. C. (1996). Parent-child attachment in late adolescence: Links to social relations and personality. **Journal of Youth and Adolescence**. 25:323-342. doi:10.1007/BF01537388

Kerns, K. A., Tomich, P. L., Aspelmeier, J. E. ve Contreras, J. M. (2000). Attachment-based assessments of parent–child relationships in middle childhood. **Developmental Psychology**. 36:614–626. doi:10.1037/0012-1649.36.5.614

Kerns, K. A., Tomich, P. L. ve Kim, P. (2006). Normative trends in children's perceptions of availability and utilization of attachment figures in middle

childhood. **Social Development**. 15:1-22. doi:10.1111/j.1467-9507.2006.00327.x

Kerns, K.A. (2008). Attachment in Middle Childhood. J. Cassidy & P. R. Shaver (Ed.), **Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications**, 2nd ed. (366-382). New York: Guilford Press.

Kılınç, H. (1999). The partial norm study of the perception of psychological maltreatment inventory for adolescent. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kirkpatrick, L. A. ve Davis, K. E. (1994). Attachment style, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis. **Journal of Personality and Social Psychology**. 66(3):502–512. doi:10.1037/0022-3514.66.3.502

Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J. ve Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: A meta-analysis. **Psychological Bulletin**. 125:470-500. doi:10.1037/0033-2909.125.4.470

Kobak, R. ve Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. **Child Development**. 59:135-146. doi:10.2307/1130395

Kotler,T., Buzwell,S.,Romeo,Y. ve Bowland, J. (1994). Avoidant attachment as a risk factor for health. **British Journal of Medical Psychology**. 67:237-245. doi:10.1111/j.2044-8341.1994.tb01793.x

La Guardia, J. G., Ryan, R. M., Couchman, C. E. ve Deci, E. L. (2000). Within-person variation in security of attachment: A self-determination theory perspective on attachment, need fulfillment, and well-being. **Journal of Personality and Social Psychology**. 79:367-384. doi:10.1037/0022-3514.79.3.367

Laible, D. J., Carlo, G. ve Roesch, S. C. (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviours. **Journal of Adolescence.** 27:703-716. doi:10.1016/j.adolescence.2004.05.005

Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G. ve Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. **Developmental Psychology**. 32:744–754. doi:10.1037/0012-1649.32.4.744

Lavy, S. ve Littman-Ovadia, H. (2011). All you need is love? Strengths mediate the negative associations between attachment orientations and life satisfaction. **Personality and Individual Differences**. 50:1050-1055. doi:10.1016/j.paid.2011.01.023

Leifer, M., Kilbane, T., Jacobsen, T. ve Grossman, G. (2004). A three-generational study of transmission of risk for sexual abuse. **Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology**. 33:662-679. doi:10.1207/s15374424jccp3304_2

Lessard, J. C. ve Moretti, M. M. (1998). Suicidal ideation in an adolescent clinical sample: Attachment patterns and clinical implications. **Journal of Adolescence**. 21:383-395. doi:10.1006/jado.1998.0169

Lieberman, M., Doyle, A. ve Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations**. Child Development**. 70:202-213. doi:10.1111/1467-8624.00015

Lowell, A.F. (2011). The Role of Attachment in The Relationshıp Between Child Maltreatment And Later Emotional And Behavioral Functioning. Unpublished master's thesis, University of Central Florida.

Lundgren, D.C. ve Rudawsky, D.J. (1998). Female and Male College Students' Responses to Negative Feedback from Parents and Peers. **Sex Roles**. 39(5/6):409-429. doi:10.1023/A:1018823126219

Lyons-Ruth, K., Connell, D.B., Zoll, D. ve Stahl, J. (1987). Infants at social risk: Relations among infant maltreatment, maternal behavior, and infant attachment behavior. **Developmental Psychology**. 23:223-232. doi:10.1037/0012-1649.23.2.223

Lyons-Ruth, K. ve Block D. (1996). The disturbed caregiving system: Relations among childhood trauma, maternal caregiving, and infant affect and attachment. **Infant Mental Health Journal**. 17:257-275. doi:10.1002/(SICI)1097-0355(199623)17:3<257::AID-IMHJ5>3.0.CO;2-L

Ma, C. Q. ve Huebner, E. S. (2008). Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: Some relationships matter more to girls than to boys. **Psychology in the Schools**. 45(2):177-190. doi:10.1002/pits.20288

Madigan, S., Moran, G., Pederson, D.R. (2006). Unresolved states of mind, disorganized attachment relationships, and disrupted interactions of adolescent

mothers and their infants. **Developmental Psychology**. 2006; 42:293–304. doi:10.1080/14616730600774458

Main, M. ve Weston, D.R. (1981). The quality of the toddler's relationship to mother and to father: Related to conflict behavior and the readiness to establish new relationships. **Child Development**. 52:932-940. doi:10.1111/10.2307/1129097

Main, M., Kaplan, N. ve Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. I. Bretherton ve E. Waters (Ed.), **Growing points of attachment theory and research**. Monographs of the society for research in child development, 50(1–2, Serial No. 209), 66-104. doi:10.2307/3333827

Main, M. ve Solomon, J. (1986) Discovery of a new, insecure-disorganized/disoriented attachment pattern. T. B. Brazelton ve M. Yogman (Ed.), **Affective development in infancy** , (95-124). Norwood, New Jersey: Ablex.

Main, M. ve Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth strange situation. M.T. Greenberg, D. Cichetti & E.M. Cummings (Ed.), **Attachment in the Preschool Years: Theory, Research and Intervention**. Chicago: University of Chicago Press, (121-160).

Main, M., Hesse, E., & Kaplan, N. (2005). Predictability of attachment behavior and representational processes at 1, 6, and 19 years of age: The Berkeley longitudinal study. Grossmann, K. E., Grossmann, K. ve Waters, E. (Ed.s), **Attachment from Infancy to Adulthood: Lessons from the Longitudinal Studies**. New York: Guilford Press.

Major, B., Barr, L., Zubek, J. ve Babey, S. H. (1999). Gender and self-esteem: A meta-analysis. W. B. Swann Jr., J. H. Langlois ve L. A. Gilbert (Ed.), **Sexism and stereotypes in modern society: The gender science of Janet Taylor Spence** (223–253). Washington, DC:American Psychological Association. doi:10.1037/10277-009

Marusic,, I., Kamenov, Z. ve Jelic, M. (2011). Personality and attachment to friends. **Drustvena Istrazivanja /Journal for General Social Issues**. 20:1119-1137. doi:10.5559/di.20.4.10

Marvin, R. S. ve Britner, P. A. (1999). Normative development: The ontogeny of attachment. J. Cassidy ve P. R. Shaver (Ed.), **Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications** (44–67). New York: Guilford Press.

McCormick, C. B., & Kennedy, J. H. (1994). Parent-child attachment working models and self-esteem in adolescence. **Journal of Youth and Adolescence**. 23:1-18. doi:10.1007/BF01537139

Mickelson, K. D., Kessler, R. C. ve Shaver, P.R. (1997). Adult attachment in a nationally representative sample. **Journal of Personality and Social Psychology**. 73(5):1092-1106. doi:10.1037/0022-3514.73.5.1092

Mikulincer, M. (1995). Attachment style and the mental representation of the self. **Journal of Personality and Social Psychology**. 69:1203-1215. doi:10.1037/0022-3514.69.6.1203

Mikulincer, M. (1998). Adult attachment style and affect regulation: Strategic variations in self-appraisals. **Journal of Personality and Social Psychology**. 75:420-435. doi:10.1037/0022-3514.75.2.420

Mikulincer, M. ve Shaver, P.R. (2007). **Attachment in Adulthood : Structure, Dynamics, and Change**. New York, NY, USA: Guilford Press. Retrieved from http://www.ebrary.com

Milli Eğitim Müdürlüğü (MEM) (2015). https://mebbis.meb.gov.tr/KurumListesi.aspx

Montebaroccia, O., Codispotib, M., Baldaroa,B. ve Rossia, N. (2002). Adult attachment style and alexithymia. **Personality and Individual Differences**. 36:499-507. doi:10.1016/S0191-8869(03)00110-7

Moreira, J.M., Silva, D.F., Moleiro, C., Aguiar, P., Andrez, M., Bernardes, S. ve Afonso, H. (2003). Perceived social support as an offshoot of attachment style. **Personality and Individual Differences**. 34:485-501. doi:10.1016/S0191-8869(02)00085-5

Mullen, P.E., Martin, J.L., Anderson, J.C., Romans, S.E. ve Herbison, G.P. (1996). The Long-Term Impact Of The Physical, Emotional, and Sexual Abuse of Children: A Community Study. **Child Abuse and Neglect**. 20(1):7-21. doi:10.1016/0145-2134(95)00112-3

Muris, P., Meesters, C., Melick, M. ve Zwambag, L. (2001). Self-reported attachment style, attachment quality, and symptoms of anxiety and depression in young adolescents. **Personality and Individual Differences**. 30:809-818. doi:10.1016/S0191-8869(00)00074-X

Nada-Raja, S., McGee, R. ve Stanton, W. R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. **Journal of Youth and Adolescence**. 21:471-485. doi:10.1007/BF01537898

Nelson, S.M. ve Rubin, S. (1997). Sex Differences, Parental Attachment, and Juvenile Delinquency. **Journal of Police And Criminal Psychology**. 12(2):28-34. doi:10.1007/BF02806699

Noom, M. J., Dekovic, M. ve Meeus, W. H. J. (1999). Autonomy, attachment, and psychosocial adjustment during adolescence: A double-edged sword? **Journal of Adolescence**. 22:771-783. doi:10.1006/jado.1999.0269

O'Hagan, K.P. (1995). Emotional and psychological abuse-problems of definition. **Child Abuse and Neglect**. 19(4): 449-461. doi:10.1016/0145-2134(95)00006-T

O'Hagan, K. (2006). **Identifying Emotional and Psychological Abuse: A Guide for Childcare Professionals**. Berkshire, GBR: McGraw-Hill Education. Retrieved from http://www.ebrary.com

Ooi, Y. P., Ang, R. P., Fung, D. S. S., Wong, G. ve Cai, Y. M. (2006). The impact of parent-child attachment on aggression, social stress and self-esteem. **School Psychology International**. 27:552-566. doi:10.1177/0143034306073402

Papini, D. R. ve Roggman, L. A. (1992). Adolescent perceived attachment to parents in relation to competence, depression, and anxiety: A longitudinal study. **Journal of Early Adolescence**. 12:420-440. doi:10.1177/0272431692012004005

Paterson, J., Pryor, J. ve Field, J. (1994). Adolescent attachment to parents and friends in relation to aspects of self-esteem. **Journal of Youth and Adolescence**. 24(3):365-376. doi:10.1007/BF01537602

Paterson, J., Pryor, J. ve Field, J. (1995). Adolescent attachment to parents and friends in relation to aspects of self-esteem. **Journal of Youth and Adolescence**. 24:365-376. doi:10.1007/BF01537602

Pears, K. C. ve Capaldi, D. M. (2001). Intergenerational transmission of abuse: A two generational prospective study of an at-risk sample. **Child Abuse and Neglect**. 25:1439-1461. doi:10.1016/S0145-2134(01)00286-1

Potard, C., Courtois, R., Reveillere, C., Brechon, G. ve Courtois, A. (2014): The relationship between parental attachment and sexuality in early adolescence. **International Journal of Adolescence and Youth**. doi:10.1080/02673843.2013.873065

Priel, B. ve Shamai, D. (1995). Attachment style and perceived social support: Effects on affect regulation. **Personality and Individual Differences**. 19(2):235-241. doi:10.1016/0191-8869(95)91936-T

Quatman, T. ve Watson, C.M. (2001) Gender Differences in Adolescent Self-Esteem: An Exploration of Domains. **The Journal of Genetic Psychology**. 162(1):93-117. doi:10.1080/00221320109597883

Raja, S. N., McGee, R. ve Stanton, W. R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. **Journal of Youth and Adolescence**. 21:471– 485. doi:10.1007/BF01537898

Rekart, N.K., Mineka, S., Zinbarg, R.E. ve Griffith, J.W. (2007). Perceived Family Environment and Symptoms of Emotional Disorders: The Role of Perceived Control, Attributional Style, and Attachment. **Cogn Ther Res**. 31:419-436. doi:10.1007/s10608-007-9131-4

Rogosch, F.A., Cicchetti, D., Shields, A. ve Toth, S.L. (1995). Parenting dysfunction in child maltreatment. Bornstein, MH., (Ed.), **Handbook of parenting**. Vol. 4. (127-159) Hillsdale, NJ: Erlbaum; 1995.

Ross, J. (2000). Parental Attachment, Interparental Conflict, and Late Adolescents' Emotional Adjustment: The Associations With Social Functioning. Unpublished Doctoral Dissertation. Fordham University, New York.

Rosenstein, D. S. ve Horowitz, H. A. (1996). Adolescent attachment and psychopathology. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. 64:244-253. doi:10.1037//0022-006X.64.2.244

Savla, J.T., Roberto, K.A., Jaramillo-Sierra, A.L., Gambrel, L.E., Karimi, H. ve Butner, L.M. (2013). Childhood abuse affects emotional closeness with family in mid- and later life. **Child Abuse and Neglect**. 37(6):388-399. doi:10.1016/j.chiabu.2012.12.009

Schmitt, D. P. (2008). Evolutionary perspectives on romantic attachment and culture: How ecological stressors influence dismissing orientations across genders and geographies. **Cross-Cultural Research**. 42:220-247. doi:10.1177/1069397108317485

Schmitt, D. P. ve International Sexuality Description Project. (2003). Are men universally more dismissing than women? Gender differences in romantic attachment across 62 cultural regions. **Personal Relationships**. 10:307-331. doi:10.1111/1475-6811.00052

Schneider, B.H., Atkinson, L. ve Tardif, C. (2001). Child-parent attachment and children's peer relations: A quantitative review. **Developmental Psychology**. 37(1):86-100. doi:10.1037/0012-1649.37.1.86

Schuengel, C., Bakermans-Kranenburg, M. J. ve van IJzendoorn, M. H. (1999). Frightening Maternal Behavior Linking Unresolved Loss and Disorganized Infant Attachment. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. 67(1):54-63. doi:10.1037/0022-006X.67.1.54

Selçuk, E., Gunaydin, G., Sumer, N. ve Uysal A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. Türk Psikoloji Yazıları. 8(16):1-11.

Shaffer, A., Yates, T.M. ve Egeland, B. (2009). The relation of emotional maltreatment to early adolescent competence: Developmental processes in a prospective study. **Child Abuse and Neglect**. 33:36-44. doi:10.1016/j.chiabu.2008.12.005

Shaver, P.R. ve Mikulincer, M. (2002) Attachment-related psychodynamics. **Attachment and Human Development**. 4(2):133-161. doi:10.1080/14616730210154171

Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. **Journal of Personality and Social Psychology**, 59(5):971–980. doi:10.1037/0022-3514.59.5.971

Siyez, D. M. (2003). Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Spence, J. T. ve Helmreich, R. L. (1978). **Masculinity and femininity: Their psychological dimensions, correlates, and antecedents**. Austin: University of Texas Press.

Srivastava, S. ve Beer, J. S. (2005). How self-evaluations relate to being liked by others: Integrating sociometer and attachment perspectives. **Journal of Personality and Social Psychology**. 89:966-977. doi:10.1037/0022-3514.89.6.966

Steele, H., Steele, M. ve Fonagy, P. (1996). Associations among attachments classifications of mothers, fathers and their infants. **Child Development**. 67:541-555. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01750.x

Steinberg, L. (1990). Autonomy, conflict, and harmony on the family relationship. S.S. Feldman ve G.R. Elliot (Ed.), **At the threshold: The developing adolescent** (255-276). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Steinberg, J. A., Gibb, B. E., Alloy, L. B. ve Abramson, L. Y. (2003). Child emotional maltreatment, cognitive vulnerability to depression, and self-referent information processing in adulthood: Reciprocal relations. **Journal of Cognitive Psychology**. 17(4):347-358. doi:10.1891/jcop.17.4.347.52541

Suess, G.J., Grossmann, K.E. ve Sroufe, L.A. (1992). Effects of infant attachment to mother and father on quality of adaptation in preschool: From dyadic to individual organization of self. **International Journal of Behavioral Development**. 15(1):43-66. doi: 10.1177/016502549201500103

Şahin, H. ve Tezel, Z. (2014). Determination of the University Students' Perception of Emotional Abuse. **International Journal of Humanities and Social Science**. 4(11):61-68.

Şimşek, S. ve Cenkseven Önder, F. (2011). An Investigation the Behavioral Problems of Adolescents, Who Perceived Emotional Abuse from Parents and Teachers. **Elementary Education Online**. 10(3):1124-1137.

Tamres, L.K., Janicki, D. ve Helgeson, V.S. (2002). Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review and an examination of relative coping. **Personality and Social Psychology Review**. 6:2-30. doi:10.1207/S15327957PSPR0601_1

Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. **Hacettepe Tıp Dergisi**. 35:82-86.

Taşdelen, N. (1995). Examination of the effects of perceived psychological maltreatment of mothers on adolescent's self concept, emotional and behavioral problemsand academic achievement. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Taylor, S. E., Klein, L. C., Lewis, B. P., Gruenewald, T. L., Gurung, R. A. R. ve Updegraff, J. A. (2000). Biobehavioral responses to stress in females: Tend–and–befriend, not fight–or–flight. **Psychological Review**. 107:411-429. doi:10.1037//0033-295X.107.3.411

The WHOQOL Group. (1995). The World Health Organization Qualıty Of Life Assessment (WHOQOL): Position Paper From The World Health Organization. **Social Science and Medicine**. 41(10):1403-1409. doi:10.1016/0277-9536(95)00112-K

Tosuntaş Karakuş, F. (2006). Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar ile Sosyal Beceri Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Troisi, A., D'Argenio, A., Peracchio, F. ve Petti, P. (2001). Insecure attachment and alexithymia in young men with mood symptoms. **Journal of Nervous and Mental Disease**. 189(5):311–316. doi:10.1097/00005053-200105000-00007

Twenge, J. M. ve Campbell, W. K. (2001). Age and birth cohort differences in self-esteem: A cross-temporal meta-analysis. **Personality and Social Psychology Review**. 5:321-344. doi: 10.1207/S15327957PSPR0504_3

van Ijzendoorn, M.H. ve Bakermans-Kranenburg, M.J. (1996). Attachment Representations in Mothers, Fathers, Adolescents, and Clinical Groups: A Meta-Analytic Search for Normative Data. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. 64(1):8-21. doi:10.1037//0022-006X.64.1.8

van Ijzendoorn, M.H., Schuengel, C. ve Bakermans-Kranenburg, M. (1999). Disorganized attachment in early childhood: Meta-analysis of precursors, concomitants, and sequelae. **Development and Psychopathology**. 11(2):225-250. doi:10.1017/S0954579499002035

Vardar, B. (1994). The validity and reliability of the perception of psychological maltreatment inventory for adolescents. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Verissimo, M., Santos, A.J., Vaughn, B.E., Torres, N., Monteiro, L. ve Santos, O. (2011). Quality of attachment to father and mother and number of reciprocal friends. **Early Child Development and Care**. 181(1):27–38. doi:10.1080/03004430903211208

Vignoli, E., Croity-Belz, S., Chapeland, V., De Philippis, A. ve Garcia, M. (2005). Career exploration in adolescents: The role of anxiety, attachment, and parenting style. **Journal of Vocational Behavior**. 67:153-168. doi:10.1016/j.jvb.2004.08.006

Voss, K. (1999) Understanding adolescent antisocial behaviour from attachment theory and coercion theory perspectives. Unpublished doctoral dissertation, Concordia University.

Wearden, A., Peters, I., Berry, K., Barrowdough, C. ve Liversidge, T. (2008). Adult attachment, parenting experiences, and core beliefs about self and others. **Personality and Individual Differences**. 44:1246-1257. doi:10.1016/j.paid.2007.11.019

Wearden, A.J., Lamberton, N., Crook, N. ve Walsh, V. (2004). Adult attachment, alexithymia, and symptom reporting An extension to the four category model of attachment. **Journal of Psychosomatic Research**. 58:279-288. doi:10.1016/j.jpsychores.2004.09.010

Wearden, A., Cook, L. ve Vaughan-Jones, J. (2003). Adult attachment, alexithymia, symptom reporting, and health-related coping. **Journal of Psychosomatic Research**. 55:341-347. doi:10.1016/S0022-3999(02)00635-9

Wei, M., Liao, K., Ku, Y., & Shaffer, P. A. (2011). Attachment, self-compassion, empathy, and subjective well-being among college students and community adults. **Journal of Personality**. 79:191-221. doi:10.1111/j.1467-6494.2010.00677.x

Wilkinson, R.B. (2004). The role of parental and peer attachment in the psychological health and self-esteem of adolescents. **Journal of Youth and Adolescence**. 33(6):479-493. doi:10.1023/B:JOYO.0000048063.59425.20

Wilkinson, R.B. (2006). Age and sex differences in the influence of attachment relationships on adolescent psychological health. **Australian Journal of Educational and Developmental Psychology**. 23(2):87-104.

World Health Organization (WHO), (1999). Report of The Consultation On Child Abuse Prevention, 29–31 March 1999, WHO, Geneva.

Wright, M.O.D., Crawford, E. ve Castillo, D.D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. **Child Abuse and Neglect**. 33:59-68. doi:10.1016/j.chiabu.2008.12.007

Wu, C. H. (2009). The relationship between attachment style and self-concept clarity: The mediation effect of self-esteem. **Personality and Individual Differences**. 47:42–46. doi:10.1016/j.paid.2009.01.043

Yalçın, S. (2007). Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile uyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yamamoto, M., Iwata, N., Tomoda, A., Tanaka, S., Fujimaki, K. ve Kitamura, T. (1999). Child emotional and physical maltreatment and adolescent psychopathology: A community study in Japan. **Journal of Community Psychology**. 27(4):377-391. doi:10.1002/(SICI)1520-6629(199907)27:4<377::AID-JCOP2>3.0.CO;2-N

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2014). **Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yıldız Arabacı, S. (2007). İlköğretim II. kademe çocuklara yönelik istismarın ve ihmalin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Zuravin, S. J., McMillen, C., DePanfilis, D. ve Risley-Curtis, C. (1996). The intergenerational cycle of child maltreatment: Continuity versus discontinuity. **Journal of Interpersonal Violence**. 11:315-334. doi:10.1177/088626096011003001

EKLER

Ek-1. Kişisel Bilgi Formu

Dokuz Eylül Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü doktora programında yapılan bir tez çalışmasında lise öğrencilerinde insanlararası ilişkiler konusunu araştırıyoruz. Araştırma sonuçları toplu olarak değerlendirileceğinden isminizi belirtmenize gerek yoktur. Sağlıklı bilgiler elde edilebilmesi için verdiğiniz yanıtlarda samimi ve dürüst olmanız son derece önemlidir. Lütfen soruların başındaki yönergeleri okuyarak, size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz ve cevaplandırılmamış soru bırakmayınız. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Cinsiyetiniz: (1) Kız (2) Erkek

Yaşınız: (1) 15 (2) 16 (3) 17 (4) 18 (5) 19

Okulunuz:.....

Sınıfınız: ( ) 9. sınıf ( ) 10. sınıf ( ) 11. sınıf ( ) 12. sınıf

Kaç kardeşsiniz? (kendiniz dahil): ( )Tek çocuğum ( )2 ( )3 ( )4 ( )5 ( )6 ve üstü

Kaçıncı çocuksunuz? ( ) 1. ( ) 2. ( ) 3. ( ) 4. ( ) 5. ( ) 6 ve üstü

Anne eğitim durumu: (1) Okur-yazar değil (2) Okur-yazar (3) İlkokul (4) Ortaokul (5) Lise (6) Üniversite

Baba eğitim durumu: (1) Okur-yazar değil (2) Okur-yazar (3) İlkokul (4) Ortaokul (5) Lise (6) Üniversite

Ebeveynlerin yaşama durumu:

ANNE: (1) Sağ (2) Vefat etti

BABA: (1) Sağ (2) Vefat etti

Ebeveynlerin birliktelik durumu: (1) Evli (2) Boşanmış

Ailenizin ekonomik durumu : ( )Düşük gelirli ( )Orta gelirli ( )Yüksek gelirli

Ek-2. Yakın İlişkilerde Yaşlantılar Envanteri-II (YIYE-II)

Aşağıdaki maddeler arkadaşlık ilişkilerinizde hissettiğiniz duygularla ilgilidir. Bu araştırmada sizin ilişkinizde yalnızca şu anda değil, genel olarak neler olduğuyla ya da neler yaşadığınızla ilgilenmekteyiz. Maddelerde sözü geçen "arkadaşlarım" ifadesi ile yakın ilişkide bulunduğunuz kişiler kastedilmektedir. Her bir maddenin ilişkilerinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşılarındaki 7 aralıklı ölçek üzerinde, ilgili rakam üzerine çarpı (X) koyarak gösteriniz.

1----------2----------3----------4----------5----------6----------7
Hiç katılmıyorum — Kararsızım/ fikrim yok — Tamamen katılıyorum

1. Arkadaşlarımın sevgisini kaybetmekten korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
2. Gerçekte ne hissettiğimi arkadaşlarıma göstermemeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Sıklıkla, arkadaşlarımın artık benimle olmak istemeyeceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
4. Özel duygu ve düşüncelerimi arkadaşlarımla paylaşmak konusunda kendimi rahat hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Sıklıkla, arkadaşlarımın beni gerçekten sevmediği duygusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
6. Arkadaşlarıma güvenip inanmak bana zor gelir.	1	2	3	4	5	6	7
7. Arkadaşlarımın beni, benim onları önemsediğim kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
8. Arkadaşlarıma yakın olma konusunda çok rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
9. Sıklıkla, arkadaşlarımın bana duyduğu hislerin benim onlara duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.	1	2	3	4	5	6	7
10. Arkadaşlarıma açılma konusunda kendimi rahat hissetmem.	1	2	3	4	5	6	7
11. İlişkilerimi kafama çok takarım.	1	2	3	4	5	6	7
12. Arkadaşlarıma fazla yakın olmamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
13. Benden uzakta olduklarında, arkadaşlarımın başka birine ilgi duyabileceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
14. Arkadaşlarım benimle çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım.	1	2	3	4	5	6	7

15. Arkadaşlarıma duygularımı gösterdiğimde, onların benim için aynı şeyleri hissetmeyeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
16. Arkadaşlarımla kolayca yakınlaşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
17. Arkadaşlarımın beni terk edeceğinden pek endişe duymam.	1	2	3	4	5	6	7
18. Arkadaşlarıma yakınlaşmak bana zor gelmez.	1	2	3	4	5	6	7
19. Arkadaşlarım, kendime olan güvenimi sarsar.	1	2	3	4	5	6	7
20. Genellikle, arkadaşlarımla sorunlarımı ve kaygılarımı tartışırım.	1	2	3	4	5	6	7
21. Terk edilmekten pek korkmam.	1	2	3	4	5	6	7
22. Zor zamanlarımda, arkadaşlarımdan yardım istemek bana iyi gelir.	1	2	3	4	5	6	7
23. Arkadaşlarımın, bana istediğim kadar yakın olmadığını düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
24. Arkadaşlarıma hemen hemen her şeyi anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
25. Arkadaşlarım bazen bana olan duygularını sebepsiz yere değiştirirler.	1	2	3	4	5	6	7
26. Başımdan geçenleri arkadaşlarımla konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
27. Çok yakın olma arzum bazen insanları korkutup uzaklaştırır.	1	2	3	4	5	6	7
28. Arkadaşlarım benimle çok yakınlaştığında gergin hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
29. Arkadaşlarım beni yakından tanıdıkça, benden hoşlanmayacağından korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
30. Arkadaşlarıma güvenip inanma konusunda rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
31. Arkadaşlarımdan ihtiyaç duyduğum şefkat ve desteği görememek beni öfkelendirir.	1	2	3	4	5	6	7
32. Arkadaşlarıma güvenip inanmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
33. Başka insanlara denk olamamaktan endişe duyarım	1	2	3	4	5	6	7
34. Arkadaşlarıma şefkat göstermek benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
35. Arkadaşlarım beni sadece kızgın olduğumda fark eder.	1	2	3	4	5	6	7
36. Arkadaşlarım beni ve ihtiyaçlarımı gerçekten anlar.	1	2	3	4	5	6	7

Ek-3. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri - Kısa Formu (EABE)

Aşağıda, anneniz ve babanızla olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Her bir cümlede anlatılan durumu ne sıklıkla yaşadığınızı 7 aralıklı ölçek üzerinde, ilgili rakam üzerine çarpı (X) koyarak gösteriniz. Bunu anne ve babanız için ayrı ayrı yapmanızı istemekteyiz. Hiçbir maddenin doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmanızdır. Anne ve/veya babanızı kaybetmişseniz yetişmenizde en çok katkısı olan kişiyi gözönüne alınız.

Aşağıdaki maddeleri <u>annenizle ilişkinizi</u> gözönünde bulundurarak doldurunuz.

1----------2----------3----------4----------5----------6----------7

Asla Bazen Daima

1. Annem duygularıma saygı gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
2. Annem başka biri olsun isterdim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Annem beni olduğum gibi kabul eder.	1	2	3	4	5	6	7
4. Sorunlarım hakkında annemle konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Evde kolayca keyfim kaçar.	1	2	3	4	5	6	7
6. Annemin kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem.	1	2	3	4	5	6	7
7. Kim olduğumu daha iyi anlamamda annem bana yol gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
8. Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu anneme anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Anneme kızgınlık duyuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
10. Annemden pek ilgi görmüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
11. Kızgın olduğumda annem anlayışlı olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6	7
12. Annem bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.	1	2	3	4	5	6	7

Aşağıdaki maddeleri <u>babanızla ilişkinizi</u> gözönünde bulundurarak doldurunuz.

1----------2----------3----------4----------5----------6----------7

Asla Bazen Daima

1. Babam duygularıma saygı gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
2. Babam başka biri olsun isterdim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Babam beni olduğum gibi kabul eder.	1	2	3	4	5	6	7
4. Sorunlarım hakkında babamla konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Evde kolayca keyfim kaçar.	1	2	3	4	5	6	7
6. Babamın kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem.	1	2	3	4	5	6	7
7. Kim olduğumu daha iyi anlamamda babam bana yol gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
8. Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu babama anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Babama kızgınlık duyuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
10. Babamdan pek ilgi görmüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
11. Kızgın olduğumda babam anlayışlı olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6	7
12. Babam bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.							

Ek-4. Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (ADİÖ)

Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği: Anne Formu Yetişkinlerin gençlere yönelik bazı davranışları hakkında bir araştırma yürütüyoruz. Hiçbir ifadenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Araştırmamızın sağlıklı olabilmesi için kendi özel konumuzu samimiyetle yanıtlamanız çok önemli. Her soruyu cevaplarken, anne ve babanızın ayrı ayrı; şimdi veya geçmişteki davranışlarını göz önünde bulundurun.		**ANNEM**			
		Hemen hemen hiçbir zaman	**Nadiren**	**Sık sık**	**Hemen hemen her zaman**
1	Sorunların çözümünde düşüncelerime önem vermez /vermezdi.	1	2	3	4
2	Arkadaşlarımla beraber olmamı, eğlenmemi engeller /engellerdi.	1	2	3	4
3	Kardeşlerimin benimle alay etmesine göz yumar / yumardı.	1	2	3	4
4	Aile kararlarında fikrimi sormaz / sormazdı.	1	2	3	4
5	Bana saygı gösterir/gösterirdi.	1	2	3	4
6	Aile dışında kimselerle beraber olmamı istemez /istemezdi.	1	2	3	4
7	Bana karşı bazen yumuşak, bazen çok sert davranır/ davranırdı.	1	2	3	4
8	Başarısızlıklarımda bana kardeş ve /veya arkadaşlarımı örnek göstererek eleştirir / eleştirirdi.	1	2	3	4
9	Onun koyduğu kuralları çiğnediğim zaman nankör olduğumu söyler /söylerdi.	1	2	3	4
10	Çeşitli konularda ne düşündüğümü sorar, fikirlerime saygı gösterir / gösterirdi.	1	2	3	4
11	Hak ettiğim ödüllerden beni mahrum eder / ederdi.	1	2	3	4
12	Benden yapabileceğimin ötesinde beklentileri var/vardı.	1	2	3	4
13	Beni haksız yere cezalandırır / cezalandırırdı.	1	2	3	4
14	Bana çirkin, kötü adlar takar /takardı.	1	2	3	4
15	Aşırı sert ve otoriter bir disiplin anlayışından yana/yanaydı.	1	2	3	4
16	Kız / erkek olduğum için benden beklentisi farklı/farklıydı.	1	2	3	4
17	Yaşıtlarım kadar başarılı olmadığımı söyler, beni onlarla kıyaslar/kıyaslardı.	1	2	3	4
18	Beni dövmekle veya öldürmekle tehdit eder /ederdi.	1	2	3	4
19	Ne yaparsam yapayım onu memnun edemem /edemezdim.	1	2	3	4
20	"Sen ne işe yararsın "diyerek aşağılar / aşağılardı.	1	2	3	4
21	Beni sevmediğini düşünürüm / düşünürdüm.	1	2	3	4
22	Kendimi evde gereksiz ve fazlalık gibi hissetmeme neden olur /olurdu.	1	2	3	4
23	Ailedeki kavgaların sebebinin "ben" olduğumu söyler/söylerdi.	1	2	3	4

24	Benim hakkımda kötü, utandırıcı sözler söyler / söylerdi.	1	2	3	4
25	Beni gerçekten dinlemez, eleştirir/eleştirirdi.	1	2	3	4
26	Ona yardım etmediğim zaman sinirlenir / sinirlenirdi.	1	2	3	4
27	Başarılarımı küçümser/küçümserdi.	1	2	3	4
28	Aile içinde uyulması gerekli olan birçok konuda fikir birliği gösterir/gösterirdi.	1	2	3	4
29	Açık davranmam ve duygularımı özgürce ifade etmem için beni teşvik eder/ederdi.	1	2	3	4
30	Duygularımı ona açıkça ifade edebilirim/edebilirdim.	1	2	3	4
31	Beslenme, uygu ve ders çalışma düzenime dikkat eder/ederdi.	1	2	3	4
32	Benimle sıcak bir ses tonu ile konuşur/konuşurdu.	1	2	3	4

Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği: Baba Formu Yetişkinlerin gençlere yönelik bazı davranışları hakkında bir araştırma yürütüyoruz. Hiçbir ifadenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Araştırmamızın sağlıklı olabilmesi için kendi özel konumuzu samimiyetle yanıtlamanız çok önemli. Her soruyu cevaplarken, anne ve babanızın ayrı ayrı; şimdi veya geçmişteki davranışlarını göz önünde bulundurun.		**BABAM**			
		Hemen hemen hiçbir zaman	**Nadiren**	**Sık sık**	**Hemen hemen her zaman**
1	Sorunların çözümünde düşüncelerime önem vermez /vermezdi.	1	2	3	4
2	Arkadaşlarımla beraber olmamı, eğlenmemi engeller /engellerdi.	1	2	3	4
3	Kardeşlerimin benimle alay etmesine göz yumar / yumardı.	1	2	3	4
4	Aile kararlarında fikrimi sormaz / sormazdı.	1	2	3	4
5	Bana saygı gösterir/gösterirdi.	1	2	3	4
6	Aile dışında kimselerle beraber olmamı istemez /istemezdi.	1	2	3	4
7	Bana karşı bazen yumuşak, bazen çok sert davranır/ davranırdı.	1	2	3	4
8	Başarısızlıklarımda bana kardeş ve /veya arkadaşlarımı örnek göstererek eleştirir / eleştirirdi.	1	2	3	4
9	Onun koyduğu kuralları çiğnediğim zaman nankör olduğumu söyler /söylerdi.	1	2	3	4
10	Çeşitli konularda ne düşündüğümü sorar, fikirlerime saygı gösterir / gösterirdi.	1	2	3	4
11	Hak ettiğim ödüllerden beni mahrum eder / ederdi.	1	2	3	4
12	Benden yapabileceğimin ötesinde beklentileri var/vardı.	1	2	3	4
13	Beni haksız yere cezalandırır / cezalandırırdı.	1	2	3	4
14	Bana çirkin, kötü adlar takar /takardı.	1	2	3	4
15	Aşırı sert ve otoriter bir disiplin anlayışından yana/yanaydı.	1	2	3	4
16	Kız / erkek olduğum için benden beklentisi farklı/farklıydı.	1	2	3	4

17	Yaşıtlarım kadar başarılı olmadığımı söyler, beni onlarla kıyaslar/kıyaslardı.	1	2	3	4
18	Beni dövmekle veya öldürmekle tehdit eder /ederdi.	1	2	3	4
19	Ne yaparsam yapayım onu memnun edemem /edemezdim.	1	2	3	4
20	"Sen ne işe yararsın "diyerek aşağılar / aşağılardı.	1	2	3	4
21	Beni sevmediğini düşünürüm / düşünürdüm.	1	2	3	4
22	Kendimi evde gereksiz ve fazlalık gibi hissetmeme neden olur /olurdu.	1	2	3	4
23	Ailedeki kavgaların sebebinin "ben" olduğumu söyler/söylerdi.	1	2	3	4
24	Benim hakkımda kötü, utandırıcı sözler söyler / söylerdi.	1	2	3	4
25	Beni gerçekten dinlemez, eleştirir/eleştirirdi.	1	2	3	4
26	Ona yardım etmediğim zaman sinirlenir / sinirlenirdi.	1	2	3	4
27	Başarılarımı küçümser/küçümserdi.	1	2	3	4
28	Aile içinde uyulması gerekli olan birçok konuda fikir birliği gösterir/gösterirdi.	1	2	3	4
29	Açık davranmam ve duygularımı özgürce ifade etmem için beni teşvik eder/ederdi.	1	2	3	4
30	Duygularımı ona açıkça ifade edebilirim/edebilirdim.	1	2	3	4
31	Beslenme, uygu ve ders çalışma düzenime dikkat eder/ederdi.	1	2	3	4
32	Benimle sıcak bir ses tonu ile konuşur/konuşurdu.	1	2	3	4

Ek-5. Araştırma İzni

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877/604.01.02/3526534 — 02/04/2015
Konu: Şirin Erdem ÖZYURT
Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA

İlgi:a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı (Genelge 2012/13)
b) Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 17/03/2015tarihli ve 644 sayılı yazısı

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Programı öğrencisi Şirin ERDEM ÖZYURT **"Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"** konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Müdürlüğümüz Konak ve Karabağlar ilçelerinde bulunan ekli listedeki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler ve ailelerine uygulamak istediği ilgi (b) yazı ile belirtilmektedir.

Söz konusu ölçeklerin uygulanmasının,yukarıda adı geçen ilçelerin ekli listedeki okullarında, 2014-2015 öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde, çalışmaya katılmaya gönüllü ebeveynlerden izin alınarak yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınızı arz ederim.

Vefa BARDAKCI
Müdür

OLUR
02/04/2015
Fatih DAMATLAR
Vali a.
Vali Yardımcısı

Hükümet Konağı C Blok Strateji Geliştirme Hizmetleri 1 Bölümü Konak/İZMİR
Elektronik Ağ: izmir.meb.gov.tr
e-posta: strateji35_1@meb.gov.tr
Tel: (0 232) 477 21 37
Faks: (0 312) 477 21 07

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden47ed-82dc-3651-bd42-9eec kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EGİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 67493393-302.08.01- 644
Konu: Tez uygulama

17 -03- 2015

İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
İZMİR

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Programı 2011950072 numaralı öğrencisi Şirin ERDEM ÖZYURT ***Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*** konulu tez çalışması kapsamında İzmir İli'ne bağlı ekli listede belirtilen Okullarda uygulama yapmak istemektedir.

Kendisine gerekli iznin verilmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Doç.Dr. Ali Günay BALIM
Enstitü Müdürü

Ekler: 1) 2 Adet Tez Taslağı ve ölçek çalışmaları (28 sayfa)
2) Enstitü Etik Kurulu Kararı (1 sayfa)
3) Okul Listesi (1 sayfa)

Adres: Uğur Mumcu Cad. 135 Sk. No:5 35380 Buca/İZMİR
Telefon: +90 (232) 440 09 08 - 440 09 11 **Faks:** +90 (232) 420 60 45
e-posta: egitimbil@deu.edu.tr

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Şirin ERDEM ÖZYURT
Kurumu / Üniversitesi	Dokuz Eylül Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	İzmir
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İzmir İli, Konak ve Karabağlar ilçelerinde bulunan ekli listedeki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler ve aileleri
Araştırmanın konusu	Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Veri toplama araçları	Kişisel Bilgi Formu, Yakın İlişkilerde Yaşlantılar Envanteri – II (YIYE-II), Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri – Kısa Formu (EABE), Algılanan Duygusal istismar Ölçeği (ADİÖ)
Görüş istenilecek Birim/Birimler	-----

KOMİSYON GÖRÜŞÜ

İlgi: Milli Eğitim Bakanlığı'nın 07/03/2012 tarihli ve 3616 sayılı Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri Konulu, 2012/13 Sayılı Genelgesi.

Genelge gereğince; araştırma başvurusu olması gereken nitelikler açısından incelenmiş olup, araştırmanın 2014-2015 öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde, *çalışmaya katılmaya gönüllü ebeveynlerden izin alınarak* yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Komisyon Kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalif üyenin Adı ve Soyadı: ----	**Gerekçesi; ----------**

KOMİSYON

31./03/2015

Komisyon Başkanı	**Üye**	**Üye**
Metin Ender KARABULUT	Pınar ERÇİFTCİ ÇÜÇEN	Dr.Lütfü ÜLVER